

**KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK
VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÇERÇEVESİNDE
YEŞİL KAMPÜS:
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ**

Kamuran KIZILKAYA

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANA BİLİM DALI**

**TEZ YÖNETİCİSİ
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÜMÜŞ**

**AĞRI-2025
(Her Hakkı Saklıdır)**

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
YÖNETİM VE ORGANİZASYON BİLİM DALI

KAMURAN KIZILKAYA

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK
ÇERÇEVESİNDE YEŞİL KAMPÜS:
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

Dr. Öğr. Üyesi AHMET GÜMÜŞ

AĞRI- 2025

08.01.2025

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Yeşil Kampüs Çerçevesinde Yeşil Kampüs: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Örneği” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☒ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim sadece Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☐ Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

08.01.2025

Kamuran KIZILKAYA

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÜMÜŞ danışmanlığında, Kamuran KIZILKAYA tarafından hazırlanan bu çalışma 08/01/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından İşletme Anabilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÜMÜŞ

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Mithat TURHAN

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Adem ÖZDEMİR

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine ait olup;

Enstitü Yönetim Kurulunun/01/2025 tarih ve . . . / nolu kararı ile onaylanmıştır.

.... /...../.....

Prof. Dr. İbrahim HAN

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	IV
ÖZET.....	VII
ABSTRACT	IX
ÖNSÖZ.....	XI
KISALTMALAR.....	XII
TABLolar LİSTESİ.....	XIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIV
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XV

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ	1
---------------	---

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	4
2.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS)	4
2.1.1. Kurumsal sosyal sorumluluğun tanımı ve önemi.....	4
2.1.2. Dünya’da ve Türkiye’de KSS kavramının tarihsel gelişimi	5
2.1.3. Kurumsal sosyal sorumluluk yaklaşımları ve teorileri.....	9
2.1.4. İşletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk alanları.....	12
2.1.5. Kurumsal sosyal sorumluluğun işletmelere sağladığı faydalar.....	19
2.1.6. Kurumsal sosyal sorumluluğun avantajları ve dezavantajları.....	20

2.1.7. Kurumsal sosyal sorumluluk boyutları	21
2.1.8. Kurumsal sosyal sorumluluk kavramının ortaya çıkmasına neden olan faktörler	25
2.1.9. Kurumsal sosyal sorumluluk ilkeleri	26
2.1.10. Kurumsal sosyal sorumluluk ile ilişkili olan kavramlar	28
2.2. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma	33
2.2.1. Sürdürülebilirliğin boyutları.....	33
2.2.2. Kurumsal sürdürülebilirlik.....	38
2.2.3. Üniversite kampüslerinde sürdürülebilirlik	39
2.2.4. Sürdürülebilir kalkınmanın tanımı ve önemi	40
2.2.5. Sürdürülebilir kalkınmanın tarihsel gelişimi.....	40
2.2.6. Birleşmiş Milletler 2030 sürdürülebilir kalkınma amaçları	45
2.3. Yeşil İşletmecilik, Yeşil Yönetim ve Konuyla İlişkili Diğer Kavramlar	48
2.3.1. Yeşil işletmecilik kavramının tanımı, önemi ve yeşil işletmeciliğin fonksiyonları.....	48
2.3.2. Yeşil yönetim kavramının tanımı	49
2.3.3. Yeşil liderlik	51
2.3.4. Yeşil örgüt kültürü	52
2.3.5. Yeşil girişimcilik.....	53
2.3.6. Yeşil kalkınma ve sosyal sorumluluk.....	54
2.4. Yeşil Kampüs ve Yeşil Kampüsle İlgili Diğer Kavramlar	54
2.4.1. Yeşil kampüs kavramının tanımı ve önemi	55
2.4.2. Yeşil kampüsle ilgili değerlendirme sistemleri.....	55
2.4.3. Yeşil ölçüm (UI GreenMetric).....	56
2.5. Literatürde Yeşil Kampüs ile İlgili Yapılan Çalışmalar.....	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.MATERYAL VE YÖNTEM	64
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	64
3.2. Araştırmanın Problemleri	65
3.3. Araştırmanın Çalışma Grubu	66
3.4. Araştırmanın Güvenirliği ve Geçerliliği	67
3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	68
3.6. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları.....	68

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.ARAŞTIRMANIN BULGULARI	69
4.1. Demografik Bulgular	69
4.2. Nitel Bulgular	75
4.2.1.Yeşil kampüs teması, üst ve alt kodu verileri.....	77
4.2.2.Sürdürülebilirlik teması, üst ve alt kodu verileri.....	85
4.2.3. Kurumsal sosyal sorumluluk teması, üst ve alt kodu verileri.....	91
4.2.4. Sıfır atık teması, üst ve alt kodu verileri	98

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	107
KAYNAKLAR.....	119
ÖZGEÇMİŞ	147

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÇERÇEVESİNDE YEŞİL KAMPÜS:

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Kamuran KIZILKAYA

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÜMÜŞ

2025, Sayfa:147 + XV

Sanayi devrimlerinin başlaması, dünya nüfusunun artması ve doğal kaynakların azalması sonucunda kurumsal sosyal sorumluluk, sürdürülebilirlik ve yeşil kampüs gibi bazı kavramlar önemli hâle gelmiştir. Kurumsal sosyal sorumluluk işletmelerin küreselleşen dünyada sürekliliği sağlamak ve küresel pazarda lider konumda olabilmeleri için önem vermeleri gereken bir kavram olmuştur. Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı kurumların kârlılıkla birlikte toplumların kalkınmaları için toplumsal, ekonomik, çevresel ve psikolojik sermaye faaliyetlerinde bulunmaları şeklinde görüşünü önemli hale getirmiştir.

Sürdürülebilirlik, kurumsal sosyal sorumluluk kavramıyla birlikte gelişmiş ve önemli hale gelmiştir. Sosyal refahın tabana yayılmasını, kaynakların daha verimli kullanılmasını, gelecek nesillere yaşanabilir bir hayatı amaçlayan ve bunun için en az girdi ile en fazla çıktı veren faaliyetleri hedefleyen bir kavramdır. Sürdürülebilirlik kavramının tüm ülkeler tarafından benimsenin uygulanması için Birleşmiş Milletler tarafından 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri oluşturulmuş ve 2015'te kabul edilmiştir. Bu hedeflerdeki amaç sürdürülebilirlik vizyonunu oluşturmak, hedeflerin özellikle gelişmekte olan ülkelerde uygulanması için planlamaların yapılmasını sağlamaktır. Sürdürülebilirlik kalkınma, sürdürülebilirliğin boyutları olan psikolojik, çevresel, sosyal ve ekonomik boyutlarının bir bütün olarak kalkınmasını hedeflemektedir. Sürdürülebilirlik ve

sürdürülebilir kalkınmayla birlikte önemi artan ve son yıllarda özellikle makale ve tez çalışmalarında araştırma konusu olan bir değer kavramı da yeşil kampüstür.

Yeşil kampüs, sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk kavramlarıyla birlikte önem kazanmıştır. Yeşil kampüs, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin üniversitelerde uygulanması için yapılan çalışmalardır. Endonezya Üniversitesi tarafından derecelendirme sistemi kurulmuştur. Buradaki amaç tüm dünya üniversiteleri için uluslararası olabilmeyi ve bu nedenle sürdürülebilirlik konularında yapılması gereken çalışmaların büyük öneme sahip olduğunu, aynı zamanda çevre bilinci konusunda küresel anlamda bir farkındalık oluşturmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmada, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesinde çalışanların ‘Sürdürülebilirlik’ ve ‘Kurumsal Sosyal Sorumluluk’ doğrultusunda yeşil kampüs algılarının araştırılmasının yanında ‘Yeşil Kampüs’ kavramı farkındalığının oluşturulması ve çevre bilincine yönelik duyarlılıklarının artırılması amaçlanmaktadır.

Yapılan araştırma sonucunda üniversite çalışanlarının ifadelerinden yeşil kampüs konusunda farkındalıklarının yüksek olduğu, yüksek çevre bilincine sahip oldukları, kampüs binalarında ve çevre aydınlatmalarda enerji tasarruflu cihazlar kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca üniversite yönetiminin yenilenebilir enerji kaynaklarıyla ilgili projelere önem verdiği, sıfır atık projesinin uygulandığı, su tasarrufu sağlamak için çeşitli çalışmalar yapıldığı, üniversite çalışanlarının sosyal sorumluluk projelerine gönüllü olarak katıldıkları ve sürdürülebilirlikle ilgili akademik çalışmalar yapıldığı tespit edilmiştir.

Bu çalışmanın üniversite çalışanlarında, kurumsal sosyal sorumluluk, sürdürülebilirlik, yeşil kampüs ve sıfır atıkla ilgili farkındalık oluşturacağı, çevreyle ilgili sorunların azaltılması ve toplumun daha çevreci bir toplum yapısına kavuşturulması açısından literatüre katkısı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal sosyal sorumluluk, sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma, yeşil kampüs.

ABSTRACT
MASTER'S THESIS
GREEN CAMPUS WITHIN THE FRAMEWORK OF CORPORATE
SOCIAL RESPONSIBILITY AND SUSTAINABILITY:
THE CASE OF AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN UNIVERSITY

Advisor: Dr. Lecturer Member Ahmet GÜMÜŞ

2025, Sayfa:147 + XV

Some concepts such as corporate social responsibility, sustainability and green campus have become important as a result of the start of industrial revolutions, increase in world population and decrease in natural resources. Corporate social responsibility has become a concept that businesses should give importance to ensure continuity in the globalising world and to be in a leading position in the global market. The concept of corporate social responsibility has made it important for organisations to engage in social, economic, environmental and psychological capital activities for the development of societies along with profitability.

Sustainability has developed and become important with the concept of corporate social responsibility. It is a concept that aims to spread social welfare to the base, to use resources more efficiently, to provide a livable life for future generations and to target activities that provide the most output with the least input. In order for the concept of sustainability to be adopted and implemented by all countries, the 2030 sustainable development goals were established by the United Nations and adopted in 2015. The aim of these goals is to create a vision of sustainability and to ensure that plans are made for the implementation of the goals, especially in developing countries. Sustainability development aims to develop the psychological, environmental, social and economic dimensions of sustainability as a whole. Along with sustainability and sustainable development, another value concept that has increased in importance and has been the subject of research in recent years, especially in articles and thesis studies, is the green campus.

Green campus has gained importance with the concepts of sustainability and corporate social responsibility. Green campus is the work done to implement sustainable development goals in universities. A rating system has been established by the University of Indonesia. The aim here is to be international for all world universities and therefore, the work to be done on sustainability issues is of great importance, as well as to raise global awareness about environmental awareness.

In this study, in addition to investigating the perceptions of the employees of Ağrı İbrahim Çeçen University in line with ‘Sustainability’ and ‘Corporate Social Responsibility’, it is aimed to create awareness of the concept of ‘Green Campus’ and to increase their sensitivity towards environmental awareness.

As a result of the research, it has been observed that the university staff have high awareness of the green campus, they have high environmental awareness, energy-saving devices are used in campus buildings and environmental lighting. In addition, it was determined that the university administration attaches importance to projects related to renewable energy resources, zero waste project is implemented, various studies are carried out to save water, university employees voluntarily participate in social responsibility projects and academic studies on sustainability are carried out.

It is thought that this study will contribute to the literature in terms of raising awareness about corporate social responsibility, sustainability, green campus and zero waste in university staff, reducing environmental problems and making the society more environmentally friendly.

Keywords: Corporate social responsibility, sustainability, sustainable development, green campus.

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim ve tez hazırlama sürecim boyunca benimle bilgi ve tecrübesini paylaşan ve yol gösteren danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÜMÜŞ'e teşekkür ederim.

Çalışmamın eksik yanlarının giderilmesinde verdikleri değerli önerilerle katkıda bulunan kıymetli hocalarım Doç. Dr. Alpay GEZER ve Doç. Dr. Sait YILTER'e teşekkür ederim.

Okula ilk başladığım andan itibaren dürüst, erdemli, ahlaklı bir insan, ardından da öğrenci olmamı öğütleyen ve yol ışığım olan canım babam, annem ve bütün kardeşlerime teşekkür ederim.

Bu süreç boyunca her zaman yanımda olan ve sabırla beni destekleyen eşim Hatice KIZILKAYA ve çocuklarım Zeynep, Yusuf, Ahmet, Ömer'e teşekkür ederim.

Araştırmamı uygulamada zaman ayıran ve mülakat sorularına samimi bir şekilde cevap veren Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi'nin idari ve akademik çalışanlarına ve özellikle teknik konularda bana olan desteklerini esirgemeyen Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanı Nimet TERKİR ve tüm çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim.

08/01/2025

Kamuran KIZILKAYA

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
BM	: Birleşmiş Milletler
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
ÇEKÜD	: Çevre Kuruluşları Dayanışma Vakfı
ÇEKÜL	: Çevre ve Kùltür Deđerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TÇV	: Türkiye Çevre Vakfı
TÜBİTAK	: Türkiye Bilim ve Teknoloji Araştırma Kurumu
TÜRÇEV	: Türkiye Çevre Eğitim Vakfı
vb.	: Ve bunun gibi
WHO	: Dünya sağlık örgütü
KSS	: Kurumsal Sosyal Sorumluluk
TDK	: Türk Dil Kurumu
GULF	: Dünya Üniversite Liderleri Forumu
AIÇÜ	: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
UI GM	: Endonezya Üniversitesi Yeşil Ölçüm
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. KSS faaliyetlerin Türkiye’deki tarihsel gelişimi.....	9
Tablo 2. 2: İşletmelerin sosyal sorumluluk alanları	12
Tablo 2.3. Yöneticilerin ve çalışanların sorumlulukları.....	13
Tablo 2.4. Çevre sorunlarının başlıca nedenleri ve sonuçları	16
Tablo 2.5. Birleşmiş Milletler 2030 yılına ilişkin sürdürülebilir kalkınma amaçları	45
Tablo 2.5. (Devam) Birleşmiş Milletler 2030 yılına ilişkin sürdürülebilir kalkınma amaçları.....	46
Tablo 2.6. Birleşmiş Milletler 2030 sürdürülebilir kalkınma amaçları çerçevesinde işletmelerin sorumlulukları	47
Tablo 2.7. Geleneksel yönetim ve yeşil yönetim arasındaki farklar	50
Tablo 2.8. Sürdürülebilirliğe ilişkin bazı değerlendirme sistemleri.....	56
Tablo 2.9. Sıralamada kullanılan kategoriler, ağırlıkları ve Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasındaki ilişkiler.....	57
Tablo 2.10. Yeşil kampüs sıralamasında kullanılan kategoriler ve amaçları	58

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Carroll'un sosyal sorumluluk piramidi.....	11
Şekil 2.2. İşletme ile toplum arasındaki ilişkilerin bir yansıması	22
Şekil 2.3. Kurumsal sosyal sorumluluk gelişiminde dört aşama	23
Şekil 2.4. Sürdürülebilirliğin boyutları	34
Şekil 2.5. İşletmelerde rekabet üstünlüğü sağlayan sermaye türleri	34
Şekil 2.6. Kurumsal sürdürülebilirlik boyutları	38
Şekil 4. 1: Sıfır atık teması ve kotları.....	75
Şekil 4. 2: Sürdürülebilirlik teması ve kotları	76
Şekil 4. 3: Kurumsal sosyal sorumluluk teması ve kotları.....	76
Şekil 4. 4: Yeşil kampüs teması ve kotları	77

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 4. 1: Katılımcıların cinsiyetleri	69
Grafik 4.2. Katılımcıların medeni durumları	70
Grafik 4. 3: Katılımcıların yaşları	70
Grafik 4. 4: Katılımcıların eğitim durumları.....	71
Grafik 4. 5: Katılımcıların görevleri	72
Grafik 4. 6: Katılımcıların unvanları.....	72
Grafik 4. 7: Katılımcıların yöneticilik görevleri	73
Grafik 4. 8: Katılımcıların kamu kurumlarında toplam çalışma süreleri	74
Grafik 4. 9: Katılımcıların bulundukları kurumda toplam çalışma süreleri.....	74
Grafik 4. 10: Yeşillendirme çalışmaları	78
Grafik 4. 11: Çevreye duyarlı bir yönetim	81
Grafik 4. 12: Enerji tasarruflu cihazlar	85
Grafik 4. 13: Fosil yakıtların azaltılmasıyla ilgili yapılan çalışmalar	89
Grafik 4. 14: Yapılan projeler	92
Grafik 4. 15: Hizmet içi eğitimler	95
Grafik 4. 16: Bilimsel araştırmalar.....	97
Grafik 4. 17: Su tasarrufu ile ilgili yapılan çalışmalar	101
Grafik 4. 18: Kâğıt ve plastik kullanımını azaltmak için yapılan çalışmalar.....	104

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Sanayi devrimlerinin başlamasıyla birlikte fabrikalar kurulmuş ve seri üretime geçilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD ve Avrupa ülkelerinde ekonomik krizler ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan ekonomik krizler sonucunda toplumlarda ekonomik gücü elinde bulunduran işletmelere karşı bir ayaklanma ve toplumsal bilinç başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra küreselleşen dünyada bazı kavramlar önemli hale gelmiştir. Bu kavramlar arasında kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik kavramları öne çıkmaktadır. Yeşil kampüs kavramı ise 2010 yılından sonra üniversitelerde önemli bir kavram hâline gelmiştir. Bütün üniversitelerin yeşil kampüs olması için Endonezya Üniversitesi öncülüğünde yeşil kampüs ölçüm kriterleri ve sıralaması oluşturulmuştur. Üniversiteler sıralamalara girmek için çalışmalar yapmışlardır.

Kurumsal sosyal sorumluluk kurumların kârlılıkla birlikte toplumların kalkınması için çalışılması gerekliliği şeklinde ortaya çıkartmıştır. Bilinçlenen tüketiciler ürün ve hizmet alımlarında topluma ve doğaya faydası olan kurumları tercih etmeye başlamışlar. İşletmeler sürdürülebilirliği sağlamak ve toplumda itibar kazanmak için toplumsal, ekonomik ve çevresel projelere önem vermişlerdir. Son yıllarda holdingler gibi büyük işletmeler kurdukları vakıf ve derneklerle sosyal sorumluluk projeleri yürütmektedirler. İşletmelerde paydaş kavramı ortaya çıkmış, iç paydaşlarda işletmelerin çalışanlara karşı sorumlulukları artmış, işletmenin devamlılığı için en önemli kaynağın insan sermayesi olduğu bilinci ortaya çıkmıştır. İşletmeler iş görenlerin sürdürülebilirliği için insan kaynakları yönetim birimine önem vermişlerdir. İnsan kaynakları iş görenlerin eğitimi, işe alımları, takibi gibi konularda uzmanlaşarak çalışanların her türlü ihtiyacını karşılamak için gerekli çalışmalar yapmakta ve uzman kişilerden oluşmaktadır.

Küreselleşen pazarda işletmeler sürdürülebilirliği sağlayabilmeleri için insan sermayesine önem vermesi gerekmektedir. Sanayilerde teknolojilerin gelişmesiyle beden gücü yerine uzman çalışanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Uzman çalışanların devamlılığı için insan kaynakları yönetimine büyük görevler düşmektedir. İnsan kaynakları yönetimi, öncelikle çalışanlarla yöneticiler arasında etkili bir iletişim sağlamalı, hizmet içi eğitimler verilmeli, adil bir ücret yönetimi sağlamalı, işe

alımlarda liyakate önem vermelidir. Günümüzde işletmelerin faaliyetlerinde çevreye uyumlu bir yönetim sergilemeleri zorunluluk hâline gelmiştir.

Kurumsal sosyal sorumluluk temelinde hayırseverlik gelmektedir. Hayırseverlik anlayışı tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Ancak bilimsel olarak ilk kez 1953 yılında H. Bowen'in tarafından yayımlanan 'İş Adamının Sosyal Sorumluluğu' kitabında yer almasıyla işletmelerde öne çıkmıştır. İşletmelerin toplumun ekonomik, sosyal ve çevresel sorunlarıyla da ilgilenmeleri gerektiğini savunmuştur (Bowen, 1953: 6). İşletmeler faaliyetlerini yerine getirirken çevreye en az zarar veren yöntemleri kullanması, piyasaya sürdükleri ürün ve hizmetlerin müşteri ihtiyaçlarının yanında müşteri isteklerini de karşılamaları ve yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmaları gerekmektedir.

'Sürdürülebilirlik' ve 'sürdürülebilir kalkınma' kavramları "kurumsal sosyal sorumluluk" kavramıyla birlikte gelişmiş ve önemi artmıştır. Sürdürülebilirlik gelecek nesillere daha iyi bir dünya bırakmak, kaynakları kullanırken gelecek nesilleri düşünerek en az kaynakla en fazla üretim yapmaktır. Birleşmiş Milletler 2030 kalkınma hedefleri 2015'te kabul edilmiş ve Birleşmiş Milletlere üye ülkeler tarafından imzalanmıştır. Hedefler doğrultusunda dünyada rahat ve huzurlu bir şekilde yaşamamız için kurumlar ve ülkeler bazında din, dil ve ırk ayrımı yapılmadan dünya ve insanlık için hedeflerin gerçekleşmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalar şirket veya devlet politikası hâline getirilmelidir.

Sürdürülebilirlik devamlılık anlamına gelen bir kelimedir. Sürdürülebilirlik tanımlarının ortak noktası tüketim ve üretim dengesini oluştururken bugün ki nesiller ile gelecek nesiller arasında kaynak dağılımı yapmaktır. Sürdürülebilirliğin birçok boyutu bulunmaktadır. Bunlar psikolojik, çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliktir. İşletmeler bu kavramları bir bütün olarak değerlendirilmelidir.

Sürdürülebilir kalkınma, toplumların daha müreffeh bir seviyeye yükselmesinde, psikolojik, çevresel, sosyal, ekonomik boyutların dengeli bir şekilde gelişmesi ve devamlılığın sağlanması açısından faydalıdır. Üniversiteler yeşil kampüs sıralamasında üst sıralamada olmak için çabalamaktadırlar. Bunun sonucunda sürdürülebilir bir üniversite kimliğini kazanırlar. Yeşil kampüs kriterleri incelendiğinde sürdürülebilir kalkınma hedeflerini kapsadığı görülmektedir. Üniversitelerin yeşil kampüs olmaları için öncelikle yönetimin çevreye önem

vermesi ve tüm faaliyetlerinde çevreci bir yönetim sergilemeleri gerekmektedir. Daha sonra sürdürülebilirlik hedeflerin gerçekleşmesi için projeler yapılmalıdır. Üniversiteler yeşil kampüs kriterlerini sağladığında yeşil kampüs özelliğini kazanarak sürdürülebilirlik için kaynakları verimli kullanılacak ve daha çevreci bir kampüs olacaktır.

Bu çalışmada ‘sürdürülebilirlik’ ve ‘kurumsal sosyal sorumluluk’ çerçevesinde Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesinde çalışan akademik ve idari çalışanların yeşil kampüse ilişkin algıları araştırılmıştır. Birinci bölümde giriş kısmı yer almakta, çalışmanın amacı ve önemine değinilmektedir. İkinci bölümde kurumsal sosyal sorumluluk tanımı ve önemi, tarihsel gelişimi, paydaş kavramı, işletmelere faydaları, işletmelere sağladığı avantajlar ve dezavantajlar; sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınmanın tanımı, önemi ve tarihsel gelişimi; yeşil yönetim ve yeşil işletmecilik tanımı ve önemi; yeşil kampüs ve yeşil kampüsle ilgili kavramlar; literatürde yapılan çalışmalar yer almaktadır. Üçüncü bölümde araştırmanın amacı ve önemi, problemleri, çalışma grubu, güvenilirliği ve geçerliliği, sınırlılıkları ve araştırmada kullanılan veri toplama araçları yer almaktadır. Dördüncü bölümde araştırma bulguları incelenmiş, demografik bilgiler, nicel ve nitel veriler olarak iki ana gruba ayrılmış, temalar, alt ve üst kotlar ayrılarak analiz edilmiştir. Beşinci bölümde ise sonuç, tartışma ve öneriler bulunmaktadır. Bu bölümde araştırmada çıkan sonuçlar değerlendirilmiş; katılımcılarla yapılan mülakatlar sonucu elde edilen bulgular ile birlikte üniversitenin daha çevreci bir kampüs olması için bazı önerilerde bulunulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS)

2.1.1. Kurumsal sosyal sorumluluğun tanımı ve önemi

Sanayi devrimleri öncesinde işletmelerin amacı sadece kârı düşünen ve bu amaç için maddi ve manevi varlıklarını harcayan, çevreye ve paydaşlara önem vermeyen kuruluşlar olarak görülmekte, toplumsal refah ve çalışanların mutluluğu geri planda kalmaktaydı (Özüpek, 2004: 14). Sanayi devriminin başlaması, ekonomik krizler, 1. ve 2. Dünya Savaşı sonrasında devlet yönetimlerinin toplumların kalkınmasında yetersiz kaldığı görüldüğünden toplumların işletmelerden beklentileri değişmiştir. İşletmeler kâr amacı dışında toplumların ve çalışanların refahını düşünmek zorunda kalmışlardır (Özüpek, 2004: 15). Diğer yandan sınırlı kaynaklara sahip olduğu varsayımından hareketle artık işletmeler, üretim ve hizmetlerini çevreye daha duyarlılık göstererek yapmaktadırlar (Gümüş, 2021: 423). Günümüzde ise işletmelerin paydaşlara karşı sorumlulukları bulunmaktadır. Bu paydaşlar; çalışanlara, tüketicilere, ortaklara, çevreye, devlete, tedarikçilere, rakiplere ve topluma karşı sorumluluklardır. İşletmelerin ayakta kalabilmeleri için topluma ve çevreye karşı sorumluluklarını yerine getirmeleri gerekmektedir.

‘Kurumsal sosyal sorumluluk’ kavramını oluşturan kelimelerin anlamları şu şekilde açıklanabilir. Kurum, bir amaç için bir araya gelen genellikle devletle ilişkisi olan bir yapıdır. Sosyal, toplumla ilgili olan konulardır. Sorumluluk ise insanların bireysel ve toplu olarak üstlendiği görevlerin hakkını vermek, topluma veya kurumlara hesap vermek şeklinde tanımlanmaktadır (Yönet, 2005: 241). Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı tarihi çok eskilere dayansa da bilimsel olarak ilk kez H. Bowen’in 1953 yılında yayımlanan ‘İş Adamının Sosyal Sorumlulukları’ kitabında yer almıştır. Bowen işletmelerin toplumun ekonomik, çevresel ve sosyal beklentilerini karşılayan faaliyetlerin de yerine getirmelerini ve sorumluluk almaları gerekliliğini savunmaktadır (Bowen, 1953: 6).

KSS kavramıyla ilgili literatürlerde çok farklı tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları aşağıda verilmiştir.

Kurumsal sosyal sorumluluk, işletmelerin sosyal, çevresel ve ekonomik stratejilerini oluştururken toplumsal refaha dikkat ederek ve çevreye zarar vermeden yaptığı planlamadır (Gürdoğan, 2008: 48). Yani firmaların işletmelerin mevcut kaynaklara, yasalara, iş etiğine ve paydaşların taleplerine uygun bir çalışma stratejilerini yapmasıdır.

Kurumsal sosyal sorumluluk, işletmelerin aldıkları kararlar doğrultusunda yapacakları faaliyetlerin doğuracağı sonuçların topluma etkilerini bilmek ve doğuracağı olumsuz sonuçları en aza indirmek mecburiyetidir (Davis ve Blomstrom, 1971: 85). Böylece çevreye, topluma ve kaynaklara verilen zarar en aza indirgenecektir.

Kurumsal sosyal sorumluluk, işletmelerin toplumun beklentileri doğrultusunda yeni girişimlerde bulunmak ve böylece toplumsal refaha kavuşmak için yeni iş imkânları bulmasıdır (Luhans ve Hodgetts, 1972: 2).

Kurumsal sosyal sorumluluk, işletmelerin toplumların örf ve âdetlerine uygun hareket ederek, gönüllü olarak ve bir karşılık beklemeden içinde bulunduğu toplumun refah düzeyini artıran projelere destek verilmesidir (Turan, 1997: 276).

Kurumsal sosyal sorumluluk, çevresel, ekonomik ve sosyal faktörleri dikkate alarak dengeli bir şekilde faaliyette bulunmaktır (Van Velsor, 2009: 3-6). Yani insani değerlere önem vererek ekonomik, sosyal ve çevresel faktörlerin birbirini etkileyen ve bir bütün olduğunu dile getiren bir kavramdır.

Literatürde ‘kurumsal sosyal sorumluluk’ kavramının birçok farklı tanımı yapıldığı görülmektedir. Sönmez ve Bircan’a göre (2004: 476-490) bu tanımlamaların ortak özellikleri şöyle sıralanabilir: İşletmelerin tek amaçları olan kâr elde etmenin yanında toplumsal, ekonomik ve çevresel sorumluluklarının da olmaları; işletmeler faaliyetlerini yaparken oluşan çevresel sorunları en aza indirmeleri; iç ve dış paydaşlara karşı sorumluluk sahibi olmaları; maddi değerlerin yanında manevi değerlere de önem vermeleridir.

2.1.2. Dünya’da ve Türkiye’de KSS kavramının tarihsel gelişimi

Dünya’da KSS kavramının tarihsel gelişimi

Sosyal sorumluluk kavramının geçmişi insanlık tarihi kadar eskidir. Sümer tabletlerinde, Babil Kralı Hamurabi zamanında yazılan kanunlarda ve Roma yasalarına bakıldığında ticaretle ilgili yasaların bulunduğu ve bu yasalarla ticaretin

devlet tarafından desteklendiği görülmektedir (Yamak, 2007: 10). Sosyal sorumluluk tarihi genel olarak dört dönemde incelenebilir. Bunlar; sanayi devrimi öncesi dönem, sanayi devrimi sonrası dönem, XX. yy.'ın ilk yarısı ve otomasyon dönemi, II. Dünya Savaşı ve sonrası dönem (Korkmaz, 2009: 26).

Sanayi devrimi öncesi döneme bakıldığında sosyal sorumluluk kavramı medeniyetlerle başlayıp 1100 yıllarına kadar devam etmiştir. Bu dönemde Eski Yunan, Mezopotamya ve Roma toplumlarında insanların dini inançları ve kişisel yargıları sosyal sorumluluk çerçevesinde değerlendirilmiştir (Çınar, 2011: 20). Dinlerin de temelinde iyilik yapma, çevreye ve kanunlara saygılı olma gibi kavramlar sosyal sorumluluk kavramına öncülük etmiştir. Bu kavramın ortaya çıkmasında dinlerin etkisi büyüktür. İslam medeniyetinde sosyal sorumluluk düşüncesi kapsamında yoksullara yardımı amaçlayan hayır kurumları ve vakıflar kurulmuştur (Taşkan, 2003: 3). Bu dönemin başlıca özellikleri şunlardır: Ekonomik gücün devletin elinde olması, çalışanlara düşük ücret verilmesi sonucunda halkın yoksullaşması, sömürgeciliğin ortaya çıkmasıyla güçlü ülkeler zayıf ülkelerin kaynaklarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaları, sosyal sorumluluk kavramı dini ve kültürel yapının etkisinde kalmasıdır (Güleryüz, 2021: 8-10).

1764 yılında buhar gücünün kullanılması, makinaların yayılması ve Adam Smith'in öncülük ettiği klasik ekonomik sistemin benimsenmesiyle sanayileşme sürecinin başlangıcı olmuştur (Ferrer, 2005: 113). Bu süreçte işletme olgusu ortaya çıkmış ve ticarete önemli değişiklikler olmuştur. Smith ekonomide devlet müdahalesine karşı çıkmış serbest piyasayı savunmuştur. Bu dönemin başlıca özellikleri şunlardır (Livesay ve Carnegie, 2000: 79). Serbest piyasa kavramının ortaya çıkması, işletmelerin hükümetlerin piyasa müdahalesini en aza indirmeye çalışmaları, işletmelerin kendilerinin gönüllü olarak gerçekleştirdikleri KSS faaliyetlerini hayata geçirme düşüncesine yönelmeleri, devletler işletmelerin KSS faaliyetlerini teşvik etmek amacıyla destekleme ve ödüllendirme gibi hamlelerde bulunmaları, işletmeler birey için iyi olanın toplum için de iyi olacağı parolasıyla hareket etmeye başlamalarıdır.

20. yy'ın ilk yarısı ve otomasyon dönemine bakıldığında bu dönemde önemli gelişmelerin yaşandığı görülmektedir. Sanayileşmenin hızlanması, sendikaların kurulması, burjuva sınıfının oluşması ve Birinci Dünya savaşının başlamasıyla

savaşa katılan ülkelerin ekonomileri çökmesi, toplumsal ve çevresel sorunların ortaya çıkmasıdır (Biber, 2002: 74). Bu dönemin başlıca özellikleri şunlardır (Çınar, 2011: 27). Sendikaların çoğalması, işçi sınıfın güçlenmesi ve sosyal sorumluluk kavramı öneminin artmasıdır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ülkelerde ekonomi çökmüş, işsizlik artmıştır. Devletler işletmeler üzerine baskı kurarak sadece kâr amaçlı değil, toplumun istek ve ihtiyaçlarına odaklanarak hareket etmelerini istemişlerdir. İşletmeler sosyal ve profesyonel bir işletme haline gelmeye başlamıştır (Çınar, 2011: 28). İkinci Dünya Savaşı sonrasında işletmeleri sosyal sorumlulukları önemsemeye sevk eden gelişmeler şunlardır (Ataç, 1982: 105). Devletlerin işletmelere yasal sınırlandırmalar getirmesi, demokratik bir sürece girilmesi, vakıf ve dernekler gibi kâr amacı gütmeyen örgütlerin oluşmaya başlaması ve küreselleşme sonucu işletmelerin yönetimlerinde değişiklikler oluşmasıdır.

Türkiye’de KSS kavramının tarihsel gelişimi

Türkiye’de KSS kavramının geçmişi Osmanlı İmparatorluğunda yer alan Ahilik teşkilatına dayanmaktadır (Durak ve Yücel, 2010: 160). Ahilik teşkilatı XII. yüzyılda Ahi Evran tarafından Anadolu’da kurulmuştur. Ahilik inancına göre bütün canlılar ve tabiat Allah’ın insanlara bıraktığı bir emanettir (Durak ve Yücel, 2010: 161). Ahilik, paydaşları bir bütün olarak ele almakta, iş ahlakı ve sosyal sorumluluk kavramlarını işletmelerle birlikte toplumun da benimsemesini savunmuşlardır. İslam dininden önce Türklerde kadınların toplum içinde konumu ve rolü önemlidir. Türkler Anadolu’da İslam dinini kabul ettikten sonra da kadınlar sosyal hayattan kopmamış sosyal faaliyetlerde bulunmuş ve çeşitli örgütler kurmuşlardır. Bunlardan en önemlisi ‘Bacıyan-ı Rum’ (Anadolu Bacıları) teşkilatıdır. Dünyanın ilk kadın teşkilatı olarak bilinmektedir (Cebecioğlu, 1991: 654). Erkekler gibi kadınların da bir mesleğinin olması gerekliliğine inanan, tembelliği ve işsizliği toplumsal çöküş olarak gören, helal yollardan kazanmayı amaçlayan bu teşkilatın temel prensibi ise aşına-işine-eşine sahip ol öğüdü olmuştur (Gökmen, 2006: 155).

Osmanlı İmparatorluğunda Ahilik teşkilatı 13. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar aktif olarak devam etmektedir. 18. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar bazı değişikliklere uğrayarak lonca ismiyle faaliyetlerine devam etmişlerdir. Ahilik teşkilatının sosyal güvenlik, sosyo-ekonomik ve ekonomik alanlarında faaliyetleri görülmektedir

(Turan, 2022: 16). Ahilik teşkilatında çalışma hayatı ile ilgili ilkelere bakıldığında günümüzdeki ‘sosyal güvenlik’ ve ‘iş hukuku’ arasında benzerlikler olduğu görülmektedir (Turan, 2022: 18). Ahilikteki işyeri açma izni, işverenin sorumluluğu, fazla çalışma ücreti, işverenin ödeme sorumluluğu ile iş hukuku arasında benzerlikler bulunmaktadır.

Ahilik teşkilatının ekonomik hayat üzerinde katkıları da olmuştur. Bu katkılar iş bölümü, üretim, tüketim ve dayanışma olarak sıralanabilir. “Orta sandıkları” kurulmuş bu sandıkta biriken sermayeden esnaf ve sanatkarların ihtiyacı karşılanmış, iş kazasından dolayı çalışamayanlara yardım edilmiştir (Ekinci, 1991: 63). İsrafa yönelik tüketim anlayışı benimsenmemiş, ihtiyaç kadar üretim yapılmış böylece kaynak israfı önlenmiştir. Zengin olmak ve mal biriktirmek için üretim yapılmamış arz-talep dengesi kurulmuştur (Ekinci, 1991: 67). Çalışanların becerilerine göre iş bölümü yapılmış, sürekli meslek değiştirmek uygun görülmemiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nda II. Beyazıt döneminde Edirne, İzmir ve Bursa şehirlerinde belediye kanunları hazırlanmıştır (Durak ve Yücel, 2010: 165).

İslam ülkelerinde yaşayan Müslümanlar Kur’an ve sünneti rehber edinerek yaşamışlar ve hayırseverliği İslam’ın bir emri olarak gördüklerinden buna önem vermişlerdir. Hayırseverlik faaliyetlerini yapmak için kurumlar kurulmuş olup bunlardan en önemlisi vakıflardır. Vakıf kültürü İslamiyet’in doğuşundan beri var olup kişi veya kurumların menkul ve gayrimenkul mallarının hepsi veya bir kısmıyla Allah’ın rızasını kazanmak için ihtiyaç sahiplerine yardım edilmesidir. (Türker ve Vural, 2016: 155). Osmanlı İmparatorluğu’nda Cumhuriyet dönemine kadar sosyal sorumluluk faaliyetleri Ahilik, lonca ve vakıf teşkilatı adı altında devam etmiştir.

Cumhuriyet döneminden günümüze kadar olan Kurumsal Sosyal Sorumluluk faaliyetlerinin tarihsel gelişimini Tablo 2.1’de gösterilmiştir:

Tablo 2.1. KSS faaliyetlerin Türkiye’deki tarihsel gelişimi

1920-1950 Arası Dönem	Osmanlı İmparatorluğunun Birinci Dünya Savaşı’nda yenilmesiyle Türkiye Cumhuriyeti devleti kurulmuş ve devlet desteği ile bazı işletmeler kurulmuştur. İşletmeler tarafından Kurumsal Sosyal Sorumluluk kavramının oluşmaya başladığı bir dönem olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde iş paydaşların (hissedarlar, yöneticiler, çalışanlar) beklenti ve çıkarlarına dikkat edilmiş, toplumsal sorunlar ve çevre gibi konulara önem verilmemiştir. İşletmelerin en önemli amacı olan kâr elde etmek anlayışı hâkimdir.
1950-1980 Arası Dönem	İşletmeler bu dönemde kâr etmenin yanında toplumsal sorunlara yönelmiş, dünyada yaşanan toplumsal ve ekonomik gelişmelere paralel olarak KSS kavramına önem verilmiş, büyük işletmeler (holdingler) vakıf ve dernekler kurularak çevre ve toplumsal sorunlara yönelmişlerdir.
1980-2000 Arası Dönem	Türkiye’de yaşanan askeri darbeler ve ekonomik krizler sonucunda KSS faaliyetlerinde duraklama olmuştur. 1990 ve 2000 yıllarında yönetimin sivilleşmesi sonucunda KSS faaliyetleri hız kazanmıştır.
2000- Devam Eden Dönem	2000’li yıllarında Türkiye’de yaşanan doğal afetler, depremler ve ekonomik krizlere karşı STK (Sivil Toplum Kuruluşları) ve büyük işletmelerin kurduğu vakıfların önemi artmış ve toplumsal refah için birlikte çalışmışlardır.

Kaynak: (Sert, 2012: 35-36).

Tablo 2.1’de görüldüğü üzere, Türkiye’de kurumsal sosyal sorumluluk kavramı 1920-1950, 1950-1980, 1980-2000, 2000’den günümüze kadar olan dönem olmak üzere dört döneme ayrılarak incelenmiştir.

2.1.3. Kurumsal sosyal sorumluluk yaklaşımları ve teorileri

Kurumsal Sosyal Sorumluluk kavramına ilişkin genel olarak iki yaklaşımdan bahsedilmektedir. Birincisi klasik yaklaşım ikincisi ise modern yaklaşımdır. Klasik yaklaşıma göre işletmelerin sorumluluğu kuruluş amaçları doğrultusunda sadece sermayelerini artırmak olmalıdır. Çevresel ve toplumsal alanda yapılan çalışmalar işletmelerin sermayelerini azalttığından gereksiz bir harcama olarak görülmektedir (Halıcı, 2001: 14). Klasik yaklaşımın önde gelen savunucuları Milton Friedman ve Adam Smith gelmektedir. Modern yaklaşıma göre işletmelerin sermayelerini artırmalarının yanında çevresel ve toplumsal sorunlarla ilgilenmeleri, toplumsal refah için projeler yapıp ve uygulamaları gerekmektedir (Alpaslan, 2012: 17). Modern yaklaşımın en önemli temsilcileri ise Archie Carroll, Robert E. Freeman, Keith Davis’dir (Alpaslan, 2012: 18).

Milton Friedman ve kâr modeli teorisi

Milton Friedman klasik yaklaşımı savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre işletmelerin tek amacı kâr etmektir. Kâr elde eden işletmeler istihdam sağladıklarından topluma doğrudan hizmet ettiklerini ve böylece sosyal sorumluluk görevlerini de yerine getirdiklerini savunmaktadırlar (Doğan, 2010: 202). Bu yaklaşıma göre işleme yönetiminin temelinde en az maliyetle en fazla kâr etme stratejileri bulunmaktadır (Stoner ve Freeman, 1992: 98). Klasik yaklaşıma göre işletmelerin toplumdan ve çevreden bağımsız olarak faaliyetlerde bulunmaları gerekmektedir. Böylece birbirinden bağımsız olarak kendi kaynaklarını kendileri tedarik ederler (Ahmet, 1979: 4). Bu yaklaşımda hissedarlarına çok para kazandırmak vardır (Başbuğ ve Örs, 2018: 21). Çevre ve toplum ikinci planda kalmaktadır. Genellikle aile şirketleri bu yaklaşıma göre hareket ederler. Kurumsal işletmelerde bu anlayış geçerliliğini kaybetmektedir.

Keith Davis'in sosyal sorumluluk modeli

Klasik yaklaşım; işletme yönetiminde eksiklerin ortaya çıkması ve günümüzün ihtiyaçlarına cevap vermemesi sonucunda ortaya çıkmıştır (Dinçer, 2004: 187). Davis'e göre işletmelerin sosyal sorumluluğu kâr etmekle birlikte içinde bulunulan toplumun hem sosyal refahını artırmak hem de işletmenin çıkarları arasında bir denge oluşturmaktır (Gürel, 2010: 113). Sadece kanunlarla yapılan sorumlulukların yeterli olmadığı bununla birlikte gönüllülük esasına bağlı olarak faaliyetlerin yapılması gerekliliğini savunmaktadır. Davis toplumsal refahı artıran ve işletmeleri harekete geçiren bazı hipotezden bahsetmektedir (Sert, 2012: 45-46). Bu hipotezler; toplumsal refah için işletme ile toplum arasında iletişim kanallarının açık olması, işletmelerin yapacakları ürün veya hizmetlerin sürdürülebilir olmasına dikkat edilmesi, sosyal açıdan faydalı olan ile maliyeti az olan projelere devam edilmesi ve bu konuda toplumun bilgilendirilmesidir. Buna ilaveten uzmanlık alanlarına giren toplumsal ve çevresel sorunlarının çözümünde diğer kurumlarla iş birliklerinin yapılması yararlı olabilir.

Freeman ve paydaş teorisi

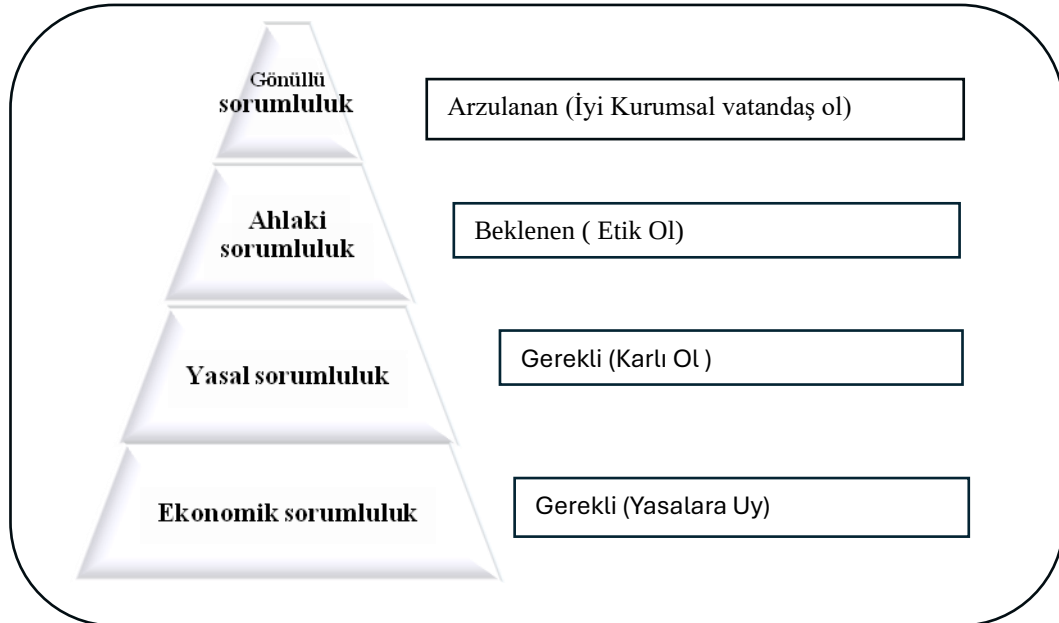
Küreselleşmeyle birlikte işletmelerin pazarda tutunabilmeleri ve yönetim felsefesinin değişimi sonucunda işletmeler çevreye ve topluma karşı daha sorumlu davranmaya yönelmek zorunda kalmışlardır. Bu gelişmeler sonucunda paydaş

kavramı gündeme gelmiştir (Becan, 2011: 23). Paydaş teorisine, 1984 yılında Edward Freeman tarafından yayınlanan kitapta değinilmiş ve o günden beri bu teori geçerliliğini korumuştur (Aktan ve Börü, 2007: 14). Paydaş ise işletmelerin başarısını etkileyen veya etkilen kişi ve gruplar olarak tanımlanmaktadır (Baron, 1993: 571). Paydaşlar iç ve dış paydaşlar olarak iki şekilde gruplandırılmıştır. İç paydaşlar yöneticiler, hissedarlar, çalışanlar; dış paydaşlar ise müşteriler, rakipler, tedarikçiler, toplum, hükümet ve çevredir (Doğan, 2007: 15). Paydaş kavramının öneminin artması sonucunda kurumların sorumluluk alanları artmıştır. İşletmeler paydaşların beklentileri doğrultusunda stratejilerini değiştirmişlerdir.

Carroll ve sosyal sorumluluk piramidi

Modern yaklaşımın en önemli savunucularından biri olan Archie Carroll işletmelerin vizyonlarına ulaşabilmenin yolunun işletme çalışanlarının sosyal sorumluluk kavramının içselleştirmek olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca A. Carroll sosyal sorumluluk piramidini geliştirmiştir (Ceritoğlu, 2011: 34-35). Bu piramit aşağıdaki Şekil 2.1’de gösterilmiştir. Aşağıdaki Şekil 2.1’de yer alan bu piramide göre sosyal sorumluluk ekonomik, yasal, ahlaki ve gönüllü sorumluluk olarak dört kademededen oluşmaktadır.

Şekil 2.1. Carroll'un sosyal sorumluluk piramidi

Kaynak: (Ceritoğlu, 2011: 35).

Şekil 2.1’de görüldüğü üzere piramidin ilk basamağında ekonomik sorumluluk gelmektedir (İlinç, 2012: 128). İşletmelerin kuruluş amacı kâr etmektir. Sosyal ve çevresel sorumluluklarını yerine getirebilmeleri, işletmelerine ve ortaklarına sürdürülebilirlik sağlayabilmeleri, küresel pazarda tutunabilmeleri için işletmelerin kâr etmeleri gerekmektedir. Piramidin ikinci basamağında yasal sorumluluk gelmektedir. Yasal sorumluluk işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini yasalar çerçevesinde yapılmasıdır (Ceritoğlu, 2011: 35). Bazı devlet yönetimleri işletmelere kanuni yükümlülükler getirmektedir. İşletmeler de faaliyetlerine devam edebilmeleri için bu yasalara uymalıdır. Piramidin üçüncü basamağında etik sorumluluk gelmektedir. Etik veya ahlaki sorumluluk işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini yazılı kurallara dayanmayan toplumun beklentilerini dikkate alarak yapılan çalışmalardır (Öztürk, 2014: 19). Üretilen mal ve hizmetlerin kaliteli olması, çevreye en az zarar veren ürünlerin üretilmesi, kaynakların tasarruflu kullanılması vb. davranışlar örnek verilebilir. Piramidin dördüncü ve son sırasında gönüllü sorumluluk gelmektedir. Toplum tarafından arzu edilen, beklenen sorumluluktur (Özkalp ve Kirel, 2011: 520). Toplum tarafından işletmeden beklenen yapıldığında işletmeye itibar kazandıran ve yapılmadığında etik dışı görülmediği tamamen gönüllülük esasına bağlı olarak yapılan davranışlardır.

2.1.4. İşletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk alanları

İşletmelerin içinde bulunduğu coğrafyada bir takım çıkar grupları bulunmakta olup, işletmelerin bu gruplara karşı yasal ve ekonomik sorumlulukları bulunmaktadır. İşletmelerin sürdürülebilirliği için öncelikle işletmelerin iç ve dış sorumluluklarını yerine getirmeleri gerekmektedir (Aktan, 1999: 20).

Aşağıdaki Tablo 2.2’de işletmelerin sosyal sorumluluk alanları yer almaktadır:

Tablo 2. 2: İşletmelerin sosyal sorumluluk alanları

İşletmelerin Sosyal Sorumluluk Alanları				
Örgüt içi gruplar				
Yöneticiler		Çalışanlar		Hissedarlar ve yatırımcılar
Örgüt dışı gruplar				
Çevre	Toplum	Müşteriler	Hükümet	Tedarikçiler

Kaynak: (Aktan, 1999: 20).

Tablo 2.2’de görüldüğü üzere, işletmelerin sosyal sorumluluk alanları örgüt içi ve örgüt dışı olmak üzere iki ana gruba ayrıldığı görülmektedir. Örgüt içi gruplar; yöneticiler, çalışanlar, hissedarlar ve yatırımcılardır. Örgüt dışı gruplar; çevre, toplum, müşteriler, hükümet ve tedarikçilerdir. İşletmelerin sürdürülebilirliği için örgüt içi ve örgüt dışı sorumluluk alanlarının önem vermelerine bağlıdır.

Örgüt içi gruplar

İşletme sahiplerinin çalışanlarına, hissedarlarına ve yöneticilerine karşı yasal sorumlulukları bulunmaktadır. İşletmenin sürdürülebilirliği, amaç ve hedeflerini gerçekleştirebilmeleri için bu sorumluluklarını yerine getirmeleri gerekmektedir (Mahon, 2002: 429). Küreselleşen dünyada toplumsal gelişmelere paralel olarak tüketicilerin de işletmelerden mal ve hizmet satın alma beklentileri de değişmiştir.

İşletmelerin faaliyetlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için bazı kaynaklara ihtiyaçları vardır. Bu kaynaklardan en önemlisi de insan sermayesidir (Gedikçi, 2021: 87-88). Sanayileşmeyle birlikte beden gücü yerini yapılan işin tekniğini bilen uzman çalışanlara ihtiyaç artmıştır. Yöneticilerin çalışanlara, çalışanların da yöneticilere karşı birtakım sorumlulukları bulunmaktadır ki bu sorumluluklar Tablo 2.3’te gösterilmiştir:

Tablo 2.3. Yöneticilerin ve çalışanların sorumlulukları

Çalışanların sorumlulukları	Yöneticilerin sorumlulukları
İşletmeye olan bağlılığın güçlü olması, işletmenin işlerini kendi işiymiş gibi sahiplenmesi	Adaletli bir yönetim tarzının benimsenmesi ve uygulanması
Doğru ve dürüst olunması, iş ahlakının benimsenmesi ona göre davranması	Çalışanların sahip olduğu uzmanlık alanlarını geliştirebilmeleri için fırsat verilmesi
Sadakat ve işletmeye bağlı olunması, işletmeyi kendi işletmesi gibi görmesi	Kararların uygulanabilirliği için uygun ortamların oluşturmak
İşletme kurallarına uyulması	Çalışanlarda güven ilişkisinin oluşmasının sağlanması
İşletmelerin sosyal sorumluluk projelerine gönüllü olarak katılımın sağlanması	Hizmet içi eğitimlerin verilmesini sağlamak

Kaynak: (Gedikçi, 2021: 87).

Tablo 2.3'te görüldüğü üzere yöneticilerin ve çalışanların ayrı ayrı sorumlulukları bulunmaktadır. İşletmelerde başarılı bir yönetimin sergilenmesi için yöneticilerin ve çalışanların üzerine düşen görevlerin bilincinde olmaları ve bu bilinç doğrultusunda çalışmaları gerekmektedir.

Günümüz şartlarında çalışanlara sağlanan haklar sadece yasal bir sorun değil, ahlaki ve sosyal bir sorumluluk olarak görülmektedir (Çelik, 2007: 69). Çalışanların hakları verilmediğinde sendikalar aracılığıyla yasal ve toplumsal tepkilere neden olmakta, sorunlara çözüm üretilmediği zaman kurumların itibar kaybına ve işinde uzman çalışanların işi bırakmasına neden olmaktadır. Yöneticilerin çalışanlara karşı olan sosyal sorumlulukların ihlali sonucunda ise yüksek tazminatlar ve toplum tepkisi pazar kayıplarına neden olmaktadır (Özüpek, 2008: 273). İşletmelerin küresel rekabette varlığını sürdürebilmeleri için çalışanlara karşı sorumluluklarını yerine getirmeleri gerekmektedir.

Küreselleşen pazarda rekabetin artması, teknolojik gelişmeler ve tüketici isteklerinin sürekli değişmesi sonucunda işletmelerin organizasyon yapıları, yönetim uygulamalarında hızlı ve sürekli değişimler yaşanmaktadır (Koçel, 2020: 470). İşletmelerin sürdürülebilirliği sağlayabilmesi için yapılan değişimleri takip etmeli ve çalışanları bu değişimlere ayak uydurmaları için eğitimler verilmelidir. Aksi halde çalışanlar değişimlere ayak uyduramaz ve kendilerini yetersiz hissederler bu durum işten soğuma ve zamanla işe yabancılaşmaya sebep olmaktadır. İşe yabancılaşma organizasyon performansını düşürerek işletmenin küresel pazarda yok olmasına sebep olmaktadır.

İşletmelerde çalışanların yabancılaşmaya iten etkenler şöyle sıralanmaktadır (Şimşek, Çelik, Akmençici ve Diken, 2020: 120-122). Yönetimin baskıcı olması, işletmelerin büyüklüğüne bağlı olarak görev tanımının belli olmaması, bilgi akışının ve samimi ilişkilerin olmaması, çalışma koşulların ağır olması, ücretlerin düşük olmasıdır. İşletmelerde yabancılaşma, iş gören devri ve işe devamsızlık olgusunun azaltılması için bazı önlemler alınmalıdır. Bu önlemler şunlardır. İşletmelerde insan kaynakları yönetim birimi aktif olarak görev almalı; personel seçimi, hizmet içi eğitim, uzmanlık alanlarına göre iş dağılımı olmalıdır.

Küreselleşen dünyada işletmeler sürdürülebilirliği sağlamak ve pazarda lider konumda olabilmek için üretim faaliyetlerini çeşitlendirmelerini ve sermayelerini arttırmaları gerekmektedir. Bu değişimin sonucu olarak günümüzde kaynak bağımlılığı ve vekalet yaklaşımı ortaya çıkmaktadır. Kaynak bağımlılığı 1967’de Thompson’la başlamış Aldrich ve Salancik ile gelişmiştir (Koçel, 2020: 370). Bu yaklaşıma göre işletmelerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için hammadde, insan kaynağı, enerji, uzmanlık ve sermaye gibi çeşitli kaynaklara ihtiyaçları vardır. Bu kaynakların bir arada bulundurma yolunu da işletmelerin holdingler kurarak bu holdingler bünyesinde birleşmesidir. Bu birleşmeler sonucu hissedar ve profesyonel yöneticilik kavramları ortaya çıkmıştır. Profesyonel yöneticilikte genellikle hissedarlar yapacakları faaliyetlerle ilgili olarak uzman kişileri yönetici olarak seçer ve kendileri de yönetimde aktif olarak bulunurlar. Yönetici vekil olarak seçilir, bütün işleri hissedarlar adına yapılır. Vekalet yaklaşımının işletmeye katkıları şunlardır (Koçel, 2020: 370). Uzman kişilerce organizasyonun yapılması, toplum, çevre ve hissedarlar arası çıkar ilişkilerin dengesinin sağlanmasıdır. (Becan, 2011: 20). Yöneticilerin hissedarlarına karşı sorumlulukları; kâr elde edilmesi ve kârın adil bir şekilde hissedarlarca paylaşılması, işletmenin itibarı için şeffaf bir yönetimin sergilenmesi, hissedarların yönetime dâhil edilmesi, işletmenin büyümesi için çalışması, toplumsal sorunlara duyarlılık göstermesi, işletmenin kuruluş amaçları dışına çıkılmaması, şirket bilgilerinin hissedarlar tarafından paylaşılmamasıdır.

Örgüt dışı gruplar

İşletmelerin üzerinde doğrudan yasal hakları olmayan ancak işletmelerin varlıklarını sürdürebilmeleri için işletmeleri dolaylı olarak etkileyen gruplardır. Bu gruplar çevre, toplum, müşteriler, hükümet, tedarikçiler ve rakiplerdir.

İşletmelerin doğal çevreye olan sorumlulukları Birleşmiş Milletler İnsan Çevre Konferansı Stockholm Deklarasyonu’nda üzerinde durulmuş, sağlıklı ve temiz çevrede yaşamak her insanın temel hakkı olduğu söylenmiştir (Şimşek, Akgemci ve Çelik, 2005: 386). Çevreyi bize bırakılan bir emanet gelecek nesillere bırakılacak bir miras olarak görmeliyiz. Çevre sorunları çözmek her insanın üzerine düşen bir sorumluluk olarak görmek gerekmektedir.

İklim değışikliği, maden kazaları, petrol taşıyan gemilerin kaza yapmaları ve Çernobil gibi nükleer santrallerin patlaması sonucunda küresel bazda çevre sorunları yaşanmaktadır. Küresel bazda yaşanan çevre sorunların çözümü için ulusal ve uluslararası çevresel sivil toplum örgütleri ortaya çıkmıştır (Bayraktaroğlu, İlter ve Tanyeri, 2009: 65). Bu kuruluşlar yasalar çerçevesinde farkındalık oluşturma çevre bilincinin yerleşmesi için doğayı korumayı amaçlamışlardır.

Çevresel sorunların artmasıyla birlikte özellikle sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmeler gönüllü veya yasal olarak çevre sorunlarına önem vermeye başlamış ve çevreci yönetim sergilemişlerdir. Günümüzde işletmeler toplum tarafından itibar kazanmak için kaynakları verimli kullanmak, üretim yaparken çevreye zarar vermeyen teknolojileri kullanmak, doğal hayatı korumak gibi topluma ve devlete karşı sorumlulukları bulunmaktadır (Coşkun, 2010: 68). İşletmeler de canlılar gibi çevre ile iç içedirler. İşletmelerin sürdürülebilirliği çevrenin sürdürülebilirliğine bağlıdır. Çevreye zarar veren işletmeler toplum tarafından tutunamazlar ve itibar kaybı yaşarlar. Çevre sorunlarının başlıca nedenleri ve sonuçları Tablo 2.4'te gösterilmiştir:

Tablo 2.4. Çevre sorunlarının başlıca nedenleri ve sonuçları

Çevre sorunları	Nedenleri	Sonuçları
Hava Kirliliği	Fabrika bacalarında çıkan dumanlar, fosil yakıtların kullanılması, egzoz gazları	Küresel ısınma, ozon tabakasının delinmesi, asit yağmurları
Su Kirliliği	Konut ve sanayi atıkları, tarımsal ilaçlama, kanalizasyon sularının yeraltı sularına karışması, maden ocaklarındaki kazalar	İçme sularının kirlenmesi, suda yaşayan canlıların azalması
Toprak Kirliliği	Zirai ilaçlama, çöp yığınları, kimyasal atıklar	Tarım alanların azalması, toprak yapısının değışmesi
Işık Kirliliği	Park ve sokaklardaki güçlü aydınlatmalar	Işıktan kaynaklı sağlık sorunlarının oluşması
Gürültü Kirliliği	Fabrikalardan gelen yüksek sesler, rahatsız edici taşıt kornaları	Gürültü kaynaklı sağlık sorunlarının oluşması

Kaynak: (Erten, 2006: 1-2).

Tablo 2.4'te görüldüğü üzere, çevre sorunlarının en önemli nedenleri arasında hava, su, toprak, ışık ve gürültü kirliliği olduğu görülmektedir. Bu sorunların nedenleri arasında sanayileşmenin ve nüfusun artması, plansız yapılaşma, gereksiz aydınlatma ve atıkların yok edilememesidir. Sonuçları arasında küresel ısınma, verimli toprakların ve tatlı su oranların azalması, aşırı gürültü ve gereksiz aydınlatmalardan kaynaklanan sağlık sorunların artmasıdır.

Modern işletmecilik anlayışıyla birlikte işletmeler kendilerini sadece ekonomik kuruluş olarak değil, sosyal bir kuruluş olarak tanımlamaktadırlar (Becerikli, 2000: 106). Toplumların beklentileri doğrultusunda işletmeler temiz bir çevre ve sağlıklı bir toplum için üretim faaliyetlerinde yenilik yaparak çevreye ve insan sağlığına zarar vermeyen ürünler yapmalıdır (Bulut, 2009: 114; Akyıldız, 2006: 146-147; Akyıldız, 2007: 177). Böylece kazan kazan felsefesiyle uzun vadede işletme açısında müşteri sayısı artacak, çevre ve topluma faydalı bir işletme olacaklardır.

Erdoğan (2003:154) topluma karşı sorumluluğu 'ideolojik takas' ifadesini kullanmıştır. Bu tanıma göre işletmeler sosyal sorumluluk projelerini yerine getirerek toplumlarda var olan ekonomik eşitsizliği azaltacak ve devlet tarafından yapılan sosyal faaliyetlere destek olmaktadır. Sabuncuoğlu'na göre; (1992: 13-14) işletmelerin toplumsal sorumluluğu işletmelere yeni yükümlülükler getirdiğini ortaya koymuş bu yükümlülükleri şöyle sıralamıştır (Becerikli, 2000: 106-107). Ürünün arz-talep dengesine dikkat ederek üretilmesi, reklamların gerçekçi olması, fiyatların uygun olması, geri dönüşümü olan ambalajların kullanılmasıdır.

İşletmelerin 'kurumsal sosyal sorumluluk' kapsamında toplumsal kalkınma için yapacakları faaliyetler arasında eğitime destek vermek, yeni iş olanaklarını açmak, toplumsal sorunların çözümünde sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte çalışmak olmalıdır (Kaynar, 2011: 46). İşletmelerin topluma karşı sorumluluklarını vakıflar, dernekler veya sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yapmaktadırlar. İşletmelerin sürdürülebilirliği, kaynakların verimli kullanılması, toplumsal refah için gelirlerinin bir kısmını toplumsal sorunlara ayırmalıdır.

Müşteri ve tüketici kavramları çoğunlukla birbirlerinin yerinde kullanılsa da bu kavramların farklı anlamları vardır. Tüketici; kendisi veya aile ihtiyaçlarını satın alma kapasitesine sahip olan gerçek kişi olarak tanımlanmaktadır. Müşteri ise bir

işletmeden sürekli hizmet veya ürün alan ya da sürekli aynı markayı satın alan tüketicilerdir (İslamoğlu ve Altunışık, 2013: 5). Günümüzde bilinçlenen ve devlet tarafından bazı haklar verilen müşteriler işletmelerin üretmiş oldukları kusurlu malları iade etme, çevreye zarar veren ürünleri şikâyet etme hakları bulunmaktadır. (Özgener, 2001: 184). Yasalarla desteklenen bu haklar sayesinde işletmeler çevre ve insan sağlığına zarar veren ürünler üretememekte ve kusurlu malları piyasaya sürememektedir. İşletmelerin en önemli sosyal sorumluluklarından birisi de müşteriye koruyan davranışları sergilemesidir (Dinçer, 1998: 161). Ayrıca bu bir ahlaki sorumluluktur. Ürettiği ürün ve hizmetin garantili olması hem kaynak israfını önleyecek hem de işletmenin müşteri sayısını arttıracaktır.

İşletmeler müşterilerin güvenini kazanmak için kendi hatalarından kaynaklanmasa bile çevre ve sağlık açısından ürünleri engellemek durumundalar. Örneğin sahte içkilerin pazara sürülmesiyle ölümler olmuş bu durumda tek el bütün içkileri toplatmış ve dolumu yapılamayan şişelerle olası ölüm oranını azaltmıştır (Bayraktaroğlu, İlter ve Tanyeri, 2009: 19).

İşletmelerim müşterilere karşı sorumlulukları şunlardır; kaliteli ürün üretmek, yalan beyanda bulunmamak, müşteri tercihlerini önemsemek, kaynakları israf etmemek, kaliteden öden vermeden maliyeti düşürmektir (Becan, 2011: 21). Günümüzde tüketicileri korumak için tüketici hakları yasası çıkmış böylece tüketiciler yasal haklara kavuşmuştur.

İşletmelerin devlete karşı sorumlulukları arasında vergilerin zamanında ve tam olarak verilmesi, yalan beyanda bulunulmaması, doğal kaynakları verimli kullanılması, çevrenin kirletmemesi, kanunlara uyulması ve istihdama katkıda bulunulması yer almaktadır (Argüden, 2002: 11; Korkmaz, 2009: 53). İşletmeler devlete karşı sorumlulukları yerine getirdiklerinde hem toplum tarafından itibar kazanacak hem de uzun vadede müşteri sayılarını arttırarak işletmeye kâr getirecektir. Devletin işletmeye karşı sorumlulukları arasında altyapı hizmetlerinin yerine getirilmesi, düşük faizli krediler sağlanması, işletmelerin kurulması için uygun ortam hazırlanması sayılabilir (Korkmaz, 2009: 54-60). Devletin yasalarla işletmelerin sürdürülebilirliği sağlaması sonucu piyasalarda güven ortamı oluşacak, işletme sayısı artacak, istihdam azalacak ve toplumsal refaha katkı sağlanacaktır.

Küreselleşen pazarda artık aile işletmelerin yerine ulusal ve uluslararası şirketler bulunmaktadır. Bu işletmelerin öz kaynakları yetersiz olduğunda tedarikçilere ihtiyaç duyarlar (Koçel, 2020: 397). Günümüzde tedarikçiler sadece mal ve hizmet sınırlı olmayıp, kredi veren bankalar, meslek okulları ve sigorta hizmetleri verenlerde tedarikçi kapsamına girmektedir (Çelik, 2013: 56).

İşletmeler faaliyetlerinde sürdürülebilirliği sağlamak için tedarikçilerini kaybetmemeleri ve samimi ilişkiler kurmaları gerekmektedir. İşletmelerin küresel rekabet ortamında tedarikçilerini rakiplere kaptırma olasılığı bulunmaktadır (Chen, Tang ve Cia, 2019: 4). İşletmelerin tedarikçilere karşı sorumlulukları ise şunlardır: Ödemeleri zamanında yapmak, sözleşme kurallarına uymak, tedarikçileri birbirine düşürmemek, sözleşmeden yapılacak zorunlu değişiklikleri önceden işletmeye bildirmek, adil davranmak, ürün veya hizmetleri piyasa koşullarına göre güncellemektir.

İşletmelerin tedarikçilere karşı sorumlulukları olduğu gibi tedarikçilerin de işletmelere karşı sorumlulukları bulunmaktadır. Bu sorumlulukların bazıları Şunlardır; haksız rekabete neden olacak güç ve baskı uygulamamak, kaliteyi artırmak, çevreye duyarlı yönetim sergilemek (Torlak, 2007: 58). İşletmeler ile tedarikçiler arasında samimi ilişkiler kurulmalı, iş ahlakı ve yasalara uygun davranılmalıdır.

2.1.5. Kurumsal sosyal sorumluluğun işletmelere sağladığı faydalar

Kurumsal sosyal sorumluluk projeleri artık ulusal ve uluslararası işletmelerin önemsendiği önemli bir kavram konumuna gelmiştir. Bilinçlenen toplum artık ürün alırken ya da bir işletmeye ortak olmayı düşünürken işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk alanında yapılan projelere göre karar almaktadırlar. Yapılan projelerin paydaşlar tarafından kabul edilmesinin sebebi tüm paydaşların lehine olmasıdır. Literatürde yapılan araştırmalar sonucunda aşağıdaki tablo ortaya çıkmıştır (Aktan ve Börü, 2007: 20-21):

KSS'nin işletmeye ve paydaşlarına sağlayacağı faydalar aşağıdaki Tablo 2.5'te sunulmuştur:

Tablo 2.5. KSS'nin işletmeye ve paydaşlarına sağlayacağı faydalar

İşletmeye sağlayacağı faydalar
Sermayede ve karlılıkta artış, risk ve stres yönetimini etkin kullanmak.
İşletme paydaşlarına sağlayacağı faydalar
Kurum içi paydaşlar
Yöneticilere faydaları Etik konularda daha fazla farkındalık oluşturmak, çalışanlara karşı güven duymak.
Hissedarlara faydaları İşletmeye yatırımların artması, kaynak temininde kolaylık.
Çalışanlara faydaları Güvenli ve sağlıklı çalışma ortamı, aktif insan kaynakları yönetimini sağlamak.
Kurum dışı paydaşlar
Müşterilere faydaları Uygun fiyat ve kaliteli ürün, satın alma sürecinde ürünlerin bilgilerine ulaşılması.
Rakiplere faydaları Bilgilendirme, adaletli rekabet ve dürüst reklam.
Tedarikçilere faydaları Fiyatlandırma ve ödeme kısmında dürüstlük.
Topluma faydaları İnsan haklarının geliştirilmesi, toplumsal refahı artırmak.
Çevreye faydaları Çevre kirliliğinin azaltılması, çevreyi ve doğal kaynakların korunması.

Kaynak: (Aktan ve Börü, 2007: 20-21).

Tablo 2.5'te görüldüğü üzere kurumsal sosyal sorumluluğun işletme yönetimine ve işletme paydaşlarına faydaları açıklanmaktadır. En önemli faydaları arasında uzun vadede işletme sermayesinde artış, çevre bilincine sahip işletmelerin olması ve sürdürülebilir bir hayat için doğal kaynakların korunması verilebilir.

2.1.6. Kurumsal sosyal sorumluluğun avantajları ve dezavantajları

Günümüzde işletmeler büyüyebilmeleri için maddi varlıklarının yanında manevi değerlerinin de yüksek olması gerekmektedir. Manevi değerler arasında şirketlerin itibarı, imajı ve kimliği gelmektedir. Bunlara sahip olmanın en önemli yolu da kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin yapılması ve desteklenmesidir

(Hirschland, 2006: 76). İşletmeler sosyal sorumluluk faaliyetlerini yerine getirmeleri için yöneticilerin kurumsal sosyal sorumluluk kavramını içselleştirip uygulamalarına bağlıdır (Gümüş, 2022: 174). Yöneticiler içinde faaliyet gösterdikleri toplumu gözlemleyip ihtiyaçlarına göre sosyal sorumluluk projelerini planlayıp uygularlarsa sürdürülebilir bir işletme olma yolunda önemli avantaj sağlamış olurlar.

Dünyada ve Türkiye’de çevresel ve toplumsal sorunların artmasıyla birlikte işletmeler de toplumsal veya yasal baskılar nedeniyle bu sorunlara önem vermişlerdir. Klasik yönetim felsefesinde işletmeler sosyal sorumluluk projelerini ek bir maliyet olarak gördüklerinden ve işletmenin kârını düşürdüğünden sosyal sorumluluk projelerini desteklememişlerdir. Fakat günümüzde kurumsal sosyal sorumluluk projeleri, kurumların sürdürülebilirliği için zorunluluk hâline gelmiştir (Carrasco, 2007: 459). Özellikle yoğun rekabetin olduğu küresel pazarda kurumsal sosyal sorumluluk işletmelere rekabet avantajı sağlamaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluk projelerine liderlik yapan kurumlar toplumda saygınlık kazanırlar (Kakabadse, Andrew ve Lee 2009: 51). İşletmeler kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini içinde bulunduğu toplumun kültürel yapısını, dini inançlarını, örf ve adetlerini göz önüne alarak, yasal ve etik değerler çerçevesinde yapmalıdırlar. Kurumsal sosyal sorumluluk projelerini uygularken toplumların dini inançlarına ve kültürel yapısına dikkat etmek gerekmektedir.

2.1.7. Kurumsal sosyal sorumluluk boyutları

Kurumsal sosyal sorumluluğu üç boyutlu kabul eden görüşler

Lantos (2001:3) kurumsal sosyal sorumluluğu, etik kurumsal sosyal sorumluluk, altruistik kurumsal sosyal sorumluluk ve stratejik kurumsal sosyal sorumluluk olmak üzere üç boyutlu olarak ele almıştır. Buna göre bu boyutlar aşağıda detaylıca ele alınacaktır.

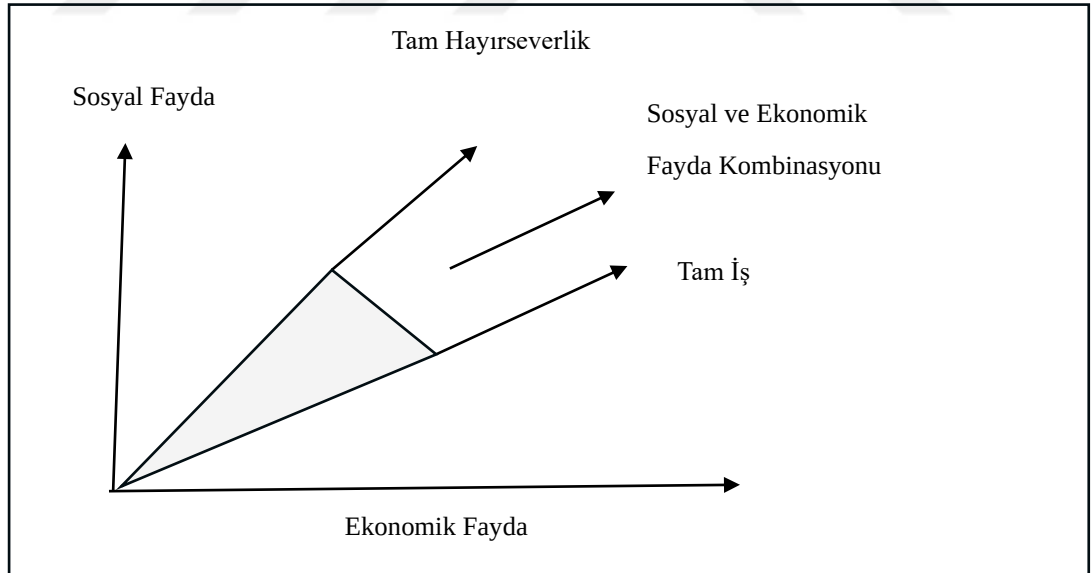
Etik kavramı kültürden kültüre ve zamanla değişen felsefenin ilgi alanına giren önemli bir konudur. Etik bireylere veya örgütlere hangi davranışların doğru olup ya da olmadığı toplum tarafından önerilen değerler bütünüdür. Bu değerler ilkeler, erdemler, ödevler ve toplumun çıkarları olarak dört kısımda incelenebilir (Svara, 2007: 10). Ödev, kişilerin veya örgütlerin yapması gereken faaliyetlerdir. Erdem, toplumların kişilerden veya örgütlerden beklediği iyi davranışlardır. İlke,

eylemleri gerçekleştiren güçtür. Toplum çıkarları, toplumsal fayda sağlayan faaliyetlerdir. Etik, bu değerlerin birleşiminden oluşan bir kavramdır.

İşletmelerin etik sorumluluğun ötesinde işletmelere sağlayacağı faydanın muhasebesi yapılmadan sadece toplumsal kalkınma ve çevre yararına yapılacak projelerin desteklenmesidir. Lantos (2001: 3-4) fedakâr KSS bazı nedenlerden dolayı işletmeye faydası olmadığını söyler. Bu nedenler şöyle sıralamıştır. Bireyler hayırseverlik adı altında başkalarına karşılıksız yardım edilebilir. Kurumların hissedarlara karşı en önemli amacı olan kâr etmek olduğundan bireysel davranamazlar. Yöneticiler hayırseverlik faaliyetlerine kurum onayı olmadan katılamazlar. İşletmeler yaptıkları iş karşısında devlete vergi verdikleri için aldıklarını topluma geri verme zorunluluğu yoktur.

Şekil 2.2’de görüldüğü üzere stratejik KSS’nin temel amacı sosyal fayda ile ekonomik faydanın dengeli bir şekilde yönetilmesidir. Böylece uzun vadede hem toplumsal kalkınma hem de işletmelere ve hissedarlarına ekonomik karlılık sağlayacaktır.

Şekil 2.2. İşletme ile toplum arasındaki ilişkilerin bir yansıması

Kaynak: (Porter ve Kramer, 2002: 5).

Kurumsal sosyal sorumluluğu dört boyutlu kabul eden görüşler

Kurumsal sosyal sorumluluğu dört boyutlu kabul eden iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan birincisi kurumsal sosyal sorumluluk piramidi olarak da bilinen Carroll'un geliştirdiği görüştür. Bu görüşe göre Carroll KSS'yi dört boyuta ayırmıştır. Bunlar ekonomik, yasal, etik ve hayırseverlik sorumluluktur (Ceritoğlu, 2011: 35). Carroll kurumsal sosyal sorumluluk boyutları incelendiğinde ekonomik ve yasal sorumluluk temel sorumluluk; etik ve hayırseverlik sorumluluk yaşam kalitesini artırmak için yapılması gereken sorumluluk olarak görülmektedir (Yalman, 2022: 38).

İkinci görüş ise Martinet ve Reynaud'un 2004'te geliştirdiği görüştür. KSS gelişimine ilişkin belirtilen dört aşamayla ilgili bu görüş Şekil 2.3.'de gösterilmiştir:

Şekil 2.3. Kurumsal sosyal sorumluluk gelişiminde dört aşama

1.AŞAMA	2.AŞAMA	3.AŞAMA	4.AŞAMA
İşletmelerin kar amaçlarının önüne çıkması ve ekonomik rekabet	İşletmenin kaynakları kullanmasıyla çıktılarını maksimize etmeye çalışması	İşletmenin Maliyet hesabı yaparak sürdürülebilir projelerin hazırlanması	İşletmenin topluma ve çevreye faydalı faaliyetlerin uygulanması

Kaynak: (Martinet ve Reynaud, 2004: 121).

Yukarıdaki Şekil 2.3'te görüldüğü üzere, işletmelerde kurumsal sosyal sorumluluk anlayışının benimsenmesi için dört önemli aşamadan geçmesi gerekmektedir. Birinci aşama işletmelerin kuruluş amacı olan kar etmek, ikinci aşama kaynakları verimli kullanmak, üçüncü aşama sürdürülebilirlik projeleri hazırlamak, dördüncü aşama ise paydaşların da kazanması için faaliyetlerde bulunmaktır.

Kurumsal sosyal sorumluluğu beş boyutlu kabul eden görüşler

Geleneksel işletmecilikten modern işletmeciliğe geçiş aşamasında KSS anlayışının paralel olarak değiştiğini söyleyen görüş, Johnson görüşüdür (2003: 36). Bu görüşe göre eşit aralıklı beş farklı düzey bulunmaktadır. Bu kurumsal sosyal sorumluluk düzeyleri Tablo 2.6'da gösterilmiştir:

Tablo 2.6. İşletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk düzeyleri

Düzeyler	Özellikleri
1. Düzey (Sorumsuz)	Bu tür işletmeler yasalara önem vermeyen yasa dışı işçi çalıştıran, vergi kaçırarak, yanıltıcı rapor sunan işletmelerdir. KSS çalışmalarına karşıdırlar. Tek amaçları kâr etmektir.
2. Düzey (Uyumlu)	Bu tür işletmeler yasalara asgari düzeyde uyarlar. KSS çalışmalarına yasaların talimatları üzerine asgari düzeyde uyarlar.
3. Düzey (Bölünmüş)	Bu tür işletmelerin sosyal ve çevresel farkındalıkları azdır. KSS çalışmalarında işletme çıkarları ön plandadır. Toplum tarafından hayırsever görünmek için göstermelik çalışmalar yaparlar. İşletmelerde bazı paydaşlar tarafından desteklenmediğinden bölünmüşlüğe neden olur.
4. Düzey (Stratejik)	Bu tür işletmeler hem kaliteli personele sahip olmak için insan kaynaklı yönetimine önem verirler hem de ürünlerin kalitesine ve çevreye uyumunu sağlamak için stratejik planlar yaparlar. KSS çalışmalarına gönüllü olarak katılırlar.
5. Düzey (Sosyal Adalet)	Bu tür işletmeler KSS çalışmalarının sonucunda elde edilecek mali sonuçlara bakmazlar, toplumsal kalkınmaya yardımcı ve çevreye saygılı olmak için çalışırlar. Sürdürülebilirlik kavramını benimsemiş ve bütün faaliyetlerinde uygulamaya çalışan işletmelerdir.

Kaynak: (Johnson, 2003: 36).

Tablo 2.6’da görüldüğü üzere işletmeler; sorumsuz, uyumlu, bölünmüş, stratejik ve sosyal adalet olmak üzere beş düzeyden bahsedilmektedir. Birinci düzeydeki işletmeler sorumsuz olup bunlar kurumsal sosyal sorumluluk çalışmalarına önem vermeyen işletmelerdir. Geleneksel işletmeciliği savunan, işletmelerin tek amacı kâr etmek olduğu, toplumsal refahın devletin görevlerinden biri olduğunu söylemişlerdir. İkinci düzeydeki işletmeler uyumlu işletmeler olarak tanımlanmış bu tür işletmeler kurumsal sosyal sorumluluk çalışmalarına gönüllü olmayıp yasalara karşı çıkmamak için azami olarak yaparlar. Üçüncü derecedeki işletmeler bölünmüş olarak tanımlanmıştır. Bu işletmeler kurumsal sosyal sorumluluk çalışmaları konusunda bazı paydaşlar tarafından desteklenmemektedir. Bazı paydaşlar da hayırseverlik adı altında yapılmaktadır. Dördüncü düzeydeki işletmeler stratejik olarak tanımlanmıştır. Bu işletmeler kurumsal sosyal sorumluluk projeleri stratejik planlarında yer almakta ve gönüllü olarak faaliyette bulunurlar. Beşinci düzeydeki işletmeler sosyal adalet olarak tanımlanmıştır. Sosyal adaletin

sağlanması için devletle birlikte gönüllü olarak çalışırlar. İşletmelerin topluma ve çevreye faydalı olmaları için beşinci düzeye geçmeleri gerekmektedir.

2.1.8. Kurumsal sosyal sorumluluk kavramının ortaya çıkmasına neden olan faktörler

KSS kavramının ortaya çıkmasının ve önemini artırmasının üç önemli nedeni bulunmaktadır. Bunlar: toplumsal, politik ve iktisadi nedenlerdir (Aktan ve Börü, 2007: 11-36). Bunlardan aşağıda detaylıca bahsedilmiştir:

Toplumsal faktörler: 1929 yılında ABD’de ortaya çıkan ekonomik kriz tüm dünyayı etkilemiş ve toplumlarda işsizlik ve yoksulluk sorunları artmıştır. İletişimdeki gelişmeler sonucunda toplumlar arasında etkileşim artmış, toplumlar ise sorunlara karşı örgüt kurarak birlikte hareket etmeye başlamıştır (Ataman, 2007: 107). İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra sendikalar kurulmuş ve çalışanlar yasal olarak birtakım haklara kavuşmuşlardır. Günümüzde ise küreselleşme ile birlikte dünyanın tek bir pazara dönüşmesi sonucunda uluslararası işletmeler kurulmuş ve işletmelerin toplumdaki önemi ve gücü artmıştır (Özüpek, 2004: 37). Ekonomik olarak ulusal sınırlar ortadan kalkmış, sendikalar güçlenmiş ve toplumsal sorunların çözümüne yönelik işletmeler toplum ve devletle birlikte hareket etmişlerdir.

Siyasi faktörler: Birinci Dünya Savaşı’na katılan ülkelerde ekonomik sıkıntılar yaşanmış ve devletlere karşı ayaklanmalar başlamıştır. Rusya’da da ekonomik nedenlerden dolayı 1917 yılında Bolşevik İhtilali başlamıştır. Bolşevik İhtilali ile başlayan ve İkinci Dünya Savaşı’na kadar siyasi alanda birçok değişim yaşanmış, bu değişimlerin en önemlisi imparatorlukların çökmesi, ulus devletlerin ortaya çıkması, mevcut ve ulus temelli yeni devletlerin yönetim şekillerin değişmesidir. Özellikle Batı toplumlarında demokratikleşme süreci hızlanmıştır (Aktan, 2007: 26). Demokratikleşmeyle birlikte serbest piyasa oluşmuştur. İşletmeler; vakıflar ve dernekler kurarak sosyal sorumluluk faaliyetlerini artırmışlardır.

Ekonomik faktörler: İngiltere’de ortaya çıkan ve gelişen sanayi devrimi toplumsal ve siyasi alanda olduğu gibi ekonomik alanda da birçok değişiklik olmuştur. Bu değişikliklerin en önemlisi liberal ekonomiye geçilmesidir. Liberalizmde bireycilik, özgürlük, serbest piyasa ekonomisi ve sınırlı devlet müdahalesi kabul edilmiştir. Liberalizmde devletin ekonomiye müdahalesi

konusunda üç çeşit görüş ortaya çıkmıştır. Bunlar; klasik liberalizm, sosyal liberalizm ve neoliberalizm görüşleridir. (Tayyar ve Birol, 2013: 118). Klasik liberalizm görüşüne göre devlet ekonomiye müdahale etmemeli sadece özel sektörün yapamadığı veya kâr amaçlı olmayan ürün ve hizmetlerin devlet tarafından yapılması gerekliliğini savunmuşlardır. Sosyal liberalizmde piyasanın başarısız olduğu durumlarda ekonomik krizlerin olmaması için devletin düzenleyici ve denetleyici görevini yapması gerekliliği savunulmuştur. Neoliberalizm görüş ise devlet adalet, güvenlik ve sağlık gibi asli görevlerinin yerine getirmeli, ekonomiye doğrudan değil dolaylı olarak müdahale etmesi ve rekabeti ve girişimciliği teşvik etmelidir (Tayyar ve Birol, 2013: 120).

1929 yılında ABD’de Wall Strees Borasının düşmesiyle ekonomik kriz oluşmuştur. Ekonomik krizin sebebi Birinci Dünya Savaşı’na kadar dayanmaktadır. Birinci Dünya Savaşı’nda galip devletler yenilen devletlerle çok ağır şartlar içeren antlaşmalar imzalamaları, yenilen devletlerin özellikle ABD ve İngiltere’den ödeyemeyeceği kadar borçlanmak zorunda kalmaları sonucunda yenilen devletlerin ekonomilerinin çökmesine neden olmuştur (Ezer, 2010: 429-430). Ekonomik kriz sonucu özellikle ABD ve İngiltere’de işsizlik artmış ve mali krizler yaşanmıştır. 1929 Ekonomik Krizi ekonomik değişimlere neden olduğu gibi kurumsal sosyal sorumluluk kavramının önemini de artırmıştır. Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları ilk olarak ABD’de görülmektedir. Ekonomik kriz dönmlerinde işletmeler çalışanlara eğitim ve barınma hizmetleri verildiği görülmektedir (Frankental, 2001: 18).

2.1.9. Kurumsal sosyal sorumluluk ilkeleri

Kurumsal sosyal sorumluluğun ilkeleri şeffaflık, hesap verilebilirlik, sürdürülebilirlik olarak söylenebilir. Bu ilkeler aşağıda detaylıca ele alınacaktır.

Şeffaflık: İşletmelerin yaptıkları faaliyetlerin amaçlarını ve sonuçlarını paydaşlarına açık bir şekilde paylaşması anlamına gelmektedir (Argüden, 2007: 43) Müşteriler veya tüketicilerin işletmelerden beklentileri arasında şeffaflık önemli bir yer tutmaktadır. Şeffaflık yapılan veya yapılacak olan projelerin paydaşlara açık ve anlaşılır bir şekilde anlatılmasıdır (Bandsuch, 2008: 99-127). Paydaşlara açıklama yapılırken doğru bilgilerin doğru paydaşlara ulaşması ve işletmelerin sırlarını paylaşılması önemlidir. İnternet haberleşme gibi iletişim kanallarının yaygınlaştığı

sonucunda bilinçlenen tüketiciler istediği bilgiyi istediği yerde rahatlıkla ulaşabilmesi sayesinde ürün veya hizmet alımlarında şeffaf olan işletmeler tercih etmektedirler.

Şeffaflık örgüt içi ve örgüt dışı paydaşlar arasında aktif olarak uygulanmalıdır. Üst yöneticiler işletmelerin hedeflerine ulaşip ulaşılmadığının takibinin yapılması ve alınan kararların çalışanlara açıkça paylaşılmalıdır (Ülgen ve Mirza, 2004: 423). Çalışanlar yapılan işlerin sonuçlarına üst yönetime açık bir şekilde paylaşmalıdır.

Hesap verebilirlik: İnsanların yaptığı davranışlarının sonuçlarına katlanmak ve başkalarına bu davranışın nedenlerini açıklamaktır (Behn, 2003: 3). Hesap verebilirlik bireysel, örgütsel ve kurumsal olarak değerlendirilebilir. Bireysel hesap verebilirlik; insanların kendi davranışlarının sonuçlarının başkalarına açıklamasıdır. Örgütsel veya kurumsal hesap verebilirlik; örgütlerin veya kurumların yaptığı faaliyetlerin sonuçlarını topluma veya devlete açıklamasıdır. Kurumsal hesap verebilirlik çift yönlü olup genellikle yaptırım gücü olan devletin kanun ve yasalar çerçevesinde işletmeleri yaptığı faaliyetlerden dolayı denetlemesidir (Gray ve Jenkins, 1986: 172). Kurumsal hesap verebilirlik sayesinde işletmelerin muhasebe performansları ile birlikte sosyal ve çevresel performansları değerlendirilip rapor halinde topluma paylaşılmaktadır (Wilson, 2003: 5). Kurumsal hesap verebilirliğin amacı işletmenin yaptığı faaliyetlerin toplumun ve çevrenin yararına olup veya olmadığını topluma göstermektir.

Sürdürülebilirlik: Teknolojinin gelişmesiyle paralel olarak fabrikalarda seri üretime geçilmiş ve makinalar sürekli çalışmaların sonucunda üretim artmış, doğal kaynaklar azalmış ve çevre sorunlara artmaya başlamıştır. Doğal kaynakların azalmasıyla işletmelerin devamlılığı için yeni stratejiler oluşturulmuş bunlardan en önemlisi kurumsal sürdürülebilirliktir. Kurumsal sürdürülebilirlik işletmelerin devamlılığı ve karlılığı artırmak için kaynak tüketimini ve atıkları azaltmak suretiyle üretimdeki verimliliği artırmak rekabet avantajı sağlamaktır (Young ve Tilley, 2006: 403). Böylece işletmeler faaliyetlerinde daha az kaynak kullanarak süreklilik sağlayacak ve çevreyi daha az tahrip edecektir (Linnenluecke ve Griffiths, 2010: 359).

Günümüz koşullarında örgütlerin sürdürülebilirliği sorumluluğun ötesinde zorunluluk haline dönüşmüştür. Çünkü örgütlerin devamlılığı, kaynakların verimli kullanılması ve temiz bir çevre için sürdürülebilirlik kavramı önem kazanmıştır. Van Marrewijk örgütsel sürdürülebilirliğin gelişim evresini, ‘Döngüsel Dinamik’ şeklinde isimlendirdiği beş adımda belirtmiştir (Van Marrewijk, 2003: 102). Bu adımlar şunlardır: İtaat, kar, yardımsever, sinerjik ve holistik örgütsel sürdürülebilirliktir.

İtaat kapsamlı sürdürülebilirlik; yasaların verdiği sorumluluklar çerçevesinde insanlığın refahını artırmaya yönelik faaliyetlerde bulunmaktır. Kâr kapsamlı örgütsel sürdürülebilirlik; kâr sağlamak için yapılan faaliyetlerdir. Yardımsever örgütsel sürdürülebilirlik; buradaki sürdürülebilirlik kâr ve yasaların ötesinde gönüllü olarak yapılan sürdürülebilirliktir. Amaç sosyal, çevresel ve ekonomik denge sağlamaktır. Sinerjik örgütsel sürdürülebilirlik; tüm paydaşlarla birlikte kazanmak, sinerjik bir yaklaşımla çevresel, sosyal ve ekonomik sorunlara çözüm bulak veya değer katmak amaçlanmıştır. Holistik örgütsel sürdürülebilirlik; bugün ve gelecek nesillerin refah düzeyini artırmak için yapılan sürdürülebilirlik çalışmalarıdır. İnsan merkezli bir yaklaşım sergilenmektedir.

2.1.10. Kurumsal sosyal sorumluluk ile ilişkili olan kavramlar

Kurumsal sosyal sorumlulukla ilişkili olan kavramlar, sosyal girişimcilik, sivil toplum kuruluşları, hayırseverlik, vakıflar ve halkla ilişkiler olup, aşağıda bu kavramlardan detaylıca bahsedilecektir.

Sosyal girişimcilik

Sosyal girişimcilik kavram olarak 1980’lerde Bill Drayton’un Ashoka’yı kurması ile ortaya çıkmıştır. Ashoka dünya çapında fon kurarak sosyal girişimcilere ekonomik destek sağlamaktadır (Dees, 2007: 24). Sosyal girişimcilik tanımı literatürde yeni görünen bir kavram olsa da sosyal girişimciler toplumlarda farklı isimlerle her zaman olmuştur (Dees, 1998a: 1).

Sosyal girişimcilik ilgili birçok tanımı yapılmış ve bazı tanımlar şu şekildedir (Besler, 2010: 7). Sosyal girişimcilik, kârla birlikte toplumsal fayda sağlamak için yeni iş olanakların oluşturulmasıdır. Sosyal girişimcilik, sürdürülebilir bir toplum için yenilenebilir kaynakların kullanılması ve mevcut kaynakların korunmasıdır. Sosyal girişimcilik sosyal sorunları çözmek için sivil toplum kuruluşları ile birlikte yeni fikirler ortaya çıkarıp uygulamaktır.

Sosyal Girişimcilik Avrupa Araştırma Ağı (EMES), sosyal girişimciliğe ortak bir tanım bulmaya çalışmıştır. EMES'e göre topluma faydalı olan, sürdürülebilir, yenilikçi ve sosyal değer katan örgütler şeklinde tanımlamıştır (Lehner ve Kansikas, 2012: 30).

Sosyal girişimciliğın tanımları farklı olmakla birlikte tanımların ortak noktaları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Smith ve College, 2008: 97).

- Toplumsal sorunların çözümü için risk almak.
- Toplumsal değerim yaratmak için geleneksel girişimcilik ilkelerini kullanmak.
- Sosyal refahı arttırmak için yenilikçi fikirler ortaya koymak veya mevcut sisteme yenilik katmak.
- Toplumsal değer ekonomik kârdan daha öncelikli olmasıdır.

Toplumsal sürdürülebilirliğin sağlanması, sosyal refahın artması, işsizlik oranlarının azalması ve yeni iş olanaklarının artması için işletmelerin sosyal girişimcilik kavramına önem vermeleri gerekmektedir. Sosyal girişimcilikle ilgili çalışmalar artmakta ve bazı üniversitelerde lisans ve yüksek lisans mfredadında ders olarak anlatılmaktadır.

Sivil toplum kuruluşları

Sivil toplum kuruluşları (STK); kâr amacıyla kurulmayan, gönüllü olarak bir araya gelen genellikle çevresel ve sosyal sorunları çözümünde farkındalık oluşturmak için ulusal veya uluslararası kurulan örgütlerdir (Yelkikalan ve Akatan, 2007: 9). Sivil toplum kuruluşların özellikleri şunlardır (Kaya, 2008: 25). STK'lerin temel amacı sosyal fayda sağlamaktır. Gönüllü olarak bir araya gelen hayır kuruluşları olmaları, işletmelerden farklı olarak kâr amacıyla faaliyet göstermemeleri, devlet ve işletmelerle birlikte faaliyette bulunabilmeleridir.

STK birçok rgt içine alan geniş bir kavramdır. Bunlar; dernekler, sendikalar, vakıflar, platformlar, kooperatifler vb. rgtlerdir. STK'ların ilgi alanlarından biri de evre sorunlarıdır. STK evre sorunlarıyla ilgilenmekte, ulusal ve uluslararası düzeyde mücadele edilmekte, evre politikalarının oluşmasında ve uygulanmasında aktif olarak çalışmaktadırlar (Ryfman, 2006: 1-10).

Hayırseverlik

Türkçe Sözlükte (TDK, 2024) ‘hayırseverlik’ hayırsever olma davranışı, yardımseverlik ve hayırseverlik şeklinde tanımlanmıştır. Tanımı daha genişletirsek ihtiyaç sahiplerine maddi veya manevi olarak yardım etmek, toplumsal refah için okul, çeşme, hastane vb. yapıların yapılması ve halkın hizmetine sunulmasıdır. Payton ve Moody (2008: 6), hayırseverlik eyleminin tanımını yaparken kavramının çok yönlülüğüne dikkat etmiş ve hayırseverlik eylemini gönüllü bağış, gönüllü hizmet ve gönüllü örgütlerin kurulması şeklinde olabileceğini belirtmiştir. Ayrıca hayırseverlik işlerine aktif olarak katılmak da bir sosyal eylem olarak değerlendirmektedir. Hayırseverlik, işletme faaliyetleriyle ilişkili olmayan ve ekonomik bir beklentiye sahip olmadan işletme kaynaklarını toplumsal refah için yapılan bir sorumluluktur (Ricks, 2005: 122). Hayırseverlik faaliyetleri gücünü dinden ve insani duygulardan almaktadır. Bireysel yapıldığı gibi kurumsal olarak yapılmaktadır. Kurumsal olarak yapılan yardımlar daha etkili olmaktadır. Hayırseverlik kavramı geleneksel ve stratejik hayırseverlik olarak iki şekilde incelenebilir.

Geleneksel hayırseverlik anlayışı temelini dini inançlardan alan ve hâlâ toplum tarafından önemli bir erdem olarak kabul edilen genellikle bireysel olarak ihtiyaç sahiplerine yapılan yardımlardır. Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluş yıllarında insanlara yardım etmek amacıyla ahilik teşkilatı kurulmuş ve bu kuruluş daha sonra lonca teşkilatına dönüşmüştür. Ahilik ve lonca teşkilatları günümüzdeki sivil toplum kuruluşları gibi aktif olarak topluma hizmet etmişlerdir.

Stratejik hayırseverlik iyilik yapmak eyleminin bireysellikten çıkıp kurumsallaşmasıdır. 1990 yılına kadar ihtiyaç sahiplerine yardım etmek için yapılan bireysel eylemler, 1990’lı yılından sonra hayırseverlik işleri planlı bir şekilde yapılmıştır. Kâr etmek ve ihtiyaç sahiplerine yardım etmek politikası izlenmiştir. (Kotler ve Lee, 2006: 8-9). Stratejik hayırseverlik kavramıyla ilgili bazı eleştirel yaklaşımlar da olmuştur. Balıkcıoğlu ve Karacaoğlu göre (2007: 125-126) bu bakış açısı işletmeye çıkar sağladığı için ve hayırseverlik felsefesinden uzaklaştığından bunu hayırseverlik olarak değil işletme yatırımı tarafından değerlendirilmiştir. Hayırseverliğin temelinde karşılık beklenmeyen bir davranış bulunmaktadır. Stratejik hayırseverlikte ise temelinde işletme kârı yatmaktadır. Stratejik hayırseverliğe bazı

eleştiriler olmasına rağmen Avrupa’da önem kazanmış, devletler tarafından işletmelere ödüller verilerek teşvik edilmektedir. Türkiye’de de Sabancı ve Koç Holding gibi kurumlar tarafından stratejik hayırseverliğe önem verilmektedir. Ağırlı iş adamları İbrahim ÇEÇEN, Abdolbari GOZEL, Celal ORUÇ, Hayrettin ATMACA ve Adalet TURAN Ağırı İbrahim Çeçen Üniversitesi’ne ve Ağırı iline bazı hibe binalar yaparak üniversitenin ve Ağırı ilinin kalkınması için hayırseverlik faaliyetleri yapmışlardır.

Vakıflar

Vakıf, Arapça bir kelime olup bağış yapmak, hayır yapmak, durdurmak, ayırmak anlamlarına gelir (Develioğlu, 1993: 1134). Vakıf sistemi yardımlaşma ve dayanışma davranışının kurumsallaşmasıdır. Vakıflar sayesinde zenginlerle fakirler arasında yardımlaşma faaliyetleri yapılmakta ve zenginlerle fakirler arasındaki ekonomik dengesizlik azaltılmaya çalışılmaktadır. Cumhuriyet dönemindeki vakıf sisteminin tarihi Osmanlı dönemine kadar gitmektedir. Osmanlı imparatorluğunda vakıflar iki ana kaynaktan beslenmiştir: devlet kaynakları ile kurulan vakıflar, sadaka-i cariyeye anlayışı ile takva sahibi kişilerce kurulan vakıflar. Osmanlı’da padişahlar, eşleri ve şehzadeler tarafından vakıf kurmak gelenek haline gelmiş ve bu gelenek Cumhuriyet dönemine kadar devam etmiştir (Akgündüz, 1988: 424; Özcan, 2008: 124).

Günümüzde vakıflar eski ve yeni vakıflar olarak ikiye ayrılmaktadır. Eski vakıflar Osmanlı zamanından günümüze kadar gelen vakıflardır. Bu vakıflar sahibi olmadığından Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlı olarak yaşatılmaya çalışılmaktadır. Fatih Sultan Mehmet, Sultan Ahmet Cami, Süleymaniye Cami Vakfı gibi (Ulaş, 2008: 901). Yeni vakıflar Cumhuriyetin ilanından sonra kurulan vakıflardır. Bu vakıflar; aile vakıfları, dini vakıflar, istihdam edilenlere ve işçilere yardım vakıfları, sosyal sigorta vakıfları, kamuya yararlı vakıflar, yüksek öğretim vakıfları, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarıdır (Gümen, 2014: 102-104). Günümüzde çok sayıda vakıf olduğu bilinmekte ve bu vakıflar çevre, eğitim, sosyal yardımlaşma gibi alanlarda faaliyet göstermektedir.

Halkla ilişkiler

İşletmelerde giderek önemi artan işletme yönetiminin bir birimi olarak faaliyet gösteren halkla ilişkiler, işletme ile toplum arasında bir köprü görevi görmektedir. (Akman, Ören ve Eser, 2019: 78). Özellikle işletmelerde pazara sürülen hizmet ve ürünlerin tanıtımında, tutunulmasında halkla ilişkilerin görevleri arasında bulunmaktadır. Halkla ilişkiler aynı zamanda toplumda anket çalışmaları yaparak toplumun arzu ve beklentilerini yönünde arz-talep dengesi doğrultusunda yeni ürünlerin yapılması ve piyasaya sürülmesi konularında yöneticilere bilgi toplarlar. Yöneticiler bu bilgiler doğrultusunda Ar-Ge çalışması yaparak gerekli planlama yaparlar (Alabulut, 1998: 81; Yavuz, 2014: 45).

Halkla ilişkiler ile ilgili birçok tanımı yapılmış en çok kabul edilen tanımı Muharrem Varol'un 'Siyaset ve Halkla İlişkiler' adlı eserinde yer alan, Harlow'un geliştirdiği ve Halkla ilişkiler Araştırma ve Eğitim Vakfının 1975 yılındaki toplantıda belirlenen tanımı olup ve şu şekilde yapılmıştır (Yalçın, 2022: 14; Uzun, 2019: 49).

Halkla ilişkiler işletme ile toplum arasındaki iletişimi sağlayan bir yönetim işlevidir. Yönetimin yaptığı faaliyetleri topluma sunulması toplumdan da geri bildirim alınması işlemi olarak tanımlanmıştır.

Halkla ilişkiler işletmelerin fonksiyonlarını tam olarak yapabilmesi için uyması gereken temel ilkeleri bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir: Halka doğru bilgi vermek, sabırlı olmak, süreklilik, iki yönlülük, uzmanlık, bilimsellik, planlılıktır (Alabulut, 1998: 83; Yavuz, 2014: 82).

Genel olarak başarılı bir halkla ilişkiler çalışmaları altı aşamadan oluşmaktadır. Bunlar: Durum analizi, amaçların belirlenmesi, hedef kitle belirlenmesi, medya tekniklerin seçimi, bütçeleme ve sonuçların değerlendirilmesidir (Şahin, 2023: 10).

Kurumsal sosyal sorumluluk projelerin planlaması ve uygulamasında halkla ilişkiler birimine büyük görev düşmektedir. Halkla ilişkiler uzmanları toplumların kültürel yapılarını, dini inançlarını, örf ve adetlerini dikkat ederek araştırma yapmalıdır.

2.2. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma

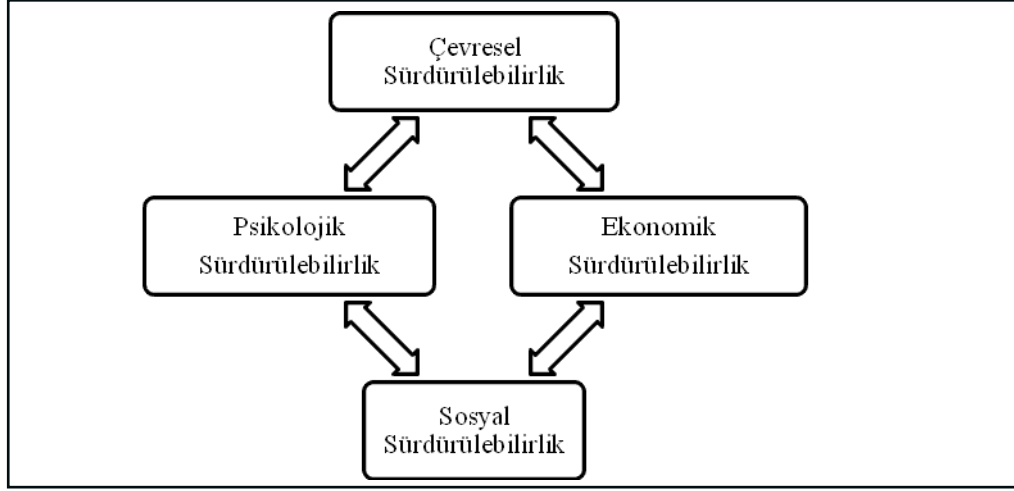
Dünyada yaşamakta olan doğal ve insan kaynaklı afetler, savaşlar, nüfus artışı, ülkeler arasındaki ekonomik dengesizlik, iklim değişikliği gibi olayların artması ve küresel bazda toplumları etkilemesiyle dünya liderleri çeşitli önlemler almak ve daha yaşanır bir dünya için yeni kavramları kullanmaya başlamışlardır. Bu kavramların başında sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma gelmektedir.

Sürdürülebilirlik kavramı yeni bir kavram olarak görülse de tanımına bakıldığında tarihi insanlık tarihi kadar eskiye dayanır. Toprak alanlarının verimli kullanılması, hayvanların evcilleştirilmesi, hayvan çiftliklerin yapılarak hayvanların korunması ve ihtiyaçtan fazla ağaçların kesilmesini önleyerek ormanlık alanların korunması örnek verilebilir (Kuhlman ve Farrington, 2010: 2). Sürdürülebilirlik, kavramsal olarak mevcut durumun devamlılığını sağlamak; kaynakları yok etmeden daha iyi bir yaşam sürmektir (Ersoy, 2016: 2). Sürdürülebilirliğin birçok tanımı yapılmıştır. Bu tanımların ortak noktası ise ‘devamlılık’ ilkesine dayanan tüketim ve üretim dengesini oluşturmak, bugün ve gelecek arasında dengeyi sağlamaktır. Sürdürülebilirlik sadece kaynakların yönetimi ve fiziksel çevreyi değil işletme süreçlerini de etkileyen bir bütündür (Yu ve Zhao, 2017: 289-307).

2.2.1. Sürdürülebilirliğin boyutları

Literatür çalışmalarının çoğunda sosyal, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirlik olmak üzere üç boyut üzerinde durulmuş, psikoloji sürdürülebilirlik boyutuna değinilmemiştir. Efe (2021: 99) tarafından yapılan araştırmada psikolojik sürdürülebilirlik ilave edilerek dört boyuttan incelenmiştir. Şekil 2.4’te çevresel, psikolojik, ekonomik ve sosyal olmak üzere sürdürülebilirliğin dört boyutu yer almaktadır:

Şekil 2.4. Sürdürülebilirliğin boyutları

Kaynak: (Efe, 2021: 99).

İşletmelerde sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için çevresel, psikolojik, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik olmak üzere dört boyuta dengeli bir şekilde önem verilmeli gerekmektedir. Bu durumun da gerçekleştirilebilmesi yöneticiler tarafından doğru ve yerinde stratejilerin geliştirilmesiyle mümkündür. Bu boyutlardan aşağıda detaylı olarak bahsedilmiştir:

Psikolojik sürdürülebilirlik

Küreselleşen dünyamızda işletmeler rekabet ortamında ayakta durmaları ve sürdürülebilir bir işletme olmaları için psikolojik sermayeye yani çalışanlarına önem vermeleri gerekmektedir (Luthans, 2007: 3). Çalışanlar; kendilerine değer veren, maddi ve manevi ihtiyaçlarını gideren, kendilerini geliştiren ve samimi ilişkilerin olduğu ortamlarda bulunmak isterler.

Aşağıda işletmelerde rekabet üstünlüğü sağlayan sermaye türleri yer almaktadır:

Şekil 2.5. İşletmelerde rekabet üstünlüğü sağlayan sermaye türleri

EKONOMİK SERMAYE	İNSAN SERMAYESİ	SOSYAL SERMAYE	PSİKOLOJİK SERMAYE
•Finansman •Varlıklar	•Deneyim •Eğitim •Yetenek •Bilgi	•İletişim •Paydaşlar •Toplum	•Esneklik •Umut •İyimserlik •Özyeterlilik

Kaynak: (Luthans, 2004: 45).

Şekil 2.5'te işletmelerin rekabet üstünlüğü sağlayan sermaye türleri yer almaktadır. Geleneksel aile işletmelerinde ekonomik olmasına ve insan sermayesine önem verilmiştir. Rekabetin artmasıyla birlikte bu sermayelerle birlikte sosyal ve psikolojik sermayeye de önem verilmiştir. Psikolojik sermaye insan sermayesine ilave olarak çalışanların kendilerini nasıl algıladığını ve tanımladığını ile ilgilidir. Psikolojik sermaye unsurları esneklik, umut, iyimserlik ve özyeterlilik olmak üzere dört boyutu bulunmaktadır:

Bu boyutlardan birisi esnekliktir. Buna göre esneklik, çalışanların iş yerindeki zorluklara karşı gösterdiği dirençtir (Luthans ve Youssef, 2004: 154; Luthans, 2002b: 702). Çalışanların iş stresine karşı pes etmemesi, pozitif düşünmesi, her ortama ayak uydurması sonucunda işten ayrılmaması, böylece işletme için de personel kaybı yaşamamasıdır. İkinci boyut umuttur. Buna göre umut, çalışanların amaçlarına ulaşması için duyduğu istek ve izleyeceği yolların belirlenmesidir (Snyder, 2002: 258). Umut, insanların içinde olan enerjinin sürekliliğini sağlar, böylece umudunu kaybetmeyen çalışanlar yaptıkları işin sonunu sabırla beklerler. Çalışanlar, engeller ne kadar büyük olsa da varacağı hedef kadar büyük olmayacağını bilirler ve engelleri aşmak için umutlarını kaybetmezler. Yapılan araştırmalarda umudun iş tatmini üzerindeki olumlu etkileri tespit edilmiştir (Luthans, 2007b: 541). Üçüncü boyut iyimserliktir. Buna göre iyimserlik, insanların davranışlarının sonuçlarını açıklama şekillerini iyi ve kötü olarak iki şekilde anlatılır. İyimser düşünenler her davranışın faydalı tarafını anlatır ve bardağın dolu tarafını görürler. Kötümser düşünenler ise davranışların olumsuz sonuçlarını görürler ve bardağın boş kısmını görürler (Seligman, 1998: 43-47). İyimser düşünen çalışanlar iş performansını olumlu etkiler. Son boyut ise özyeterliliktir. Özyeterlilik, çalışanların kendi yeteneklerinin farkında olması ve kendine güvenmesidir (Wood ve Bandura, 1989: 408; Stajkovic ve Luthans, 1998: 66). Özyeterliliğin farkında olan çalışanların kendilerine güvenleri artar ve verilen işlerin üstesinden gelirler.

Çevresel sürdürülebilirlik

Çevrenin birçok tanımı yapılmıştır. Tanımlamaların ortak noktası ise çevrenin insanların fiziksel, biyolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayan ortam olmasıdır. İşletme açısından çevre ise işletmenin iç paydaşların dışında kalan ortamlardır (Akatay ve Aslan, 2008: 315-316). Çevre-insan ilişkisi ilk insanın yaratılmasıyla var

olmuş ve kıyamete kadar devam edecektir. Sanayi devrimlerinden önce çevreye saygı duyulmuş, insanlar ihtiyaçları kadar olan doğal kaynakları kullandığından tabiat kendini yenileme fırsatı bulmuş çevre sorunları ortaya çıkmamıştır. İnsan-çevre ilişkisinin tarihine bakıldığında insanların hayatta kalmaları için ürettiği ilk icattan günümüzde gelişen yapay zekalı robotlarla kadar yapılan her icat insanları, toplumu, işletmeleri ve çevreyi de doğal olarak etkilemiştir. Yapılan bazı icatlar bir çağın sonu diğer çağın başlangıcı olmuştur.

Sürdürülebilirlik kavramı toprak, su ve hava kirliliğinin ortaya çıkması, insanı, doğayı ve dünyayı tehdit etmesi sonucunda bu sorunların çözümü için yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Çevresel sürdürülebilirlik ise çevrenin ve doğal kaynakların devamlılığının sağlanması anlamına gelmektedir (Kaypak, 2011: 26; Küçük ve Güneş, 2013:298). Gelecek nesillere yaşanır bir dünya bırakmak için doğal kaynakları az ve çevreyi temiz kullanmamız gerekmektedir. Günümüzde işletmelerin üzerinde durması gereken en önemli sorunlardan biri de çevre ve çevre kirliliğidir. Çevre bilincine sahip olan işletmeler rekabette üstünlük sağlamaktadır.

Yöneticiler, tüm faaliyetlerinde çevreye daha az zarar verecek yöntemleri bulup bu yöntemleri işletmenin tüm alanlarında uygulamalıdır. İşletmelerde çevresel sürdürülebilirliğin temel ilkeleri; doğal kaynakların ekonomik kullanılması, stratejik planların yapılması, toplumsal refahın artırılması, paydaşlarla iletişimin geliştirilmesi, geri dönüşümlü ürünlerin geliştirilmesi, fosil yakıtların azaltılması, yenilenebilir enerjilerin kullanılması, çevreci bir yönetim sergilenmesidir (Moldan, Janouskova ve Hak, 2012: 6).

Ekonomik sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirliğin ekonomik boyutu genel olarak iktisatçılar tarafından araştırılmış ve kabul gören tanımı ise mevcut kaynakların korunması ve gelecek nesillere aktarılması için yapılan ekonomik stratejiler olarak tanımlanmıştır (Goodland, 2002: 2). Ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması için yenilenemeyen kaynakların verimli kullanılması, yenilenebilir enerji kaynaklarına kullanılması ve toplumun arz-dengesinin sağlanması gerekmektedir. Ekonomik sürdürülebilirliğin merkezinde refah kavramı yer almaktadır. Refah; toplumların yaşam düzeyleri, mutlulukları ve memnuniyetlerinin yükselmesi anlamına gelmektedir. Toplumların refah düzeylerini bazı ekonomik verilerle ölçülmektedir (Marulev ve Long, 2013: 5).

Ekonomik sürdürülebilirlikte neoklasik iktisatçıların görüşleri önemli bir yer tutmaktadır. Neoklasik iktisatçılara göre sürdürülebilir kalkınmanın amacı, toplumların refah seviyesini arttırmak veya en azında mevcut duruma korumak ve gelecek nesillere aktarmaktır (Vivien, 2008: 2). İktisatçıların çoğu piyasaya sürülen hizmet ve ürünlerden maksimum fayda sağlanması gerektiğini söylemişlerdir (Harris, 2000: 7-8). Genel olarak bakıldığında ekonomik sürdürülebilirlik; çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin bir parçası görülmektedir (Redd ve Thomson, 2015: 25). Toplumların refah seviyesi yükselmesi sürdürülebilirliğin tüm boyutlarının dengeli şekilde kalkınmasına bağlıdır.

Sosyal sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik kavramının bir boyutu olan sosyal sürdürülebilirlik insanların fiziksel ve psikolojik ihtiyaçların devamlılığını karşılamaktır (Landorf, 2011: 463). Sosyal veya toplumsal sürdürülebilirlik genellikle sosyologlar tarafından incelenen bir konu olmasına rağmen diğer bilim dalları tarafından da dikkate alınmıştır. Sosyal sürdürülebilirliğin olması için çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliğin de olması gerekmektedir. Bunlar birbirini tamamlayan kavramlardır. Sosyal sürdürülebilirliğin birçok tanımı yapılmıştır. Bu tanım genel olarak şu şekilde özetlenebilir: Toplumların devamlılığını sağlaması için çevre, eşitlik, insan refahı, demokratik gibi değerlerin geliştirilmesi ve uygulanmasıdır (Magis ve Shinn 2009: 15).

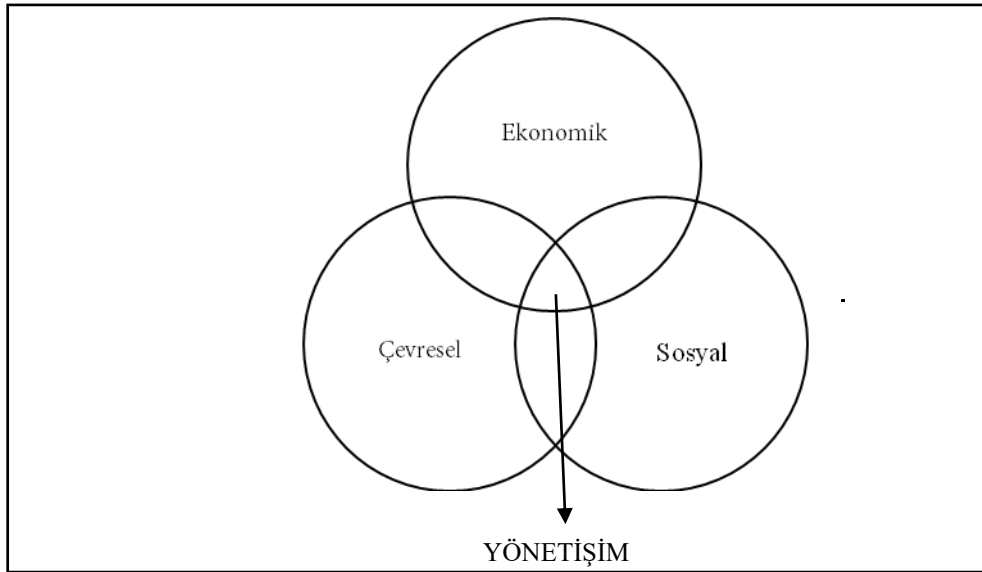
Sosyal sürdürülebilirliğin boyutları; yaşam kalitesi, eşitlik, çeşitlilik, sosyal dayanışma, demokrasi ve yönetim şeklinde sıralanmıştır. (Biler, 2019: 35). Eşitlik: toplumsal eşitsizliğin azaltılması ve bütün vatandaşların insani yaşam standartlarına sahip olmasıdır. Çeşitlilik: kültürel ve etkin farklılıklardan dolayı ortaya çıkan yeni ihtiyaçlara çözümler bulmaktır. Sosyal dayanışma: Farklı fikirlere sahip toplumları ötekileştirmeden aynı çatı altında birleştirmektir. Yaşam kalitesi: Toplumdaki tüm insanların yaşam standartlarını günümüzün ihtiyaçlarına göre düzenlemektir. Demokrasi ve yönetim: karar alma süreçlerinde vatandaşların da katılımını sağlamaktır.

2.2.2. Kurumsal sürdürülebilirlik

Günümüzde uluslararası düzeyde çalışan işletmeler, toplumları ve devletleri etkileme gücüne sahiptirler. Ekonomileri güçlü olan bu işletmelerin sürdürülebilirliği için doğal kaynaklara daha fazla ihtiyaç duymuşlardır. Doğal kaynakların aşırı kullanımı, fabrikalarda fosil yakıtların kullanılması ve çevreci bir yönetim sergilenmemesi nedeniyle küresel ısınma, iklim değişikliği ve çevre sorunları yaşanmaktadır (Kidd, 1992: 7). Çevre sorunlarının ortaya çıkması ve tüm insanlığı tehdit etmesiyle toplumların çevre sorunlarına karşı duyarlılığı artmış ve işletmelerin çevre sorunlarına karşı çözüm bulma beklentilerini arttırmıştır. İşletmelerde kazan-kazan felsefesiyle hem işletmenin sürdürülebilirliği sağlamak hem de toplumun beklentilerini karşılamak için kurumsal sürdürülebilirliğini kültür hâline getirip uygulamak zorunluluk hâline gelmiştir. Kurumsal sürdürülebilirlik doğal kaynakları gelecek toplumların ihtiyaçlarını karşılamak ve en az girdi ile en çok çıktı sağlamak için yapılan stratejiler ve teknolojilerdir (Roca ve Searcy, 2012: 104). Dünya İş Konseyi'ne göre toplumların sürdürülebilirliği için ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmaların gerçekleşmesi gerekmektedir (Aggarwal, 2013: 61). Bunun için işletmeler STK'ler projeler yapıp uygulamalıdır.

Aşağıda kurumsal sürdürülebilirlik boyutları sunulmuştur:

Şekil 2.6. Kurumsal sürdürülebilirlik boyutları

Kaynak: (Sel, 2024: 53).

Şekil 2.6’da gösterildiği gibi kurumsal sürdürülebilirliğin ekonomik, çevresel ve sosyal boyut olmak üzere üç boyutu bulunmaktadır. Bu üç boyutun birleşimiyle ‘yönetişim’ kavramı ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik boyut, İşletme varlıklarının etkin bir şekilde yönetilmesi ve kalıcılığın sağlanması için yapılan stratejilerdir. İşletmeler ekonomik sürdürülebilirlik için iki stratejiyi benimsemek zorundadır. Bunlar; hissedar payını artırmak ve kaynakları etkin yönetmektir (Dyllick ve Hockerts, 2002: 132-133; Kayahan, 2014: 64). Çevresel boyut, işletmelerin faaliyetlerinde çevreci bir yönetim sergilemesidir. Yeşil enerjiye yönelmek, çevreye zarar vermeyen faaliyetlerin yapılmasına önem vermektir. Bunlar, çevreci işletmeler toplum tarafından itibar kazanmalarına ve sürdürülebilirliğin sağlanmasında önemli birer etkindir (Dyllick ve Hockerts, 2002: 132-133; Kayahan, 2014: 64). Sosyal boyut, işletmelerin toplumun refahını ve devamlılığını sağlamak için üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirmesidir. İşletmeler, bu sorumluluklarını ya doğrudan kendileri ya da dolaylı olarak sosyal projeleri destekleyerek yaparlar. İşletmeler artık toplum tarafından kabul edilmeleri için toplumun beklentilerine göre hareket etmek zorundadır. (Dyllick ve Hockerts, 2002: 132-133; Kayahan, 2014: 64). Yönetişim ise son yıllarda kullanılmaya başlanan bir kavramdır. Bu kavram yönetim, etkileşim ve iletişim kavramlarının bileşiminden türemiştir (Koçel, 2020: 458). Yönetişimin birçok tanımı yapılmıştır. Bu tanımların özeti şu şekilde yapılabilir: İşletmelerin faaliyetlerini ekonomik, çevreci ve sosyal boyutu ile birlikte -ve yönetim kavramından farklı olarak- başkaları adına işin yapılmasından ziyade işi paydaşlarla birlikte yapılmasıdır. (Barbosa, Silva, Silva, Morioka ve Sauza, 2023: 3).

2.2.3. Üniversite kampüslerinde sürdürülebilirlik

Üniversitelerin kendilerine ait bir yönetim tarzı, sınırları belli olan yerleşim alanı, özel bütçeleri olduğundan ve küçük bir şehrin özelliklerini sağladığından “küçük şehir” olarak nitelendirilebilir. Bu özelliklerinden dolayı sürdürülebilirlik kavramının rahatlıkla uygulanacağı ortamlar olarak görülmektedir (Kalaycı, 2020: 127-146). Üniversitelerin amaçları arasında eğitim vermek, bilgi üretmek, araştırma yapmak, toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmak ve çözüm yolları geliştirmektir. Bu perspektiften bakıldığında küresel sorunlara çözüm yolları aramak üniversitelerin başlıca görevlerinden biri olmaktadır. Küresel anlamda sürdürülebilirliğe ulaşmak

için üniversitelerin öncü rol üstlenmeleri beklenmektedir. Sürdürülebilir bir üniversite modeli oluşabilmesi için üniversitelerin öncelikle sürdürülebilirlik vizyonu ve misyonu oluşturulması, sürdürülebilir ofisinin kurulması, sürdürülebilirlik ofisinin ise planlama, uygulama, kontrol etme ve önlem alma mekanizmalarını aktif olarak uygulanması önerilmektedir (Günerhan ve Günerhan, 2019: 54-62).

2.2.4. Sürdürülebilir kalkınmanın tanımı ve önemi

Sürdürülebilir kalkınmanın tanımı ilk kez 1987 yılında yayımlanan ‘Ortak Geleceğimiz’ raporunda yer verilmiştir (UN, 1987). Norveç Başbakanı olan Gro Harlem Brundtland toplantı yapılmış ve daha sonra bu rapora ‘Brundtland Raporu’ denilmiştir (Kişi, 2021: 15). Bu rapor 1960’lı yıllardaki kalkınma politikaları ile 1970’li yıllardaki çevre politikalarını bir araya getiren bir yol haritası niteliğindedir (Tekeli, 1996: 26). Sürdürülebilir kalkınma, toplumda yaşayan her insanın yaşam kalitesini artırılması ve devamlılığını sağlanması için yapılan sosyal, ekonomik ve çevresel iyileştirmelerdir (Tanrıverdi, 2022: 8). Kalkınmada niceliksel birlikte niteliksel iyileştirmeyi de kapsamaktadır (Berber, 2011: 10). Sürdürülebilir kalkınma; kaynakları tüketmeden, çevreye zarar vermedin ve toplumların refah seviyesini yükseltmek devamlılığını sağlamak için yapılan çevresel, sosyal ve ekonomik faaliyetler olarak tanımlanmaktadır (Alagöz, 2004: 9).

Sürdürülebilir kalkınma felsefesine göre yenilenemeyen kaynakların kullanımda sınırlandırma, yeni teknolojilerle yenilenebilir enerji kullanımına yönlendirilmesi önem arz etmektedir (Harris, 2000: 9). Sürdürülebilir kalkınma için işletmelerin yeşil işletme olmaları gerekmektedir. Yeşil işletme olabilmeleri için yenilenebilir enerjiye yönelmeler, çevre ile uyumlu çalışmaları ve arz-talep dengesine dikkat etmeleri, sıfır atık projelerine önem vermeleri gerekmektedir.

2.2.5. Sürdürülebilir kalkınmanın tarihsel gelişimi

Birinci ve ikinci dünya savaşlarından sonra ekonomik krizler yaşanmış ve ekonomik krizlere karşı mücadele etmek için kalkınma politikaları oluşmuştur (Harris, 2000:1-3). Kalkınma politikaları sonucunda Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler gibi kuruluşlar oluşmuştur. Kalkınma politikaları sonucunda sanayileşme artmış, üretim hızlanmış ve toplumların yaşam standartları artmıştır (Tıraş, 2012:61). Toplumların refah seviyelerinin artmasıyla birlikte tüketim artmıştır. Tüketime artması sonucunda mevcut kaynaklar hızla azalmış ve çevreye

ciddi zararlar verilmiştir. Kaynaklara olan talebin artması, çevrenin tahribatı sonucunda 1970’li yıllarından sonra kaynakların korunması ve çevre sorunların çözümü için toplantılar yapılmıştır (Özçağ ve Hotunoğlu, 2015: 306). Yapılan toplantılarda sürdürülebilir kalkınma kavramı ortaya çıkmış ve Çevreci politikalar oluşturulmuştur.

1972 Birleşmiş Milletler Stockholm Konferansı: Bu konferansta sürdürülebilir kalkınma kavramından ilk kez bahsedilmiş ve 5 Haziran ‘Dünya Çevre Günü’ olarak ilan edilmiştir. Böylece sürdürülebilir kalkınma için çevrenin önemi vurgulanmış ve konferansa 113 ülke katılmıştır (Özmehmet, 2010: 6). Ülkelerin gelişmişlik seviyelerine göre farklı sorunlarla karşı karşıya olduğuna değinilmiş ve çözüm yolları için ortak adımlar atılması gerektiğine vurgu yapılmıştır (Özcan, 2015: 68).

1976 Birleşmiş milletler insan yerleşimleri konferansı (Habitat I) yapılmıştır. Kanada’nın Vancouver kentinde yapılan konferansa gelişmekte olan ülkelerin kentleşme ve konut sorununun sebeplerini ve çözüm önerileri ele alınmıştır (Tıraş, 2012: 63). Gelişmekte olan ülkelere öncelik verilmesi, sömürgecilik ve ayrımcılık gibi uygulamaların kaldırılması, kalkınmanın amaç değil insan refahının iyileştirilmesi için araç olması gerekliliği vurgulanmıştır (United Nations, 1976:5).

1980 Dünya koruma stratejisi (WCS): Konferans sonunda yayınlanan raporda yer alan öncelikli konular arasında tarım arazilerinde meydana gelen azalmalar, çölleşme, erozyon, ormansızlaşma, iklim değişikliği, hava kirliliği vb. konular yer almaktadır. Bahsedilen konuların hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde bulunduğu ancak gelişmekte olan ülkelerde daha ciddi boyutlarda ulaştığı belirtilmiştir (IUCN, 1980). Konferansta sürdürülebilir kalkınma politikaların üç önemli özelliğine değinilmiştir. Bunlar: Çevrenin korunması, kaynakların sürdürülebilirliğini sağlamak ve genetik çeşitliliğinin korunmasıdır (Soussan, 1992: 24). Sürdürülebilir kalkınma uluslararası gündeme taşınmış ve sürdürülebilirliğe üç düzeyli yaklaşım söz konusu olmuştur. Bu yaklaşımlar: Temel ihtiyaçlar, eko-kalkınma ve sürdürülebilir kaynaklardır (O’Riordan, 1998: 35).

Konferans sonrasında kabul edilen ilkeler şunlardır (Lele, 1991: 611): Kalkınma ve gelişme çevresel, ekonomik ve sosyal olarak birlikte olmalıdır. Bütün insanların temel ihtiyaçları karşılanmalıdır. Demokrasi ve özgürlük sağlanmalıdır.

Kültürel çeşitliliğe saygı duyulmalı ve korunmalıdır. Çevreci yönetime önem verilmelidir.

1987 Ortak geleceğimiz (Brundtland Raporu): 1987 yılına kadar sürdürülebilir kalkınma konusunda yapılan çalışmaların yetersiz olduğu görülmüş ve sadece sürdürülebilir kalkınma için bir organizasyona ihtiyaç olduğu üye ülkeler tarafından fark edilmiştir. Böylece sürdürülebilirlik sorunlarını tespit etmek ve bu sorunların çözümü için stratejiler öneren komisyon ortak kaygılar, ortak zorluklarımız ve ortak çabalarımız olarak isimlendirilen üç bölümden oluşan ortak gelecek raporunu yayınlamıştır (Anand ve Kumar, 2016: 230-249). Kavram olarak sürdürülebilir kalkınmanın tanımı yapılmış ve kullanım alanı genişletilmiştir (Çemrek ve Bayraç, 2013: 132). Brundtland raporunda yoksullukla mücadele, doğal kaynakların korunması, çevreci teknolojilerin yaygınlaştırılması, çevre sorunların sebepleri ve alınacak önlemlerle ilgili konular yer almış ve dünyanın geleceği için birlikte hareket edilmesi gerekliliği vurgulanmıştır (Kuşat, 2013: 4899).

1992 Birleşmiş Milletler çevre ve kalkınma konferansı (Rio Konferansı): 172 ülkenin katılımıyla gerçekleşen bu konferans dünya zirvesi olarak da bilinmektedir. Bu konferansta sadece üst düzey yöneticiler birlikte özel işletmelerin de katılımı sağlanmış ve kaynakların daha verimli kullanılması için kararlar alınmıştır (Özmehmet, 2010: 7-8). Sürdürülebilir kalkınma temel araç olarak gösterilmiştir (Çemrek ve Bayraç, 2013:132). Ekonomik sürdürülebilirlikle birlikte sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğin önemi vurgulanmıştır (Bozlağan, 2005: 1020). Bu konferans sonrasında 'Gündem 21' eylem planı hazırlanmıştır. Belgenin içerdiği kısımlar şunlardır (Sakalar, 2014: 50):

- Çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması için ülkelerin birlikte hareket etmesi.
- Sürdürülebilir kalkınma için kaynakların korunması ve planlanması.
- Örgütlerin rollerinin belirlenmesi ve güçlendirilmesi.
- Uygulanma araçlarının belirlenmesi ve uygulanması.

Konferansta 'Gündem 21'eylem planı kabul edilmiş ve konferansa katılan tüm ülkeler tarafından imzalanmış ve benimsenmiştir (Yıldırım ve Öner, 2003: 12).

1996 Birleşmiş milletler insan yerleşimleri konferansı (Habitat II): Türkiye'de yapılan bu konferansta 'İstanbul Deklarasyonu' ve 'Habitat Gündemi'

olmak üzere iki belge kabul edilmiştir (Bozlağan, 2005: 1022). Konferansa katılan yöneticiler tarafından belirlenen hedef ve yöntemler şöyle özetlenebilir (Birleşmiş Milletler, 1996). Sürdürülebilir insan yerleşimleri için gerekli olan olgulardan biri eşitliktir. Yoksullukla mücadele etmek bütün ülkelerin görevi olduğu, çevre odaklı çözümlerin oluşturulması, toplumun yaşam standartlarının yükselmesi çevre koşulların iyileştirilmesi, toplumun temel taşı aile olduğundan alilerin yaşam koşulları iyileştirilmesi, devletler ve uluslararası örgütler iş birliği içinde hareket etmeleri, bütün bireylerin sağlık koşullarına kavuşması ve yönde stratejiler oluşması gerekmektedir.

Bu konferans diğer konferanslardan ayıran özelliği üst düzey devlet yöneticilerin yanı sıra sivil toplum kuruluşların da yer almasıdır (Ergün ve Çobanoğlu, 2012: 105). Sivil toplum kuruluşları çevre sorunlarını gündeme getirmiş ve çözüm önerileri için fikirlerini açık bir şekilde söylemişlerdir.

1997 Rio +5 konferansı: New York şehrinde gerçekleştirilen Rio Konferansı'nı Sürdürülebilir kalkınmanın teoride kalmaması için yapılan çalışmaların değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır (Bozlağan, 2005: 1023). Konferansın önemi ise Gündem 21 belgesi doğrultusunda toplantıya katılan ülkelerin ulusal eylem planının farkına varılmış olmasıdır (Özmehmet, 2010: 10). Bu konferansta her düzeyde katılımcının sorumlulukları ve üzerinde durulması gereken konular tekrar gözden geçirilmiştir (Çamur ve Vaizoğlu, 2007: 300-301).

2002 Birleşmiş Milletler Dünya sürdürülebilir kalkınma zirvesi: Rio Konferansı'ndan sonra düzenlenen bu zirve süreci değerlendirmek için Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Johannesburg şehrinde yapılmıştır. (Kavas ve Sezer, 2002: 3). Zirvede üzerinde durulan önemli sorunlar şunlardır: Gelir eşitsizliği, çevre sorunları, kaynak paylaşımı, sağlık ve eğitim sorunu. Bu sorunlarla ilgili devletler çözüm bulmayı taahhüt etmişlerdir. Bu çözümlerden bazıları şöyle sıralanabilir (Uysal, 2002: 50). 2015 yılına kadar nüfusun yarısına kadar temiz su erişimini sağlamak, sürdürülebilir enerji türlerine geçiş ve enerjisi olmayan yerlere enerji sağlamak, sağlık sorunlarına karşı tedbir almak, çölleşmenin önüne geçmek, çevre sorunlarını önlemektir. Konferansta alınan kararlar küresel bir politikaya dönüşmüş ve 'Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Uygulama Planı' adı altında önemli bir belge oluşturulmuştur (Kaypak, 2011: 25).

2012 Birleşmiş Milletler sürdürülebilir kalkınma konferansı: 2012 yılının haziran ayında Brezilya'nın Rio de Janeiro şehrinde yapılmış, Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenmiş ve içerdiği ana hedefler şunlardır (Pisano, Endl ve Berger 2012: 18-46). Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili daha önce yapılan toplantıların değerlendirilmesi, devletlerin verdiği taahhütlerin yenilenmesi, yeni çıkan çevresel sorunların incelenmesidir. Konferans sonrasında 192 ülke liderlerinin katılımıyla 'İstediğimiz Gelecek' raporu kabul edilmiş ve imzalanmıştır. 'İstediğimiz Gelecek' raporunda sürdürülebilir kalkınma konusunda her ülkenin sorumluluk sahibi olduğu ve buna göre yeni stratejiler oluşturmaları, özellikle gelişmekte olan ülkeler için ek kaynaklara ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir (Birleşmiş Milletler, 2012: 76).

2015 G20 Antalya zirvesi: 15-16 Kasım 2015 tarihleri arasında 24 ülkenin katılımıyla Antalya'da yapılmış, zirveye katılan ülkeler dünya ekonomisinin %90'lık, ticaretin ise %80'lik oranını temsil etmektedir. Gelişmiş ülkelerin bir araya gelmesi makro çapta önem arz etmektedir (Bankası, 2015a: 4-9). Bildirgede 2030 sürdürülebilir kalkınma hedeflerine bağlı kalınacağı taahhüt edilmiş, hedeflerin bölünmez olduğuna değinilmiş, sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere üç boyutu olduğu belirtilmiştir. Zirvede güçlü, kapsayıcı bir büyüme sağlanması için yapılması gereken politikalar gözden geçirilmiş, sosyal, ekonomik ve çevre sorunların azaltılması için yeni politikaların geliştirilmesine karar verilmiştir (G20 Zirvesi, 2015: 1-5).

Sürdürülebilir kalkınmanın tarihsel gelişimine bakıldığında 1972 Stockholm konferansından başlayarak 2015'teki Birleşmiş Milletler kalkınma amaçlarının yayınlanmasına kadar yapılan toplantılarda ekonomik, sosyal ve çevresel meselelerin bireysellikten evrenselliğe doğru geçiş sürecini, devletlerin stratejilerinde yer alması gerekliliğini ve küresel bir vizyon oluşturulması gerekliliği üzerine vurgu yapılmış ama başarılı olunamamıştır. Ergün ve Çobanoğlu'na göre sürdürülebilir kalkınma konusunda alınan tüm kararlar ve atılan tüm adımlar bazı küresel nedenlerden dolayı başarısızlıkla sonuçlanmasının nedenleri arasında alınan kararların pratiğe geçilememesi, gelişmekte olan ülkelere kaynak aktarımı yapılamaması, uluslararası düzeyde adaletin olmaması, gelişmiş ülkelerin samimi olmamaları gösterilebilir (Ergün ve Çobanoğlu, 2012: 106-107).

2.2.6. Birleşmiş Milletler 2030 sürdürülebilir kalkınma amaçları

2015 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler Kalkınma Zirvesi'nde yer alan 'Dünyamızı dönüştürmek: 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi' bildirisi BM Genel Kurulu tarafından kabul görmüştür. Sürdürülebilir kalkınma amaçları yaşanabilir bir dünya için tüm ülkelere yapılan bir çağrıdır. Bu çağrı birbiriyle bağlantılı olan 17 hedef ve 169 alt hedeften oluşmaktadır. 2030 yılına kadar ulaşılması beklenen hedeflerin içerik tanımlamaları şu şekilde yapılmaktadır (Köksal, 2022: 8-9).

Aşağıda Birleşmiş Milletler 2030 sürdürülebilir kalkınma amaçları yer almaktadır:

Tablo 2.5. Birleşmiş Milletler 2030 yılına ilişkin sürdürülebilir kalkınma amaçları

	Hedefler	Açıklamalar
1	Yoksulluğa son	Yoksullar ve savunmasız kişiler için sosyal korumayı sağlamak, doğal afet ve savaşlarda zarar gören insanları desteklemektir.
2	Açlığa son	Açlığın ve her türlü yetersiz beslenmenin sona erdirilmesi, yılın her döneminde güvenli-besleyici-yeterli gıdaya erişim sağlanabilmesidir.
3	Sağlıklı ve kaliteli yaşam	Yaşamın her alanında herkes için sağlıklı ve kaliteli yaşamı sunmak, küresel bazda salgın hastalıkları karşı önlemler almaktır.
4	Nitelikli eğitim	Herkes için kapsayıcı, eşitlikçi ve kaliteli eğitim sağlamak, herkes için yaşam boyu öğrenme fırsatları sunmayı amaçlamaktır.
5	Toplumsal cinsiyet eşitliği	Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yok etmek, kadınlara ve kızlara temel haklardan ve fırsatlardan tamamiyle yararlanmasını sağlamak.
6	Temiz su ve sanitasyon	Herkes için içme suyunun kullanılabilirliği ve sürdürülebilir yönetimini sağlamak.
7	Erişebilir ve temiz enerji	Herkes için uygun fiyatlı, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişimin sağlanması, yenilenebilir enerjinin yaygınlaşmasını sağlamaktır.

Kaynak: (Köksal, 2022: 8-9).

Tablo 2.6. (Devam) Birleşmiş Milletler 2030 yılına ilişkin sürdürülebilir kalkınma amaçları

8	İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme	Sürdürülebilir, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için iyi işi teşvik etmeyi amaçlamaktır.
9	Sanayi, yenilikçilik ve altyapı	Herkes için sağlam altyapıyı oluşturmak, kapsayıcılığı teşvik etmek, sürdürülebilir sanayileşme ve yeniliği teşvik etmektir.
10	Eşitsizliğin azaltılması	Ülkelerin kendi içindeki eşitsizliğini azaltmak, gelirdeki eşitsizliğin yanı sıra yaş, cinsiyet, engellilik, ırk ve din ve diğer alanlardaki eşitsizliği azaltmaktır.
11	Sürdürülebilir şehirler ve topluluklar	Şehirleri ve toplumları kapsayıcı, güvenli, esnek ve sürdürülebilir hâle getirmeyi sağlamaktır.
12	Sorumlu üretim ve tüketim	Sorumlu tüketim ve üretim iş modellerini geliştirmesini amaçlamak.
13	İklim eylemi	İklim değişikliği ve etkileriyle mücadele etmek, acil önlemler almaktır.
14	Sudaki yaşam	Okyanusları, denizleri ve deniz kaynaklarını korumayı ve sürdürülebilir şekilde kullanmaktır.
15	Karasal yaşam	Çölleşme ile başarılı bir şekilde mücadele etmektir.
16	Barış, adalet ve güçlü kurumlar	Sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve kapsayıcı toplumları teşvik etmektir.
17	Amaçlar için ortaklar	Sürdürülebilir kalkınma için gerekli uygulamaları küresel boyutta yapmaktır.

Kaynak: (Köksal, 2022: 8-9).

Tablo’da görüldüğü üzere Birleşmiş Milletlerin 2030 kalkınma amaçlı on yedi tane olup bu hedefler şunlardır. Yoksulluğa son, açlığa son, sağlıklı ve kaliteli yaşam, nitelikli eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliği, temiz su ve sanitasyon, erişebilir ve temiz enerji, İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme, Sanayi-yenilikçilik ve altyapı, eşitsizliğin azaltılması, sürdürülebilir şehirler ve topluluklar, sorumlu üretim ve tüketim, iklim eylemi, sudaki yaşam, karasal yaşam, barış-adalet ve güçlü kurumlar, amaçlar için ortaklardır.

Aşağıdaki Tablo’da Birleşmiş Milletler 2030 sürdürülebilir kalkınma amaçları çerçevesinde işletmelerin sorumlulukları yer almaktadır:

Tablo 2.7. Birleşmiş Milletler 2030 sürdürülebilir kalkınma amaçları çerçevesinde işletmelerin sorumlulukları

	Hedefler	İşletmelerin Sorumlulukları
1	Yoksulluğa son	İş görenlere adil ödeme yapmak, ekonomik büyümeyi teşvik etmek için yeni istihdam alanlarının oluşturulması.
2	Açlığa son	Kırsal kalkınmayı destekleyecek stratejilerinin oluşturulması.
3	Sağlıklı ve kaliteli yaşam	İşletmelerin iş sağlığı ve güvenliğine önem vermek, çalışanların yaşam standartlarını iyileştirmek.
4	Nitelikli eğitim	Herkes için yaşam boyu öğrenme için fırsatların sunulması
5	Toplumsal cinsiyet eşitliği	Şirketlerin personel alımları, ücret ve terfi politikalarında cinsiyet eşitliğine dikkat edilmesi.
6	Temiz su ve sanitasyon	Sürdürülebilir su yönetimi politikasını oluşturmak
7	Erişebilir ve temiz enerji	Yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapılması.
8	İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme	İnsana daha duyarlı istihdam oluşturulması, ekonomik büyümeyi destekleyecek yatırımların yapılması.
9	Sanayi, yenilikçilik ve altyapı	İşletmelerin faaliyetlerini yaparken sürdürülebilir, dayanıklı ve yenilikçi yapılar oluşturması.
10	Eşitsizliğin azaltılması	Şirketlerde esnek çalışma saati uygulanması, çalışma ortamının engellilere uygun olarak düzenlenmesi,
11	Sürdürülebilir şehirler ve topluluklar	Doğal afetlerde karşı sağlam alt yapıların yapılması.
12	Sorumlu üretim ve tüketim	Çevreye zarar vermeyen üretim yapılması, tüketim toplumunun bilinçlendirilmesi.
13	İklim eylemi	İklim değişikliği mücadelede devletle ortak projeler yapmak, üretim yaparken yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması.
14	Sudaki yaşam	Turizm ve balıkçılık alanında faaliyet yapan işletmeler deniz ve okyanuslardaki kaynakların sürdürülebilirliği için onları koruma sorumlulukları vardır.
15	Karasal yaşam	İşletmeler faaliyetlerini sürdürürken doğal kaynakların ve çevrenin devamlılığı için kalıcı önlemlerin alınması.
16	Bariş, adalet ve güçlü kurumlar	Çalışanların hakları korunmalı, paydaşlarına karşı şeffaf bir politika izlenilmesi.
17	Amaçlar için ortaklar	Uluslararası şirketler ortak amaçlar için devletlerde ortak çalışmalıdır.

Kaynak: (Bıçakçıoğlu ve Peynirci, 2020:8-16).

Tablo 2.8’de görüldüğü üzere Birleşmiş Milletler 2030 hedeflerine ulaşmak için işletmelerinde üzerine düşen sorumluluklarını yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu sorumlulukları yerine getirdiklerinde işletmelerin sürekliliği sağlanacak, toplumların refah düzeyi artacak, kaynaklar etkin kullanılacak ve çevre daha az kirlenecektir.

2.3. Yeşil İşletmecilik, Yeşil Yönetim ve Konuyla İlişkili Diğer Kavramlar

Çevre sorunlarının temelinde sonsuz kabul edilen doğal kaynakların bilinçsizce kullanımı yatmaktadır. Uluslararası büyük işletmeler güç kazanmak ve küresel pazarda lider konumda olmak için rakipleriyle sürekli bir rekabet içinde bulunmaktadır. Doğal kaynaklara sahip olmak gücü, güç de rekabet üstünlüğü sağlamaktadır. İşletmelerin doğal kaynakları bilinçsizce kullanması sonucu, çevre kirliliği, iklim değişikliği gibi küresel bazda sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunların çözümü için son yıllarda yeni kavramlar ortaya çıkmış ve önem kazanmıştır. Yeşil işletmecilik ve yeşil yönetim bu kavramlardandır. Toplumsal sürdürülebilirliğin sağlanması için yeşil işletmecilik ve yeşil yönetim zorunluluk hâline gelmiştir.

2.3.1. Yeşil işletmecilik kavramının tanımı, önemi ve yeşil işletmeciliğin fonksiyonları

Yeşil işletmecilik, işletmelerin hammadde girdisinden ürünün çıktısına kadar tüm aşamalarda çevreye duyarlı bir süreç sergilenmesidir (Ceyhan ve Ada, 2015: 115). Sürdürülebilirlik kavramının toplum tarafından benimsenmesi ve uygulanabilmesi için işletmelerin yeşil kavramını içselleştirip işletmenin tüm fonksiyonlarında uygulaması gerekmektedir. Çünkü kaynakların çoğu işletmeler tarafından hizmet ve ürüne dönüşüp topluma arz edilmektedir. Yeşil işletme kavramını daha iyi anlayabilmek için üç bölümde incelemek gerekmektedir. Bunlar; uygulamaları ve amaçları açısından yeşil işletme, fonksiyonları açısından yeşil işletme ve ilgili ve ilişkili kavramlar açısından yeşil işletme (Erbaşı, 2022: XVII).

Uygulamaları açısından yeşil işletme özellikleri şöyle sıralanabilir (Erbaşı, 2022: XVI). Çevreye zarar vermeyen faaliyetleri tercih ederler. Üretim sürecinden tüketiciye kadar çevre dostu kaynaklar kullanırlar. Üretim ve hizmet sürecinde su, enerji gibi kaynakları verimli kullanırlar ve fosil yakıt yerine yenilenebilir enerji kullanırlar. Sıfır atık yönetimine önem verirler, karbon ayak izini ve sera gazını en

aza indirmek için strateji geliştirirler. Çevreci bir misyon ve vizyon geliştirirler. Kâr etmek ve çevreye zarar vermek arasında bir denge oluştururlar. Çevre sorunlarıyla mücadelede paydaşlarla birlikte hareket ederler.

İlgili ve ilişkili kavramlar açısından yeşil işletmelerin özellikleri şöyle sıralanabilir (Erbaşı, 2022: XVII). Çevreci iş yaparlar. Çevreye önem veren çalışanları tercih ederler. Çevreci ürün üretip tüketicilere ulaştırarak toplum tarafından olumlu imaj oluştururlar. Çevreci projeler oluştururlar ya da destek vererek sosyal sorumluluk görevlerini yerine getirirler. Yeşil inovasyona, yeşil yeniliğe ve yeşil ekonomiye önem verirler.

İşletme fonksiyonları açısından yeşil işletmenin özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Erbaşı, 2022: XVIII): İşletmenin tüm fonksiyonlarında (yönetim, satın alma, üretim, pazarlama, finans, insan kaynakları, muhasebe, ARGE, halkla ilişkiler) çevreye önem verirler. Yeşil örgüt kültürüne önem verirler. Yeşil ürünler üretirler ve yeşil pazarlama sektörüne katkı sağlarlar.

Bir işletmenin yeşil işletme olabilmesi için bazı faaliyetleri yerine getirmesi gerekmektedir. Bu faaliyetler şöyle sıralanabilir (Erbaşı, 2022: XIX). Çevreye zarar veren faaliyetlerin yapılmaması, çevreci bir yönetim sergilemesi, kurumsal sosyal sorumluluk raporların hazırlanması ve yayınlanması, ISO 14001 (Çevre yönetim sistemi) gibi çevreci ve sürdürülebilir felsefesine sahip olmaktır.

2.3.2. Yeşil yönetim kavramının tanımı

Yeşil yönetim ile yeşil işletme birbirlerinin yerine kullanılmalarına rağmen iki kavram arasında bazı küçük farklar bulunmaktadır. Yeşil yönetim tüm yönetim kademelerin alacağı kararlarda ve yapacağı faaliyetlerde çevre odaklı bir felsefeye sahip olmasıdır. Yeşil işletme ise işletmenin kuruluş aşamasından başlayarak bitiş aşamasına kadar tüm işlemlerinde çevreci bir yaklaşımı benimsemesidir. Çevreci işletmenin merkezinde yeşil yönetim hakimdir. İşletmenin yürütme organı yeşil yönetimdir (Şenocak ve Bursalı, 2018: 161-183). Sürdürülebilir kalkınma hedeflerin uygulanabilmesi için çevreyi temsil eden yeşil anlayışın başta üst düzey yönetim olmak üzere tüm yöneticiler bu anlayışı özümsemeli ve bu anlayışa göre kararlar almalıdır (Stringer, 2009: 55-75). Geleneksel yönetim ile yeşil yönetim arasındaki farklar Tablo 2.9'da gösterilmektedir. Tabloya bakıldığında etkinlik alanları açısından farklar olduğu görülmektedir. Etkinlik alanları; amaçlar, örgüt yapısı, çevreye

hassasiyet, üretim, pazarlama, finansman, muhasebe ve insan kaynakları yönetimi olmak üzere sekiz alanda incelenmiştir.

Aşağıdaki Tablo 2.9’da geleneksel yönetim ve yeşil yönetim arasındaki farklar gösterilmiştir:

Tablo 2.8. Geleneksel yönetim ve yeşil yönetim arasındaki farklar

Etkinlik Alanı	Geleneksel Yönetim	Yeşil Yönetim
Amaçlar	Sadece ekonomik büyüme	Ekonomik büyümenin yanında Sürdürülebilir kalkınma, toplumsal refah
Örgüt yapısı	Otoriteci yaklaşım	Demokratik yaklaşım
Çevreci hassasiyet	Doğal kaynakları ve çevreyi ham madde olarak görmek	Çevreye zarar vermeden faaliyette bulunmak
Üretim	Kâr için tasarlanmış ürünlere, çevreye zarar veren paketlenme	Sürdürülebilir çevre odaklı enerji kullanımı
Pazarlama	Tüketim odaklı imalatlar	Bilinçli tüketici odaklı imalatlar, arz/talep dengesi oluşturmak.
Finansman	Kısa dönemli kar odaklı planlar oluşturmak	Stratejiler oluşturarak sürdürülebilir kalkınmaya odaklanmak
Muhasebe	Kısa dönemli maliyetler	Uzun dönemli, çevre ve toplum refahına yönelik maliyet
İnsan kaynakları yönetimi	İş odaklı yönetim, çalışanları bir sitem olarak görmek	Çalışanlının sağlığına ve refahına yönelik yönetim anlayışı

Kaynak: (Shirista, 1995: 130; Şenocak ve Bursalı, 2018: 171).

Tablo’da görüldüğü üzere yeşil işletme için işletmenin etkinlik alanları olan amaçlar, örgüt yapısı, çevreye hassasiyet, üretim, pazarlama, finansman, muhasebe ve insan kaynakları yönetiminde yenilik yapılmalıdır. Yapılan bu değişim sonucunda kaynaklar verimli kullanılacak ve emanet aldığımız dünyamızı yeni nesillere miras olarak kalacaktır.

Sanayileşme sonucu ortaya çıkan iklim değişikliği, kaynak yetersizliği, çevre ve atık vb. sorunlar küresel bir boyut oluşturmuştur. Bu sorunların çözülmesi veya azalması için sosyal sorumluluk alanında dernek, vakıf ve çeşitli gönüllü örgütler

kurulmuştur. Gönüllü örgütlerin çabaları ve yeşil tüketici bilincinin oluşması sonucunda işletmeler bu hareketlere duyarlı kalamamış yeşil yönetime geçişte etkili olmuşlardır. Yeşil yönetimin amaçları şöyle sıralanabilir (Gezer, 2021: 21; Karabulut, 2003: 46). Ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması ve güçlenmesi için çevreye karşı zararların tespit edilmesi, hava kirliliğinin azaltılması, kaynakların ölçülü kullanılması, yeşil insan kaynaklarının yönetiminin uygulanması, çevre stratejilerinin oluşturulması, çevre yönetim sisteminin kurulup izlenmesi, teknolojilerin çevreye uyumlu hale getirilmesidir. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için işletmelerin birtakım ilkelere sahip olması gerekmektedir. Bu ilkeler 1996 tarihinde yapılan Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Enstitüsü Konferansı'nda oluşturulmuş ve kabul edilmiştir. Bu ilkeler; vizyon ve amaçların, sürdürülebilir kalkınma için stratejilerin, bu stratejide vizyon ve amaçlar açıkça belirlenerek genel bir çerçevenin oluşması, faaliyetlerin ekonomik sonuçları yanında çevresel ve toplum sonuçlarına bakılması, genel unsurların oluşturulması, kaynak kullanımında şimdi ve gelecek nesiller arasındaki dengenin, küresel sorunlarla ilgili unsurların tespit edilmesi, uygun ve yeterli ortamın; kısa ve uzun vadeli stratejilerin oluşturulması şeklinde sıralanabilir (Erdirençelebi ve Çini, 2022: 169-171).

2.3.3. Yeşil liderlik

Toplum tarafından sürdürülebilirlik bilincinin sağlanması ve uygulanabilmesi için geleneksel liderlikten yeşil liderliğe dönüşüm gerekmektedir (Robertson, 2018: 971). Liderliğin birçok tanımı yapılmış en geniş tanımı ise mensup olduğu örgütün amaçlarını gerçekleştirmek için örgüt üyelerini yönlendiren kişilerdir (Miller, 1966: 115). Liderliğin temel özellikleri şunlardır (Güney, 2020: 37-38): Örgüt üyeleri arasında cinsiyet ayırımı yapmamak, iletişiminin devamlılığını sağlamak, misyon ve vizyon sahibi olmak, demokrasiye ve eşitliğe inanarak hareket etmek, ekip çalışanlarına önem vermek, kararlı ve sabırlı olmak, seçici ve duyarlı olmaktır. Yeşil liderlik geleneksel liderlik özelliklerine ilave olarak bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özellikler ise çevreci olması, işletmelerde sürdürülebilirliği sağlaması, kaynakları verimli kullanması, girişimci olması, çevreye en az zarar veren ürünlerin tercih edilmesidir. Jang vd., (2017: 103) yeşil liderliği, işletmenin hedeflerine ulaşması için çeşitli stratejilerin belirlenmesi ve bu stratejiler içinde çevreci ve sürdürülebilirliğe en yakın yöntemin seçilmesi olarak tanımlamaktadır.

Bazı kaynaklar yeşil liderliği ‘dönüştürücü liderlik’ olarak tanımlamaktadır (Robertson ve Barling 2013: 2013; Chen ve Chang, 2013: 109). Yeşil liderlikte amaç, çevreci bir liderlik tarzı benimseyerek çalışanlara rol model olmak, çevresel sorunlara karşı çözümler geliştirmek, faaliyetlerinde israf etmemek, yeşil enerjiye önem vermek ve daha yaşanabilir bir çevre için çevre yönetim sistemini uygulamaktır (Kerse, Maden ve Selçuk, 2021: 1574). Yeşil liderliğin çeşitli boyutları bulunmaktadır. Bunlar çevre bilincine sahip misyon ve vizyon oluşturmak, çevre dostu stratejiler geliştirmek, çevre dostu hedefler oluşturmak ve çevreci fikirler geliştirerek yenilik yapmaktır (Kerse, Maden ve Selçuk, 2021: 1574).

2.3.4. Yeşil örgüt kültürü

Çevresel sorunlarının artmasıyla birlikte önemli hâle gelen kavramlardan biri de yeşil örgüt kültürü olmuştur. Yeşil örgüt kültürü, yeşil kültür ve örgüt kültürü olmak üzere iki kavramın birleşiminden oluşmaktadır. Örgütün en temel tanımı en az iki kişiden oluşan insanların bir amaç için birlikte hareket etmesidir (Güney, 2017: 3). Örgüt genellikle bir lider veya yönetici tarafından organize edilen, örgütün amaçlarına ulaşmak için çeşitli stratejiler oluşturan ve birlikte hareket edilmesini sağlayan yapılardır. Kültür ise insanların ihtiyaçlarını karşılayan maddi ve manevi değerlerin toplamıdır. Örf, adet, gelenek manevi değerleri oluştururken maddi değerleri kanunlar oluşturmaktadır. Örgüt kültürü, kültürün bir alt dalını oluşturmaktadır. Literatüre bakıldığında örgüt kültürünün birçok tanımı yapıldığı görülmektedir. Tanımların ortak özelliği örgüt üyelerinin sosyal, ekonomik ve çevresel ilişkilerini düzenleyen ve örgütsel sorunlarını düzenlemeye çalışan ortak inanç, değer ve tutumlardır (Güney, 2017: 184).

Yeşil rengiyle ilgili birçok kavram bulunmaktadır. Yeşil tüketim, yeşil üretim, yeşil pazarlama, yeşil ekonomi, yeşil girişimcilik ve yeşil örgüt kültürü bu kavramlardan bazılarıdır. Bunların ortak noktası yeşil renginin kullanılmasıdır. Yeşil rengi oluşturan bütün kavramlar çevre bilincine sahip yeşil kültürü ve yeşil kültürün bir alt boyu olan yeşil örgüt kültürünü oluşturmaktadır. Yeşil örgüt kültürü, örgüt üyelerinin çevreye karşı olan inançlar, değerler, kurallar ve davranışların bütünü olarak tanımlanmaktadır (Hadjri, Perizade ve Zunaidah 2019: 139). Yeşil bir işletmeye sahip olmanın ve sürdürülebilirliğin devamlığı için örgütün yeşil bir kültüre sahip olması gerekmektedir.

2.3.5. Yeşil girişimcilik

Girişimcilik, ekonomik kalkınmanın itici gücü olarak tanımlanmaktadır (Gümüş, 2024: 162). Diğer yandan küresel ısınma, çevre kirliliği, iklim değişikliği ve doğal kaynakların azalması gibi küresel sorunların artması nedeniyle önemi artan kavramlardan birisi de ‘yeşil girişimcilik’ kavramıdır. Yeşil girişimcilik kavramı bazı kaynaklarda çevreci girişimcilik olarak da adlandırılmaktadır. Yeşil girişimcilik, işletmelerin faaliyetlerini yaparken toplumsal refaha katkı sağlamak ve çevreye en az zarar verecek yöntemlerin seçilmesidir (Kayalıdere, 2019: 446; Keskin, 2016: 286; Aykan, 2012: 199). Yeşil girişimcilik kurumların sosyal ve çevresel sorumluluk doğrultusunda ortaya çıkmış ve kurumsal sosyal sorumluluk örgütlerin iç ve dış paydaşlarına karşı yapması gereken ahlaki bir sorumluluk olarak karşımıza çıkmaktadır (Gümüş, 2021: 75). Yeşil girişimciliğin temelinde çevresel sorunlar başta olmak üzere küresel sorunlara çözüm bulmak ve kurumsal sosyal sorumluluk çalışmalarında yeni fikirler geliştirerek toplumsal refaha katkı sağlamaktır. Geleneksel girişimcilikten farklı olarak sadece kâr amaçlı olmayıp çevreye duyarlı ve sosyal kalkınmayı da düşünen bir iş modelinin oluşması ve uygulanmasıdır (Keskin, 2016: 287). Yeşil girişimcilerin ortak özellikleri arasında risk faktörü fazla olan işlere odaklanmalarıdır. Yeşil girişimciler de geleneksel girişimciler gibi önce araştırma yaparak toplumsal ihtiyaçları belirlerler, ihtiyaçlar doğrultusunda yeni fikirler edinirler, yeni fikirler doğrultusunda bir iş planı yaparlar, gerekli kaynakları bulurlar ve fikirlerini eyleme dönüştürürler. Bunu yaparken çevreye zarar vermeyen yöntemler kullanırlar. Yeşil girişimciler ürün ve hizmetlerle ilgili faaliyetlerini yaparken toplum tarafından olumlu bir imaj oluşturarak hem toplumların çevreye olan duyarlılığı artmakta hem de sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlanmaktadır (Kapusuz ve Çavuş, 2017: 112-113).

İşletmelerin sadece kâr amaçlı olarak faaliyetlerde bulunmaları ile sürdürülebilirliğin sağlanması mümkün değildir. Tüm faaliyetlerinde kazan-kazan felsefesini uygulamaları gerekmektedir. Böylece iç ve dış paydaşlar kazanacak, çevre daha az zarar görecektir, yeni iş fırsatları ortaya çıkacak, işsizlik oranları azalacaktır.

Türkiye’de yeşil girişimcilik faaliyetleri artmasına rağmen Avrupa ülkelerine göre istenilen seviyeye ulaşmamıştır. Bunun ekonomik, sosyal ve yasal nedenleri bulunmaktadır. Ekonomik nedenler arasında yüksek faiz oranları ve ekonomik

krizlerin olması; sosyal nedenler arasında toplum tarafından öneminin bilinmemesi ve kültür haline gelmemesi; yasal nedenler arasında devlet tarafından desteklenmemesi sayılabilir.

2.3.6. Yeşil kalkınma ve sosyal sorumluluk

Günümüzde ülkeler, kalkınma ve gelişme boyutu açısından değerlendirilmiş; gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeler olarak sınıflandırılmıştır. Gelişmiş ülkelerin tarihine bakıldığında sanayi devrimini yapan ya da sanayi devrimine doğrudan veya dolaylı olarak katkıda bulunan ülkeler olduğu görülmektedir. Büyüme denildiğinde genellikle ekonomik kalkınma akla gelmektedir. Kalkınma ise ekonomik kalkınmayı da içine alan daha geniş bir kavramdır (Erbaşı, 2022: 43). Eğitim, sağlık, güvenlik, ekonomik, sanayi, demokrasi, toplumsal düzen değerlerinin birlikte kalkınması olarak ifade edilmektedir. Yeşil kalkınma; çevresel sürdürülebilirlik değerlerine önem verilerek kalkınmanın olmasıdır (Masca, 2009: 195). Yeşil kalkınmaya verilen önem derecesi ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Gelişmiş ülkeler yeşil kalkınma doğrultusunda politikalar oluştururken gelişmekte olan ülkeler ise daha çok kalkınmaya önem vermektedir. Gelişmekte olan ülkelere, önce kalkınalım sonra temizleriz, yaklaşımı vardır (Sulich, 2018: 6861).

Yeşil kalkınma ile ilgili Deloitte Küresel Dayanıklılık Raporu'na (Deloitte, 2021: 1-8) göre çevresel sürdürülebilirliğin merkezinde yeşil kalkınma olmalıdır. Yeşil kalkınma sürdürülebilir olmalıdır. Yeşil kalkınma ve çevresel sürdürülebilirlik için şirketler kurumsallaşmaya önem vermelidir. İşletme çalışanlarının yeşille ilgili bütün kavramları içselleştirmeleri için hizmet içi eğitime önem verilmelidir. Yönetim tarafından çalışanlar desteklenmeli, yeşil ürün ve yeşil hizmete önem verilerek yeşil kalkınmayı desteklemelidir. Yeşil kalkınma ile ilgili paydaşlar işletmelere destek vermelidirler. Özellikle hükümetler tarafından vergi muafiyeti gibi teşvikler yapılırsa işletmeler de yeşil kalkınmaya öncelik verecektir.

2.4. Yeşil Kampüs ve Yeşil Kampüsle İlgili Diğer Kavramlar

Gençlerin kişiliğinin oluşmasında üniversite ortamı büyük önem taşımaktadır. Gençler geleceğin toplumuna yön vereceğinden onların kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik bilincine sahip olmaları için üniversite yerleşkelerin yeşil kampüs olması büyük öneme sahiptir. Son yıllarda önemini arttıran 'yeşil kampüs' terimi de

sosyal sorumluluk ve sürdürülebilir ana hatlarına saygılı insan ve çevre odaklı bir yaklaşımı kapsamaktadır. Birçok alanın ortak çalışması ile ortaya çıkan bir bakış açısına sahip olan bu kavram, geleceğin eğitim kurumları olan üniversitelerin her türlü donanıma sahip olmasını sağlamak gibi bir hedefi vardır (Ökten ve Mutdoğan, 2020: 2).

2.4.1. Yeşil kampüs kavramının tanımı ve önemi

Yeşil kampüs, sürdürülebilir kampüs veya çevreci kampüs olarak da adlandırılan bu kavramlar sürdürülebilir kalkınmaya paralel olarak gelişen ve gittikçe önemini arttıran, sürdürülebilir kalkınma hedeflerini kapsayan geniş bir alanı ilgilendirmektedir. Üniversitelerin kuruluş amaçları arasında bölgesel veya küresel bazda ortaya çıkan sorunlara çözüm önerileri geliştirmeleri de bulunmaktadır. Üniversitelerin yeşil kampüs olarak nitelendirilmesi için stratejilerini sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda yapmaları, çevreye uyumlu bir yönetim sergilemeleri ve üniversitede yaşayan tüm insanların yeşil kavramını içselleştirip uygulamaları gerekmektedir. (Köksal, 2022: 26). Sürdürülebilir bir üniversite olmasının temel adımların başında yeşil kampüs gelmektedir. Yeşil kampüs anlayışı konusunda bazı üniversiteler başarılı olsa da Türkiye’de yeterince gelişmemiştir. Üniversite öğrencilerin geleceğin yöneticileri olarak düşünüldüğümde çalıştıkları işletmelerde çevreci bir vizyona sahip olmaları için üniversite eğitimi büyük bir önem taşımaktadır (Köksal, 2022: 26).

Yeşil kampüsün üniversitelere faydaları; üniversitelerin bölgesel ve uluslararası alanlarda tanıtımının yapılması, öğrenciler için farkındalık ve yenilikçi yaklaşımlar oluşturması, sıfır atık yönetimi ile ülke ekonomisine katkı sağlaması şeklindedir (Filho, 2015: 360).

2.4.2. Yeşil kampüsle ilgili değerlendirme sistemleri

Sürdürülebilirlikle ilgili bazı değerlendirme sistemleri bulunmakta olup, bunlardan en çok kullanılan yeşil ölçüm (UI GreenMetric) değerlendirme sistemidir. Sürdürülebilirliğe ilişkin bazı değerlendirme sistemleri Tablo 2.10’da sunulmuştur:

Tablo 2.9. Sürdürülebilirliğe ilişkin bazı değerlendirme sistemleri

Değerlendirme Sistemleri	Açıklama
ÇYS	Çevre yönetimi ve çevre yönetim sistemleri
CASBEE	Çevresel verimlilik kapsamlı değerlendirme sistemleri
BREEAM	Yapı araştırma kurumu çevresel değerlendirme metodu
LEED	Enerji ve çevre tasarımında liderlik
ÜNİVERSİTE LİĞİ	
STARS	Sürdürülebilirlik izleme ve derecelendirme sistemi
THE	Dünya üniversite sıralaması
UI GREENMETRIC	Yeşil ölçüm

Kaynak:(Köksal, 2022: 18-26).

Tablo’da görüldüğü üzere sürdürülebilirliğe ilişkin değerlendirme sistemleri verilmiştir. Bu değerlendirme sistemlerinde üniversitelerde en çok kullanılan sistem yeşil ölçüm sistemidir. Üniversiteler bu değerlendirme sisteminde üst sıralamalara girmek için stratejik planlarını çevreci bir yönetime göre revize etmektedirler.

2.4.3. Yeşil ölçüm (UI GreenMetric)

Endonezya Üniversitesi tarafından üniversitelerin sürdürülebilirlik çalışmalarını değerlendirmek için 2010 tarihinde bir ölçüm oluşturulmuştur. Bu ölçüm daha sonra UI GreenMetric dünya üniversite sıralaması olarak geliştirilmiştir. Sıralamada ağırlıklı olarak eşitlik, ekonomi ve çevre konuları ele alınmaktadır. 2023 sürdürülebilirlik teması ise sürdürülebilir üniversitelerin etki ve geleceği üzerinde olmuştur. Yeşil Kampüs ve Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda üniversitelerin sürdürülebilir üniversite olma yolunda atılacak çalışmalara dikkat edilmektedir (UI GreenMetric Klavuzu, 2023: 3). UI Green Metric hedefleri şunlardır: Eğitim ve kampüsün yeşillendirilmesinde sürdürülebilirlik, sürdürülebilirlik amaçları doğrultusunda sosyal değişimi sağlamak, sürdürülebilirlik konusunda öz değerlendirmede bulunmak, bütün işletmeleri ve hükümetleri kampüsteki sürdürülebilirlik konusunda bilinçlendirmektir. (IU

GreenMetric Klavuzu, 2023: 4). Tablo 2.11 incelendiğinde yeşil ölçüm sıralamasında kullanılan kategoriler, ağırlıkları ve Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir kalkınma hedefleri arasındaki benzerlikler dikkat çekmektedir.

Tablo 2.10. Sıralamada kullanılan kategoriler, ağırlıkları ve Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasındaki ilişkiler

Kategori	Birleşmiş Milletler Kalkınma Hedefleri	Puan Oranı (%)
Kurulum ve altyapı (SI)	Sanayi, yenilikçilik ve altyapı, sürdürülebilir şehirler ve toplumlar, sorumlu üretim ve tüketim sudaki yaşam, karasal yaşam, amaçlar için ortaklar	15
Enerji ve iklim değişikliği (EC)	Erişilebilir ve temiz enerji, insana yakışır iş ve ekonomik büyüme, sürdürülebilir şehirler ve topluluklar, sorumlu üretim ve tüketim, iklim eylemi, amaçlar için ortaklar	21
Atık yönetimi (WS)	Sağlık ve kaliteli yaşam, insana yakışır iş ve ekonomik büyüme, sorumlu üretim ve tüketim Sudaki yaşam, karasal yaşam, amaçlar için ortaklar	18
Su yönetimi (WR)	Temiz su ve sanitasyon, sudaki yaşam, karasal yaşam, amaçlar için ortaklar.	10
Yeşil ulaşım (TR)	Sürdürülebilir şehirler ve topluluklar, iklim eylemi, karasal yaşam, amaçlar için ortaklar	18
Eğitim ve araştırma (ED)	Açlığa son, sağlıklı ve kaliteli yaşam, nitelikli eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliği, sanayi, yenilicilik ve altyapı, eşitsizliklerin azaltılması, iklim eylemi, sudaki yaşam, karasal yaşam, barış-adaklet ve güçlü kurumlar, amaçlar için ortaklar.	18

Kaynak: (IU GreenMetric Klavuzu, 2023: 3-7).

Tablo 2.11 incelendiğinde Birleşmiş Milletler 2030 kalkınma hedefleri, sürdürülebilir kalkınmaya sağlamak için on yedi hedef belirlenmiş ve toplantıya katılan tüm ülkeler tarafından kabul edilmiştir. Bu hedeflere genel olarak bakıldığında çevre, ekonomik ve toplumsal refahın iyileştirilmesi için yapılması

gereken ilkeleri içermektedir. UI GreenMetric kriterleri incelendiğinde Birleşmiş Milletler kalkınma hedeflerini içine alacak şekilde altı kategoriye ayırmaktadır. Buradaki amaç üniversitelerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine paralel olarak kalkınmasıdır.

Tablo 2.12’de görüldüğü üzere yeşil kampüs; kurulum ve alt yapı, enerji ve iklim değişikliği, atık, su, ulaşım, eğitim ve araştırma olmak üzere altı kategoriye değerlendirilmektedir.

Tablo 2.11. Yeşil kampüs sıralamasında kullanılan kategoriler ve amaçları

Kategori	Amaç
Kurulum ve altyapı	Üniversitelerin yeşil alan oranını artırmak, çevreye zarar vermeyen ve sağlam yapıların yapılması, sürdürülebilir enerji yatırımların artırılması
Enerji ve iklim değişikliği	Binalarda enerji verimliliğini sağlayan cihazların artırılması, sera gazı emisyonunu azaltma, akıllı bina uygulamaları, yenilenebilir enerji kaynakları artırma, iklim değişikliği ile ilgili programlar oluşturmak
Atık	Sıfır atık yönetim sistemini oluşturmak, her türlü atık sayısını azaltmak ve geri dönüşümünü sağlamak
Su	Su yönetimini sağlamak, su tasarrufunu oluşturmak, su tasarruflu cihazların kullanımı, arıtılmış suyu sulama amaçlı kullanmak, su kirliliğini önlemek
Ulaşım	Elektrik araç kullanımını artırmak, bisiklet ve yaya yolu sayısını artırmak, özel araç sayısını azaltmak, toplu taşıma sayısını artırmak, yeşil ulaşımı sağlamak
Eğitim ve araştırma	Sürdürülebilirlikle ilgili lisans ve yüksek lisans seviyesinde derslerin verilmesi, araştırmaların yapılması, raporların oluşturulması, sürdürülebilirlikle ilgili toplumda farkındalık oluşturmak

Kaynak: (IU GreenMetric Klavuzu, 2023: 9-10).

Tablo 2.12’de görüldüğü üzere üniversitelerin yeşil kampüs olarak değerlendirilebilmesi için yönetimlerini yeşil kampüs kategorilerine entegre etmeleri gerekmektedir. Birinci kategoride bulunan kurulum ve altyapı amaç üniversitelerin alt yapı ve üst yapıların doğal afetlere dayanıklı ve çevreye zarar vermeyecek şekilde tasarlanmasıdır. İkinci kategoride bulunan enerji ve iklim değişikliğindeki amaç üniversitelerin yenilenebilir enerji kullanımına ve iklim değişikliği konularına yaptığı çalışmaları değerlendirmektir. Üçüncü kategoride bulunan olan atıktaki amaç sıfır atık projesinin uygulanmasıdır. Dördüncü kategoride bulunan sudaki amaç su kullanımını azaltmak ve su koruma programını artırmaktır. Beşinci kategoride

bulunan ulaşımdaki amaç çevre dostu ulaşım araçlarını teşvik etmek ve çevreye uyumlu yolları yapmaktır. Altıncı kategori olan eğitim ve araştırmadaki amaç ise üniversitenin öğrencilerini, çalışanlarını ve diğer paydaşlarını sürdürülebilirlik ve çevre bilincini oluşturmaktır.

Ağrı İbrahim Çeçen GreenMetric (Yeşil Ölçüm) 2024 Dünya Üniversiteler Genel Sıralamasında 6350 puan alarak 599'uncu sırada yer almış ve 2024 yılında yükseköğretim kurumları arasında yapılan değerlendirmede başarı sıralamasını 118 sıra yükseltmiştir. GreenMetric tarafından Türkiye'den ve 95 yabancı ülkeden toplam 1477 üniversitenin sıralamaya dahil edildiği listede Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, ortam ve altyapı kategorisinde 1150, enerji ve iklim değişikliğinde 1015, atıkta 975, su kategorisinde 710, toplu taşımada 1250, eğitim ve araştırma kategorisinde ise 1250 puan alarak toplam 6350 puanla dünyada 599'uncu, Türkiye'de ise 60'ıncı sıraya yükselmiştir.

2.5. Literatürde Yeşil Kampüs ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Yeşil kampüs ile ilgi yapılan literatür taramasında bazı çalışmaların yapıldığı görülmekte ve yapılan çalışmalar aşağıda sunulmuştur.

Lipschutz, Wit ve Lehmann (2017) tarafından yapılan 'Sürdürülebilir şehirler, sürdürülebilir üniversiteler: Yarının dünyası için bugünün kampüsünü yeniden tasarlamak' makale çalışması yapılmıştır. Yapılan çalışmanın amacı; sürdürülebilir ve yeşil kampüs kavramlarının üniversiteler tarafından takip edildiği ve uygulanmaya çalışıldığı belirtilmiştir. Yapılan çalışmaları incelemek ve sürdürülebilirliğin şehirlerde uygulanabilirliği için çıkarımlarda bulunmak, kurum-kuruluş ikilemini ele alarak entegre iş planının önemini vurgulamaktır. Araştırmada çıkan bulgular şunlardır: mevcut sistemlerin üniversite ve şehirlerin sürdürülebilirlik yönetimine uzak olduğu, üniversitelerde sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak için çabaların olduğu ancak bu çabaların enerji, su, yol gibi belirli alanlarda yoğunlaştığı, sürdürülebilirlik ve yeşil kampüsün yapbozun parçaları gibi düşünülmesi gerektiği, bütün parçaların birleşmesiyle sürdürülebilir yönetimin gerçekleşeceği belirtilmektedir. Sürdürülebilirliğin insanı merkezine alan bir yönetimle olacağı, kültür haline gelmesi gerekliliği, çeşitli organizasyonel departmanları birbirine bağlayarak iş operasyonlarını finansal hedeflerle uyumlu hale getiren stratejik bir

yönetime geçilmesi gerekliliği belirtilmiştir. Üniversiteler yapısal olarak küçük bir şehrin tüm özelliklerini taşıdığından sürdürülebilirliğin şehirlerde de uygulanabileceği belirtilmiş bunun için üniversite-şehir iletişimin güçlü olması gerekliliği belirtilmiştir.

Tezel, Ugural ve Giritli (2018) tarafından yapılan ‘Yeşil kampüslere doğru: Öğrencilerin algıları ve beklentiler’ adlı makale çalışması yapılmıştır. Sürdürülebilirlik eğitimi ve kampüs uygulamaları arasındaki ilişkiye dikkat çeken bu çalışma amacı; eğitimin öğrencilerin sürdürülebilirlik algıları üzerindeki etkilerini anlamayı ve anket yoluyla yeşil kampüs belirlemeyi amaçlamaktadır. Örneklem olarak yeşil kampüs 2017 sıralamasında yüksek puana sahip olan İstanbul Teknik Üniversitesi Ayazağa kampüsü ’de okuyan 27 Türk ve 21 Avrupalı olmak üzere toplam 48 öğrenci seçilmiştir. Bu çalışmanın bulguları; üniversitelerde sürdürülebilirlikle ilgili verilen eğitim ve seminerlerin sürdürülebilirlik algıları üzerinde olumlu etki bıraktığı, sürdürülebilirlik ve yeşil kampüs konularının fakültelerin müfredatlarında bulunması sonucunda doğaya bağlılıkları ve çevre sorunları konularıyla ilgili bilinç düzeyleri üzerinde olumlu katkıları olduğu ortaya çıkmaktadır.

Can (2019), tarafından yapılan ‘Yeşil üniversite rehberi ve Ege Üniversitesi çevre yönetiminin bilgi sisteminin oluşturulması’ yüksek lisans tez çalışmasındaki amaç; Ege üniversitesinin coğrafi, sosyal ve kültürel yapısına uygun olan çevre yönetim sisteminin oluşturulması ve uygulanması, yeşil kampüs kriterleri ve sürdürülebilirlik hedefleri incelenerek yeşil kampüs rehberi oluşturmak ve sürdürülebilirliğin sağlanması için hedeflerin belirlenmesidir. Bu çalışmanın bulguları şunlardır: Yeşil kampüs bir değerlendirme sistemi olup altı kritere göre üniversiteler değerlendirilip elde edilen sonuçlara göre puanlama sistemine tabi tutulur. Ege üniversitesi bu altı kritere göre değerlendirilip ve bazı bulgular ortaya çıkmıştır. 2018 verilerine göre Ege Üniversitesinde ulaşım, bina ve altyapı, kategorilerinde yüksek; su, atık, enerji ve iklim değişikliği, eğitim ve araştırma, kategorilerinde düşük puan alınmıştır.

Ribeiro ve diğerleri (2021) tarafından yapılan ‘Yükseköğretim kurumlarında sürdürülebilir kalkınmanın yaygınlaştırılması olarak Yeşil Kampüs Girişimleri: Öğrencilerin algıları’ makalesinde nicel bir araştırma yapılmış araştırmada Brezilya’da bulunan dört üniversiteden 1013 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın amacı üniversite kampüslerinde sürdürülebilir kalkınma kavramlarını yaygınlaştırmak, sürdürülebilir kalkınmanın uygun bir strateji olup olmadığını belirlemektir. Yapılan analizler sonucunda üniversite kampüslerinde sürdürülebilir kalkınmanın yaygınlaştırma stratejilerinin öğrencilerin proaktif düzeylerinin yaklaşık %18’ini ve sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve farkındalıkları %27 çıkmıştır.

Zhu ve Dewancker (2021) tarafından yapılan ‘STARS’ın Çin’deki yeşil kampüslere uygunluğu üzerine bir vaka çalışması’ makale çalışması yapılmıştır. Makalenin amacı; STARS (Sürdürülebilirlik, İzleme, Değerlendirme ve Derecelendirme Sistemi) göstergelerinin Çin’deki yeşil kampüsler için uygunluğunu incelemektir. Makale, kullanıcıların yeşil kampüs memnuniyetini değerlendirmek için bulanık kapsamlı değerlendirme yöntemi kullanılmıştır. Memnuniyet değerlendirmesinin sonucu ile STARS’ın sürdürülebilir değerlendirmesinin sonucu karşılaştırılmış STARS’ın endeksleri iki boyutlu uygunluk değerlendirme koordinat sistemi ile dört bölgesel dereceye ayrılmıştır. Çıkan bulgular şunlardır. Genel olarak STARS’ın Çin’deki yeşil kampüslerde uygulanabilir olduğunu, ancak değerlendirme kategorilerinden ikisinin değerlendirme puanlarını ve ağırlıklarını değiştirmesi gerektiğini; diğer iki kategorinin uygun olmadığını ve kaldırılması veya değiştirilmesi gerektiğini göstermiştir.

Altun (2022), tarafından yapılan ‘Sürdürülebilir ve akıllı yerleşkeler yüksek’ lisans tez çalışmasında sürdürülebilirlik ile sürdürülebilir ve akıllı yerleşke kavramları üzerine kapsamlı literatür araştırması yapılmıştır. Konu ile ilgili dünyadan ve Türkiye’den bazı örnekler verildikten sonra Bursa Uludağ Üniversitesi Görükle Yerleşkesi örnek verilmiştir. Yerleşke Yeşil Metrik (Green-Metric) sıralama sisteminde bulunan kurulum ve alt yapı, enerji ve iklim değişikliği, atık, su, ulaşım, eğitim ve araştırma kategorilerine göre değerlendirilmiş ve kampüsün güçlü ve zayıf yönleri belirlenmiş yeşil kampüs kategorilerden daha yüksek puan alabilmek için bazı önerilerde bulunulmuştur. Çalışmanın amacı; yeşil kampüs uygulamalarının Bursa Uludağ Üniversitesi Görükle yerleşkesinde başlatılması için kampüsün mevcut

coğrafi konumu, peyzaj alanları, alt ve üst yapıları ile ilgili verilerin ortaya çıkarılması ve çıkan sonuçların yeşil kampüs kriterlerine göre değerlendirilmesidir. Çıkan bazı bulgular şunlardır: Üniversite kampüsünde dış mekânda bulunan yapıların öğrenci ve çalışanların psikolojik, sosyal, çevresel gibi bütün isteklerine karşılık verecek nitelikte olmadığı, kampüsün şehir merkezinden uzak olduğu (20 km) için kampüs ve şehir ilişkisini olumsuz etkilediği, kampüste hastanenin olması sonucunda yoğun bir trafik akışının olduğu, öğrenci ve personel sayısının artması sonucunda yeni bina ve çevre planlaması yapılması, bazı alt ve üst yapıların yenilenmesi gerektiği, yağmur suyunun belli bir havuzda toplanıp peyzajda kullanılması için ayrı bir drenaj sisteminin olmadığı gibi bazı bulgular ortaya çıkmıştır

Koksal (2022) tarafından yapılan ‘Üniversite kampüslerin sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesi’ doktora tezinde Ondokuz Mayıs Üniversitesini çevresel yönden ölçüt olarak kabul edilen Yeşil Metrik (Green Metric) sıralama sistemine göre değerlendirilmiştir. Sıfır atık kapsamında toplanan atıklar miktar ve türlerine göre belirlenip elde edilen kazanımlar hesaplanmıştır. Sıfır atık sisteminin güçlü ve zayıf yanlarını tespit etmek için SWOT analizi yapılmıştır. Üniversitenin karbon ayak izi ve bina çatılarında toplanabilecek yağmur suyu miktarı hesaplanmıştır. Üniversitenin yeşil kampüs kriterlerine göre değerlendirilmiş ve eksik olan konularda iyileştirme çalışmaları yapılması için önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmanın amacı; kampüste sıfır atık yönetiminin aktif olarak uygulanması, PUKO (Planlamak – Uygulamak - Kontrol Etmek - Önlem almak) döngüsünün sağlanması, enerji verimliliği, su tasarrufu, yenilenebilir enerji kullanımı, yeşil ulaşım hedefleri doğrultusunda elde edilen nicel çalışmalar sonucunda kampüsün mevcut durumu incelenmesi, toplanan atıkların çevresel ve ekonomik kazançların belirlenmesi, yağmur suların yeşil alanlarda değerlendirilmesi, yeşil kampüs kriterlerine göre kampüsün değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada çıkan bazı bulgular şunlardır: SWOT analizi yapılarak üniversitenin güçlü ve zayıf yönleri belirlenmiştir. Yeşil ölçümde kullanılan kategorilerin üniversitelerin yeşil kampüs olma yolunda önemli bir kılavuz olduğu görülmüştür. Enerji verimli cihazların kullanımının düşük olduğu, akıllı binaların olmadığı, yeşil çevre dostu ulaşım kaynaklarına geçilmesi gerektiğine, eğitimde yeşil müfredata geçilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır.

Zafer ve Murat (2022) tarafından yapılan ‘Sürdürülebilir ve Yeşil Kampüsler: Türkiye’deki Üniversitelerin Yeşil Vizyonu’ makale çalışması yapılmıştır. Çalışmanın amacı; üniversitelerin beş yıllık stratejik planlarında yer alan politika ve programlarını sürdürülebilir ve yeşil kampüs hedefleri çerçevesinde değerlendirmek, üniversitelerin yeşil vizyon puanlarını hesaplayarak yeşil vizyon endeksi geliştirmektir. 115 üniversitenin stratejik planları yeşil kampüs kategorileri olan enerji ve iklim değişikliği, atıklar, su, ulaşım, eğitim ve araştırmaya kategorilerine göre analiz edilerek her üniversitenin yeşil vizyon puanı hesaplanmış ve bazı bulgular ortaya çıkmıştır. Devlet üniversitesinin yeşil vizyon ortalaması 100 endeks puanı üzerinden 6,21; vakıf üniversiteleri 4,28 çıkmış bu sonuç Türkiye’de üniversitelerin yeşil vizyonu çok düşük olduğu göstermektedir. Yeşil vizyon göstergesi en yüksek çıkan İstanbul Teknik Üniversitesi (72,79) olmuştur.

Koyuncuoğlu (2022) tarafından yapılan ‘Türkiye’de sürdürülebilir üniversite üzerine yazılmış lisansüstü tezlere yönelik bir inceleme’ makale çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada Türkiye’de 2004–2020 yılları arasında sürdürülebilir kalkınma ve üniversite, çevre eğitimi, yeşil kampüs, yeşil üniversite konularında yazılmış yüksek lisans ve doktora tezleri incelenerek üniversitelerin araştırma eğilimlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. 74 adet tez incelenmiş (58 adet yüksek lisans, 16 adet doktora) elde edilen veriler MAXQDA programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma bulgularına göre son beş yılda bu konularda yapılan araştırmada belirgin artış olduğu, hazırlanan tezlerin konularına bakıldığında müfredat, eğitim ve yeşil kampüs konularına çalışıldığı ancak bu konuların toplumsal ve çevresel katkısı bağlamında az sayıda çalışmaların olduğu görülmüştür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın modeli- hipotezleri, araştırmanın sınırlıkları ve araştırmada kullanılan veri toplama araçları yer almaktadır. Yapılan nitel araştırma Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik kurulunca incelenmiş olup; 30.05.2024 tarih ve 195 sayılı karar ile söz konusu araştırmaya izin verilmiştir. Araştırma yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle araştırma izin alındıktan sonra iki hafta içinde yapılmış ve MAXQDA programı ile analiz edilmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi'nde çalışanların kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik çerçevesinde yeşil kampüs algılarını araştırmak, çevre duyarlılığının artması için yapılması gerekenlerin incelenmesi, yönetici ve çalışanlara farkındalık oluşturmaktır. Yapılan literatür araştırmalarında kurumsal sosyal sorumluluk, sürdürülebilirlik ve yeşil kampüs konularıyla ilgili ayrı ayrı çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, konunun bütününe kapsayan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu yönüyle bu tez çalışmasının özgün olduğu söylenilebilir.

Araştırmanın önemi ise tez çalışmasının kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik çerçevesinde üniversite çalışanlarının yeşil kampüs algılarını araştırması ve yöneticilere öneriler sunabilmesi açısından farkındalık oluşturacağı düşünülmektedir. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesinde görev yapan çalışanların sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk doğrultusunda yeşil kampüs algıları belirlenecektir. Böylece yeşil kampüs sıralamasında Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesinin daha yüksek puan alarak üst sıralamada yer alması yönünde olumlu katkıların olabileceği düşünülmektedir. Bu sayede Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi diğer üniversitelere örnek olacağı düşünülmektedir. Bu çalışmanın üniversitelerin yeşil kampüs olması yönünde rehber niteliği kazanabileceği düşünülmektedir. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesinde yapılan bu araştırma ile elde edilen bulguların gelecekte bu konuda çalışma yapılacak araştırmacılara ve literatüre olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3.2. Araştırmanın Problemleri

Bu tez çalışmasında amaçlı örnekleme metodu yöntemiyle katılımcılara ulaşılabacaktır. Veriler nitel araştırma yöntemiyle ve mülakat tekniği kullanarak elde edilecektir. Elde edilen veriler içerik analiziyle betimleme yapılarak temalar ve kodlamalar oluşturularak tespitler yapılacaktır. Araştırmanın problemleri, yeşil üniversite bilincinin oluşmasıyla üniversitelerin faaliyetlerinden kaynaklanan çevresel sorunların kampüs ve topluluk üzerindeki etkileri incelemektir (Can, 2019: 3). Üniversitelerin sosyal sorumluluk anlayışını benimseyerek karar vermeleri ile çevre bilincinin gelişmesi ve çevresel sürdürülebilirliği sağlanması arasında pozitif bir ilişki olduğu düşünülmektedir (Taşkıran, 2023: IV).

Yeşil kampüsü benimseyen ve bunu kurumsal kimlik haline getiren üniversiteler çevreci bir yaklaşım sergiledikleri ve iklim değişikliğiyle ilgili önlemler aldıkları ve böylece çevreye duyarlı gençlerin oluşmasına katkı sağladığı düşünülmektedir (Çelik ve Öztürk, 2022: 339). Yeşil kampüsler; enerji ve su tüketiminde, atık yönetimin iyileştirmesinde, kampüs içinde ve dışında farklı kurumlarla birlikte çalışmalarında ve yeni teknolojilerin üretilmesinde katkı sağlamaktadır (Köksal, 2022: 64).

Üniversiteler, çevreye karşı sorumlu davranma konusunda birçok ahlaki ve etik yükümlülöklere sahip olduklarından çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasında önemli bir güç olarak görölmektedir (Vega, Benitez ve Barreto, 2008: 21-26). Yeşil Kampüs kavramı kampüs bazında kabul edilmesi ve uygulanması gereken bütünleştirici bir yaklaşım olarak düşünülmektedir (Zen, Subramaniam, Sulaiman, Saleh, Omar ve Salim, 2016: 1407-1422).

Yeşil kampüs insan-çevre arasındaki dinamik etkileşim dengesini gerektiren çok disiplinli ve disiplinler arası boyutları içermektedir. Üniversiteler sürdürülebilirlik konularında lider olmayı hedefliyorsa tüm üniversite, yönetim sistemini içeren stratejileri benimsemeleri gerekmektedir (Gomez, Cadarso ve Monsel, 2016: 119-130). Üniversite yöneticilerinin yeşil kampüs felsefesinin benimsetilmesi yönünde üniversite çalışanlarını yönlendirmesiyle çevreye olan duyarlılığın artabileceği düşünülmektedir.

3.3. Araştırmanın Çalışma Grubu

Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğüne ilişkin yaklaşımlar bulunmaktadır. Bertaux (1981) en az 15 katılımcı, Charmaz (2006) en az 25 katılımcı ve Green ve Thorogood (2018) en az 20 katılımcı olması gerekliliğini vurgulamışlardır. Yağar (2023) tarafından yapılan makale çalışmasından 38 nitel araştırma incelenmiş ve örneklem büyüklüğünün ortalaması 24,37 çıkmıştır. Nitel araştırmada örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde doygunluk (satürasyon) kavramı öne çıkmaktadır. Doygunluk; veri toplamada katılımcıların bakış açıları anlaşılana kadar araştırmanın devam edilmesidir (Saunders vd., 2018). Görüşmelerde aynı cevapları duymaya başladığında araştırma doygunluk oranına geldiği kabul edilmektedir. Doygunluk kavramının doğru ve şeffaf bir şekilde yapılması gerekmekte ve üç temel noktaya dikkat edilmelidir (Low, 2019; Charmaz, 2006; Corbin ve Strauss, 1990). Bunlar: Doygunluğu belirlemek için araştırmada uzman bir kişinin olması, çalışma grubunun heterojen veya homojen olup olmamasına dikkat edilmesi ve araştırma soruların anlaşılır olmasına dikkat edilmelidir. Bu çalışmanın çalışma grubunu; Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesinde görev yapan idari ve akademi unvanlarda görev yapan çalışanlar oluşturmaktadır. Diğer yandan 12 akademik ve 16 idari unvanlarda görev yapan toplamda 28 katılımcı bu çalışmanın örnekleme olarak seçilmiştir. Bu doğrultuda bu çalışmanın örneklem büyüklüğünün literatürde yapılan çalışmalarla karşılaştırıldığında yeterli olduğu söylenebilir.

Tez çalışmasında amaçlı örnekleme metodu yöntemiyle katılımcılara ulaşılmıştır. Amaçlı örnekleme, araştırılan konuyla ilgili bilgili veya deneyimli kişilerin ve grupların seçilmesidir (Yağar ve Dökme, 2018: 4). Bu araştırmada idari ve akademik kadroda çalışan idareciler ve teknik çalışanlar seçilmiştir. Amaçlı örneklemenin amacı, araştırma sorularının aydınlığa kavuşturacak zengin bilgi içeren durumları seçmek, olgu ve olayların açıklamasında ve keşfedilmesinde yararlı bilgiler sağlamaktır (Başaran, 2017: 490). Veriler nitel araştırma yöntemiyle mülakat tekniği kullanılarak elde edilmiş, elde edilen veriler içerik analiziyle temalar ve kategoriler oluşturularak yorumlamada bulunulmuştur.

3.4. Araştırmanın Güvenirliği ve Geçerliliği

Nitel araştırmalarda kullanılan geçerlilik ve güvenilirlik kavramlarının nitel araştırmada uygulanabilirliği tartışılmaktadır (Braun ve Clarke, 2013: 4). Nicel araştırmalarda araştırmanın güvenirliliği ve geçerliliğini test etmek için sayısal veriler kullanılırken, nitel araştırmalarda sayısal veriler yerine kelimeler, resimler ve ortamlar kullanılmaktadır. Nitel araştırmalarda geçerlilik yerine inandırıcılık ve aktarılabilirlik; güvenilirlik yerine tutarlılık ve doğrulanabilirlik terimleri kullanılmaktadır (Arslan, 2022: Ö398).

Merriam (2009: 213), Lincoln ve Guba (1985: 290) nitel araştırmalarının inandırıcılığı; araştırma bulgularının gerçeklikle ve araştırmanın amacına uyumlu olması gerekliliği olarak tanımlamaktadır. Arslan (2021: 70), Braun ve Clarke (2013: 282) aktarılabilirliği, araştırmanın farklı gruplarda da uygulanabilirliği yapılabirliği olarak tanımlamış ve aktarılabilirliği sağlamanın yolu da çalışmanın ayrıntılı tanımlamasından geçtiği belirtilmektedir. Arslan (2021: 70) tutarlılığı bulguların ve sonuçların elde edilen verileri yansıtır olmaları olarak tanımlamaktadır. Lincoln ve Guba (1985: 1380) göre doğrulanabilirlik yani nesnellik; araştırma bulgularının araştırmacının kişisel düşüncelerinden ziyade araştırmada çıkan bulguların ürünü olması, okuyucular tarafından da aynı bulgulara ulaşması olarak tanımlamaktadır.

Arslan (2021: 71-72) tarafından yapılan bir çalışmada nitel araştırmalarda inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlılık ve doğrulanabilirliğin sağlanması için planlama sistemi oluşturmuş ve planlamayı şöyle sıralamaktadır.

Araştırmanın alana uygunluğu belirlenmelidir. Verilerin toplanması şeffaf olmalıdır. Araştırmacı ön yargılı olmamalıdır. Araştırmada kullanılan tema ve kotlar bir uzman tarafından değerlendirilmelidir. Katılımcı alıntılarına yer verilmelidir. Mülakatlarda kullanılan ses kayıtları ve tutulan notlar arşivlenmelidir.

Araştırmanın inandırıcılığı, aktarılabilirliği, tutarlılığı ve doğrulanabilirliğini sağlamak yukarıdaki planlama maddelerine göre planlanarak araştırma yapılmıştır. Araştırmada yeşil kampüs kategorilerini uygulanabilirliğini araştıran yöneticilerin de olduğu kişilerce kampüs içindeki alanlar incelenerek mülakat yapılmıştır. Veriler Şeffaf bir şekilde toplanmış, ses kayıtları ve notlar e-arşive konulmuştur. Temalar ve kotlar oluşturulurken uzman kişilerin görüşü alınmıştır. Mülakata katılanların

görüşlerine yer verilmiş ve önemli görülen yerlerde mülakatçıların görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılığı zamanında mülakat yapılamaması ve mülakat sırasında ses kaydına izin verilmemesidir. Bu sınırlılıklara karşı bazı planlamalar yapılmıştır. Bu planlar ise mülakat yapılacak kişilerden önceden randevu almak ve ses kaydını kabul etmeyen kişilerden bilgisayar ortamından kısa notlar alarak zamanı verimli değerlendirmek şeklinde belirlenmiştir.

3.6. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Nitel araştırma yöntemi ile yapılmış olan çalışmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılara nitel analiz yöntemi ile mülakat yapılmış ve toplanan veriler temalar/kodlamalar yardımıyla analiz edilmiştir. Mülakata katılan çalışanların kimlikleri gizli tutulduğundan kodlama yapılmıştır. Akademik kadroda görev yapanlar AK01, AK02, AK03, AK04, AK05, AK06, AK07, AK08, AK09, AK10, AK11 ve AK12 ve İdari kadroda görev yapanlar İK01, İK02, İK03, İK04, İK05, İK06, İK07, İK08, İK09, İK10, İK11, İK12, İK13, İK14, İK15 ve İK16 olarak kodlanmıştır.

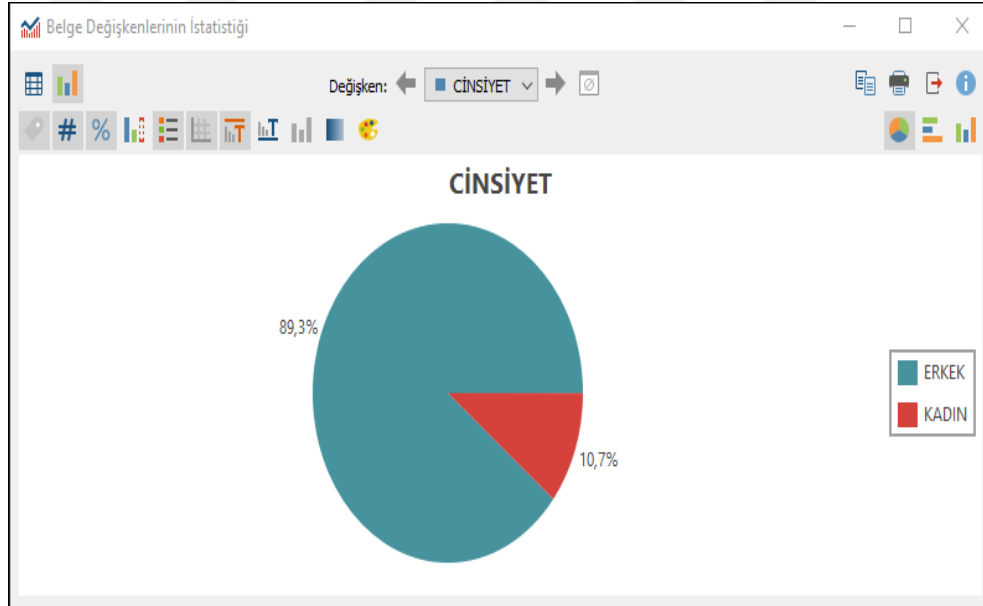
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

4.1. Demografik Bulgular

Mülakata 12 akademik kadro ve 16 idari kadro olmak üzere toplam 28 kişi katılmıştır. Bunlardan akademik kadroda 10 kişi ile ses kaydı yapılmış ve daha sonra ses kayıtları yazı ve noktalama işareti kurallarına göre yazıya aktarılmıştır. 2 kişi ses kaydına izin verilmediğinden görüşme sırasında kısa notlar alınmış, daha sonra bu notlar düzenlenmiştir. 16 idari kadro arasında 10 kişi ile ses kaydı yapılmış, 6 kişi ses kaydına olumlu bakmadığından mülakat sırasında kısa notlar alınmıştır.

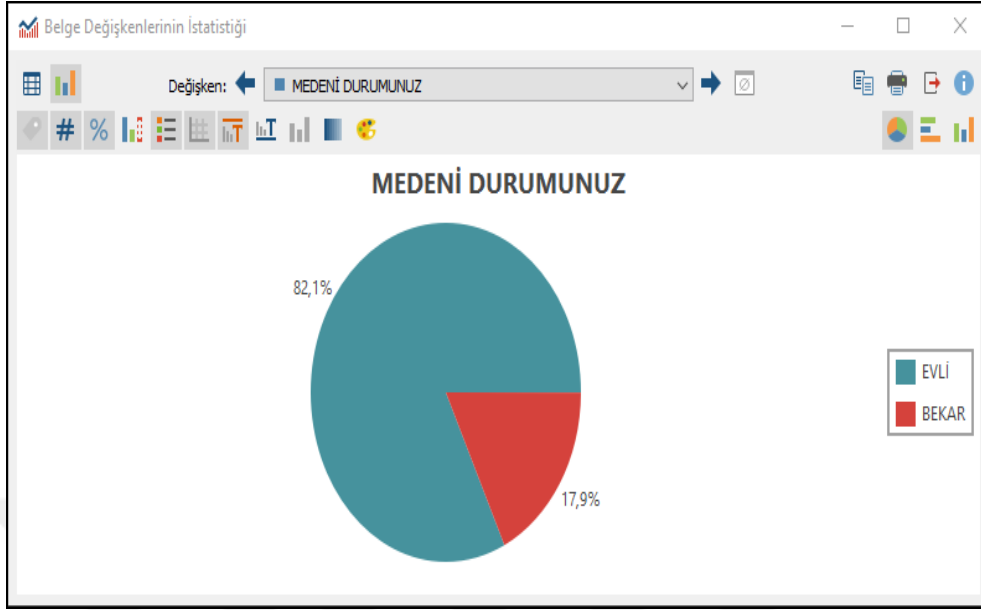
Aşağıdaki grafikte katılımcıların cinsiyetleri yer almaktadır:

Grafik 4.1. Katılımcıların cinsiyetleri

Grafik 4.1’de görüldüğü üzere katılımcıların çoğu erkeklerden oluşmaktadır. Bunun sebebi yöneticilerin çoğunun erkeklerden oluşmasıdır. Kadın çalışanların ise ses kayıtlarına olumlu bakmamış ve kendi kurumları ile ilgili konuşmaktan çekinmişlerdir.

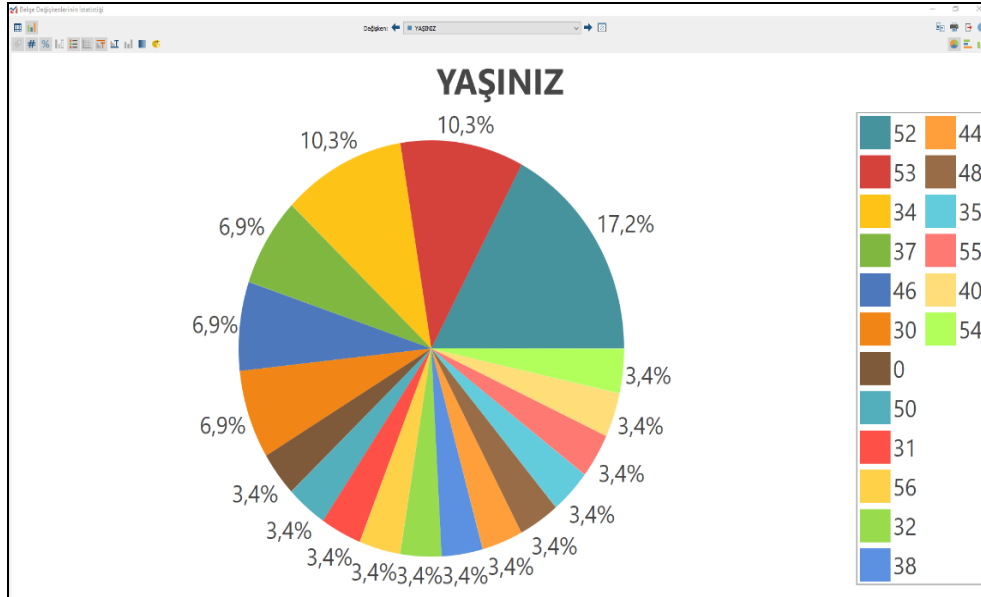
Aşağıdaki grafikte katılımcıların medeni durumları yer almaktadır:

Grafik 4.2. Katılımcıların medeni durumları

Grafik 4.2’de görüldüğü üzere katılımcıların çoğu evlidir. Bu durumun sebebi idarecilerin orta yaş üstü olmalarıdır. Genellikle idarecilerle mülakat yapılmıştır.

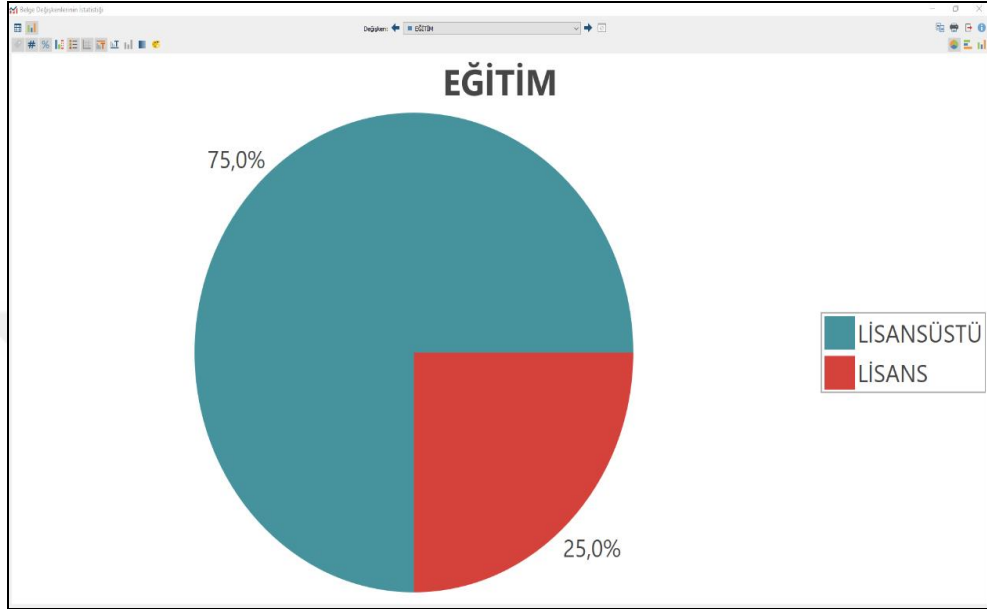
Aşağıdaki grafikte katılımcıların yaşları yer almaktadır:

Grafik 4.3. Katılımcıların yaşları

Grafik 4.3'te görüldüğü üzere katılımcıların %39, 29 'unun 50-55 yaş, %28,57'sinin 30-35 yaş arasında olduğu görülmektedir. İdarecilerin genellikle 50-55 yaş arasında olduğu görülmektedir.

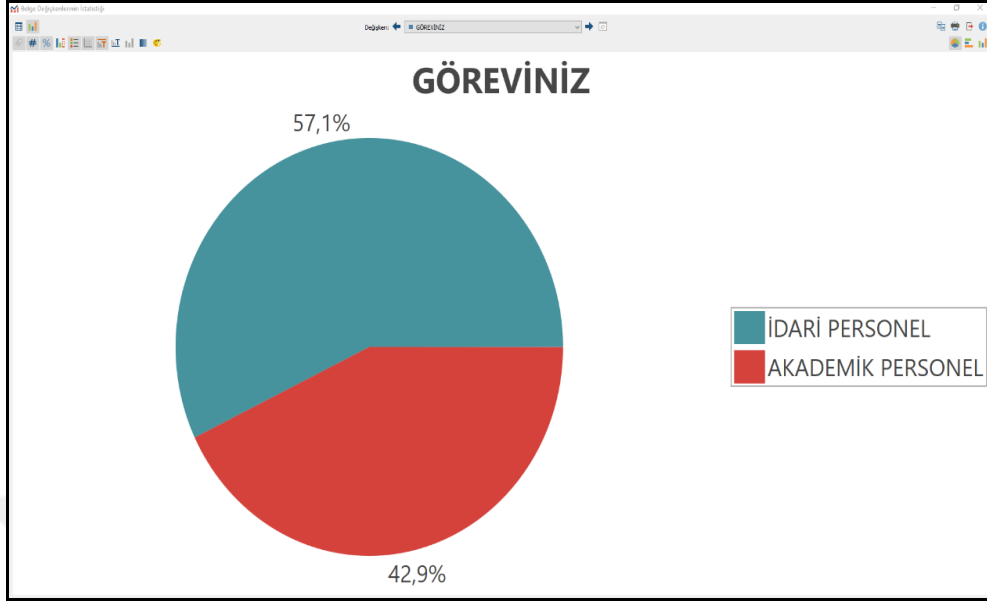
Aşağıdaki grafikte katılımcıların eğitim durumları yer almaktadır:

Grafik 4.4. Katılımcıların eğitim durumları.

Araştırma üniversite çalışanları ile yapıldığından grafik 4.4. görüldüğü üzere eğitim seviyeleri çok yüksek çıkmıştır. Akademik kadroda bulunan idareciler profesör, idari kadroda bulunan idareciler yüksek lisans yapmışlardır.

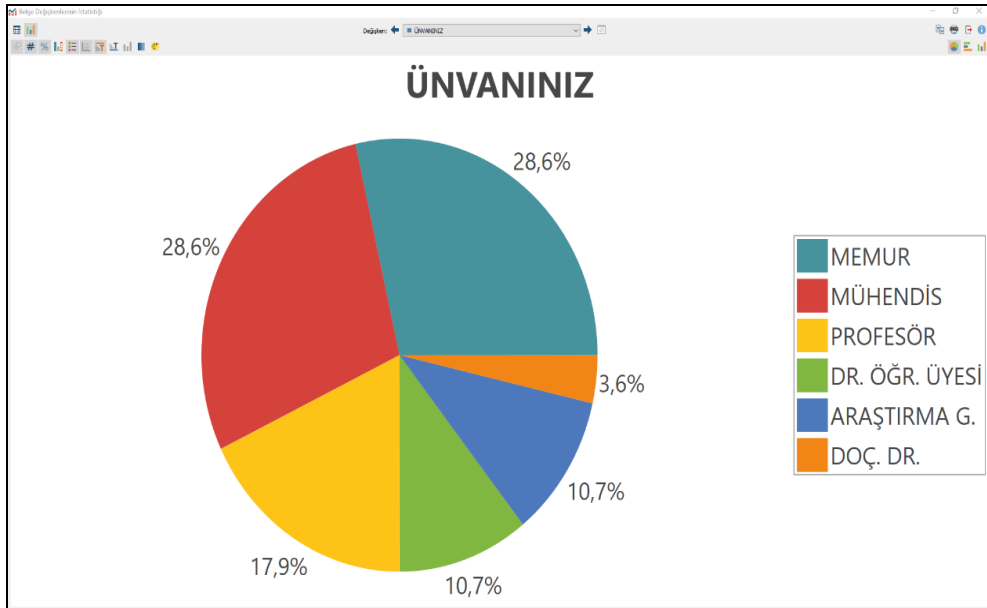
Aşağıdaki grafikte katılımcıların kadro görevleri yer almaktadır:

Grafik 4.5. Katılımcıların görevleri

Grafik 4.5'te görüldüğü üzere katılımcıların %57,1 idari kadroda görevli olanlar arasından seçilmiştir. İdari kadroda çalışanlar mülakata olumlu bakmışlardır. Akademik kadro çalışanlarından randevu alma konusunda zorluklar yaşanmıştır.

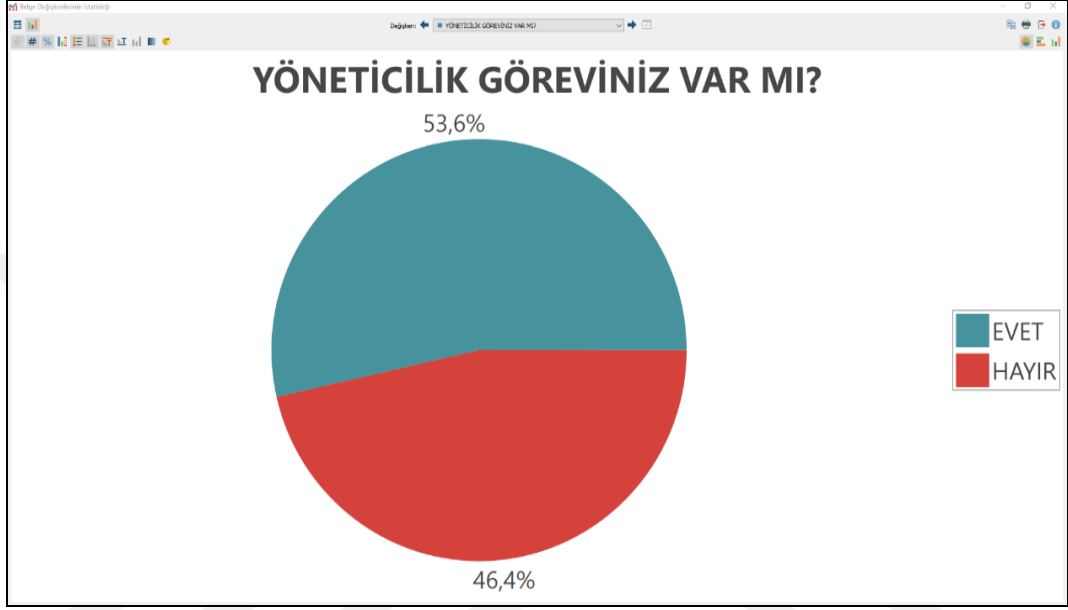
Aşağıdaki grafikte katılımcıların unvanları durumları yer almaktadır:

Grafik 4.6. Katılımcıların unvanları

Grafik 4.6’da görüldüğü üzere idari kadroda çalışanlar idarecilerden (memur) ve mühendislerden; akademik kadroda ise idarecilerden (profesör) seçilmiştir. Yapı işleri ve teknik daire başkanlığında çalışan mühendislerden teknik bilgiler ve yapılacak projelerle ilgili görüşleri alınmıştır.

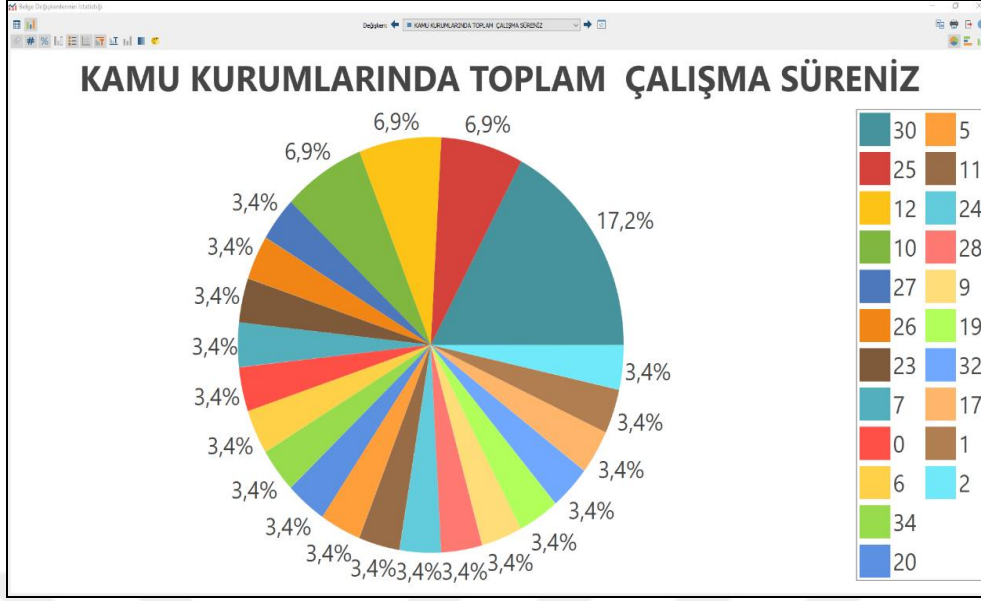
Aşağıdaki grafikte katılımcıların yöneticilik görevleri yer almaktadır:

Grafik 4.7. Katılımcıların yöneticilik görevleri

Grafik 4.7’de görüldüğü üzere mülakata genellikle idarecilerden ve mühendislerden randevu istenmiş bazı idareciler müsait olmadığından randevu alınamamıştır. Mühendislerden randevu alınmıştır.

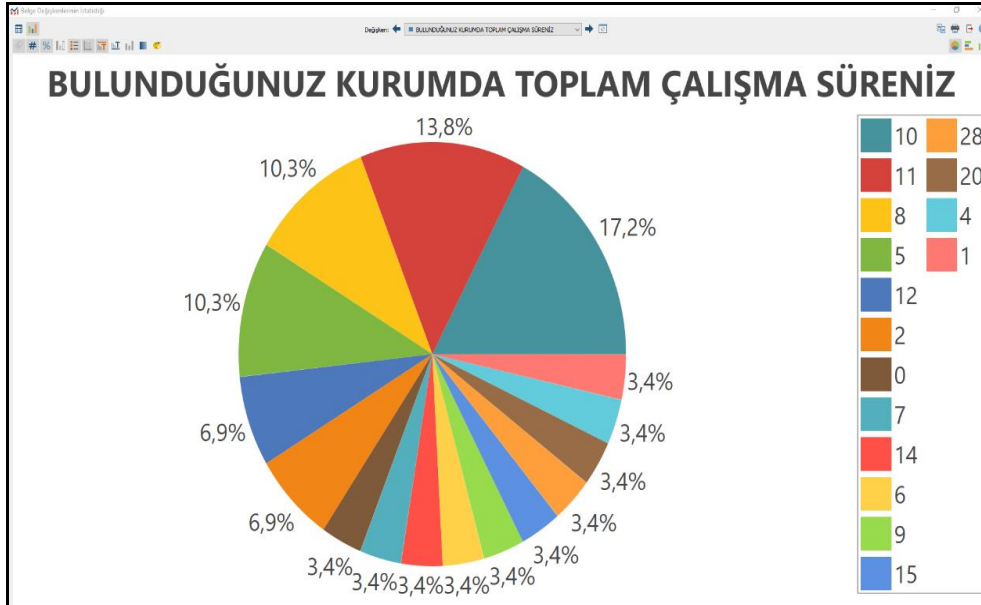
Aşağıdaki grafikte katılımcıların kamu kurumlarında toplam çalışma süreleri yer almaktadır:

Grafik 4.8. Katılımcıların kamu kurumlarında toplam çalışma süreleri

Grafik 4.8’de görüldüğü üzere Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi yeni bir üniversite olduğunda idari ve akademik çalışanların çoğu başka kurumlardan veya üniversitelerden geldiği görülmektedir.

Aşağıdaki grafikte katılımcıların bulunduğu kurumda toplam çalışma süreleri yer almaktadır:

Grafik 4.9. Katılımcıların bulundukları kurumda toplam çalışma süreleri

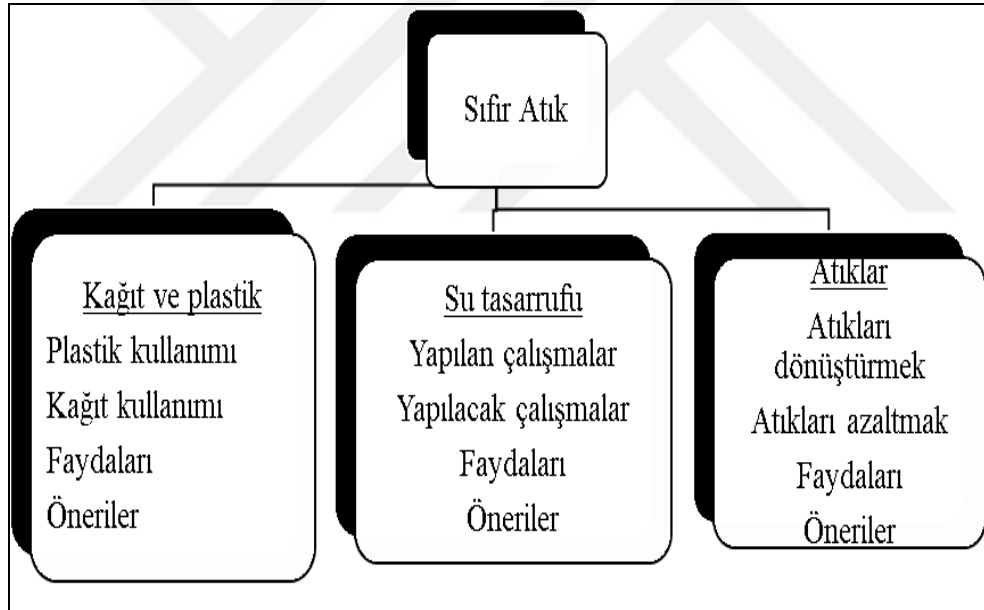
Grafik 4.9’da görüldüğü üzere akademik veya idari kadroda çalışan idarecilerin çoğu üniversitenin kurulduğu yıldan itibaren üniversitede bulunduğu görülmektedir. Mühendislerin çoğunun uzun yıllar kurumda çalıştığı görülmektedir.

4.2. Nitel Bulgular

Ses kayıtları ve mülakat sırasında alınan notlar yazım kurallarına uygun olarak yazıya aktarılarak belge oluşturulmuştur. 12 akademik ve 16 idari kadroda görev yapan çalışanlarla yapılan mülakatlar sonucunda 28 adet veri seti oluşturulmuş, bu veri setleri daha sonra MAXQDA programına aktarılmıştır. Elde edilen veriler, kavramsal olarak ortak paydalar ve anlam bütünlüğü açısından sıfır atık, sürdürülebilirlik, kurumsal sosyal sorumluluk ve yeşil kampüs olmak üzere dört temaya ayrılmış, temalar da kendi içlerinde kodlara ayrılmıştır.

Sıfır atık teması ve kotları Şekil 4.1’de sunulmuştur:

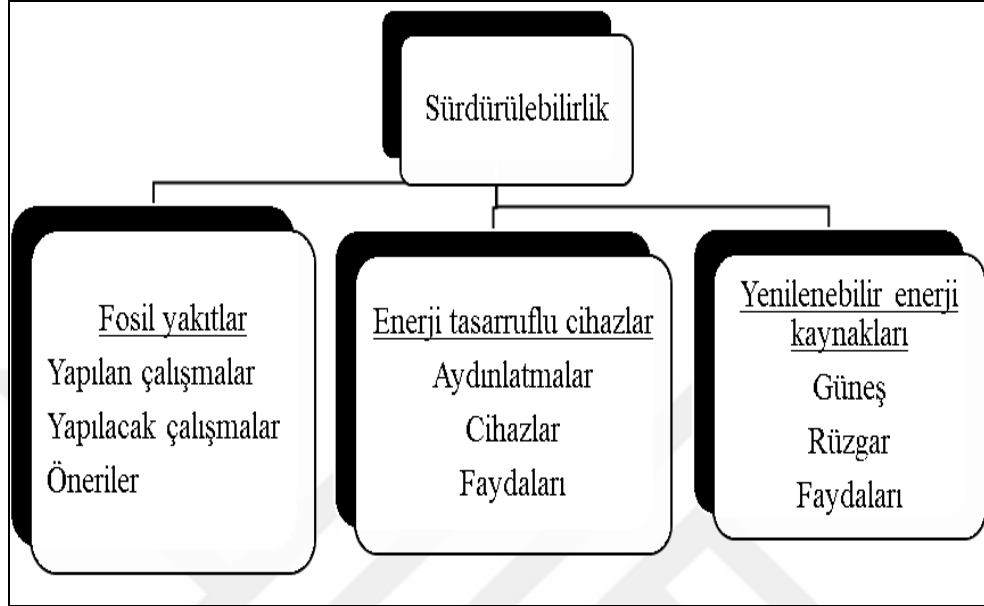
Şekil 4.1. Sıfır atık teması ve kotları

Şekil 4.1’de görüldüğü üzere sıfır atık teması içinde birbiriyle ilişkili olan kâğıt-plastik, su tasarrufu ve atıklar üst kodlara ayrılmaktadır. Üst kotlarda kendi içinde üniversitede yapılan çalışmalar, faydaları ve öneriler olarak alt kotlara ayrılarak analiz yapılmıştır.

Sürdürülebilir teması ve kotları Şekil 4.2’de sunulmuştur:

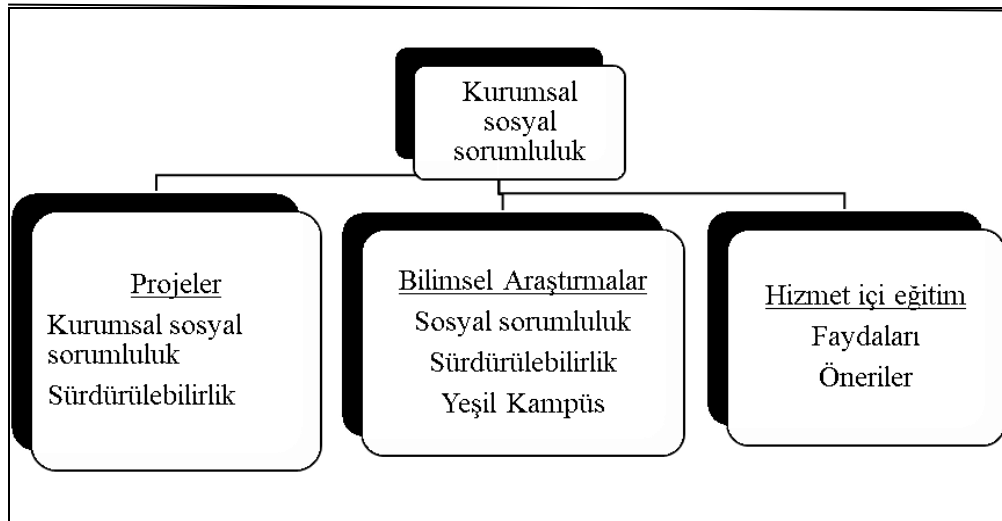
Şekil 4.2. Sürdürülebilirlik teması ve kotları

Şekil 4.2’de görüldüğü üzere sürdürülebilirlik teması birbiriyle ilişkili olan ve anlamsal olarak birbirini tamamlayan fosil yakıt, enerji tasarruflu cihazlar, yenilenebilir enerji kaynakları olmak üzere üç üst koda ayrılmıştır.

Kurumsal sosyal sorumluluk teması ve kotları Şekil 4.3’te sunulmuştur:

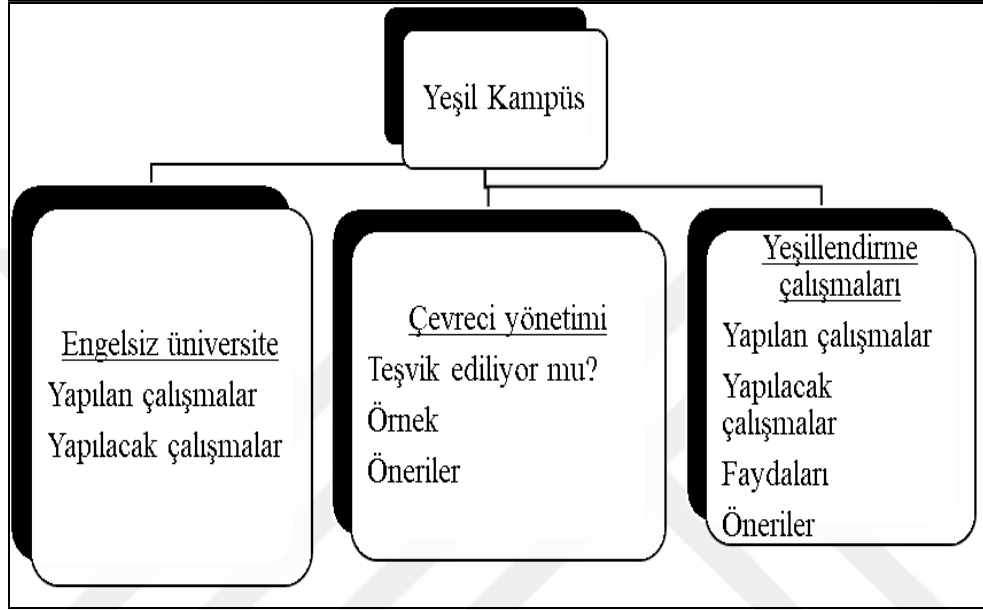
Şekil 4.1. Kurumsal sosyal sorumluluk teması ve kotları

Şekil 4.3'te görüldüğü üzere kurumsal sosyal sorumluluk teması anlamsal bütünlük oluşturacak şekilde projeler, eğitim ve bilimsel araştırmalar olmak üzere üç üst koda, üst kodlarda bazı alt kodlara ayrılarak analiz yapılmıştır.

Yeşil Kampüs teması ve kotları Şekil 4.4'te sunulmuştur:

Şekil 4.4. Yeşil kampüs teması ve kotları

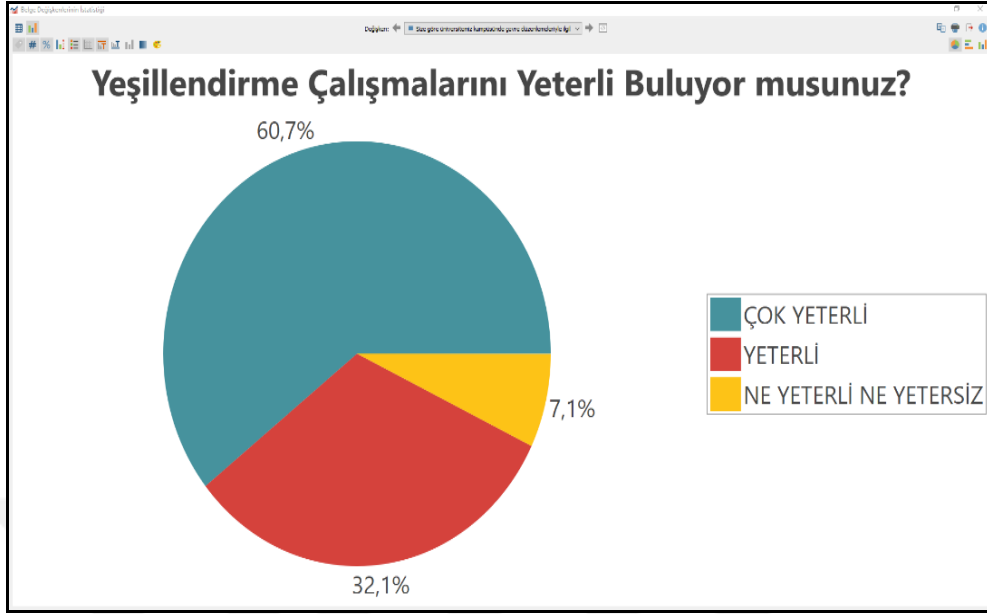
Şekil 4.4'te görüldüğü üzere yeşil kampüs teması anlamsal bütünlük olarak çevre yönetimi, yeşillendirme ve engelsiz üniversite olarak üst kodlara ayrılmış, üst kodlar da bazı alt kodlara ayrılmıştır.

4.2.1. Yeşil kampüs teması, üst ve alt kodu verileri

Yeşil kampüs teması dâhilinde yapılan analizlerde yeşillendirme çalışmaları, çevre yönetimi ve engelsiz üniversite kodlarına ayrılmış, bu kodlar da kendi içlerinde alt kodlara ayrılmıştır. Bu tema, kotlar ve alt kodlar mülakatta kullanılan 1. 10. ve 11. sorulara cevap olarak düzenlenmiştir.

Mülakata katılan çalışanlara çevre düzenlemesi ilgili olarak “Üniversitemiz kampüsünde çevre düzenlemeleriyle ilgili yeşillendirme çalışmaları yapılıyor mu? Cevabınız evetse, bu çalışmaları ne derece yeterli buluyorsunuz? (1=Çok Yeterli, 2=Yeterli, 3=Ne yeterli ne yetersiz, 4=Yetersiz, 5=Çok yetersiz)”. Sorusu sorulmuştur. Mülakata katılanların hepsi bu soruya cevap vermiştir.

Yeşillendirme çalışmaları ile ilgili Grafik 4.10’da sunulmuştur:

Grafik 4. 10. Yeşillendirme çalışmaları

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere çalışmaların yeterlilik derecesi alt koduna bakıldığında katılımcıların %60,7 çok yeterli, %32,10 yeterli, %7,10 ne yeterli ne yetersiz bulmuşlardır.

Bazı katılımcıların bu soruya vermiş oldukları cevaplar aşağıda belirtilmiştir:

“Üniversitemiz her yıl 11 Kasım’da Türkiye’nin genelinde yapılan ‘Geleceğe nefes, Dünyaya nefes’ kampanyasına katılmakta ve üniversitemizin çeşitli yerlerinde ağaçlandırma çalışmaları yapılmaktadır. Üniversitemiz 2022 yılında sürdürülebilirlik ve çevre bilinci konusunda uluslararası bir platform olan Green Metric (Yeşil Ölçüm) Dünya Üniversiteler Sıralaması’nda Dünya genelinde 771. sırada, 2023 yılında da listede 717. sırada yerini almıştır. Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığına bağlı olarak çalışan park-bahçe ekipleri tarafından her yıl yeşillendirme ve ağaçlandırma çalışmaları yapılmaktadır. Otomatik sulama sistemi yapılarak hem su tasarrufu sağlanmakta hem de yeşil alan ve ağaçlar belirli aralıklarla ihtiyaca göre sulanmaktadır. Sonuç olarak çok yeterli görüyorum”. (İK-10)

“Evet. Yeterli. Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı bahçe ekipleri tarafından ağaçlandırma ve yeşillendirme çalışmaları yapılmakta yine aynı

başkanlığın Mekanik Tesisat Ekibi tarafından sulama sistemleri yapılmaktadır”. (İK-12)

“Ne yeterli ne yetersiz görüyorum. Üniversitemiz yerleşkesi mevcut arazi yapısına bağlı olarak düzenli olarak ağaçlandırma faaliyetlerinin yapılması gerekmektedir. Bir diğer husus kontrollerin yapılması gerekmektedir. Kuruyan ağaçların sökülüp yenilerinin dikilmesi gerekmektedir. Bir de biyoçeşitliliği artırmamız gerekmektedir”. (İK-09)

“Evet yapılıyor. Üniversitemiz kuruluşundan itibaren yeşil bir kampüs ve her yıl bu kampüsteki yeşilliği artırmak için ciddi çalışmalar yapılmaktadır. 2023 yılında yeşil kampüs derecelendirme sistemi olan (GREEN METRİC) dünyada 717 sırada olması yeşil kampüse önem verildiğini göstermektedir. Bunu bulmayıp her yıl farklı çalışmalarla yeşil alanı artırmaya çalışmaktayız. Yakın zamanda yapılması planlanan lavanta bahçesi projemiz bulunmaktadır. Farklı bitkilerin kampüsümüzde yetişme bilirliliğini tespit etmek için ıhlamur ağacı yetiştirme planlamamız bulunmaktadır. Bu konuda çalışmalarımız yeterli olduğunu düşünüyorum. Çok yeterli diyebiliriz”. (AK01).

“Kampüs içerisinde üst idarecilerin teşviki ve birimimizin çabaları ile yoğun peyzaj faaliyetleri yürütüldü ve yürütülmeye devam ediyor. Bu kapsamda yapılan çalışmaların en önemlisi Millet Parkı ve içindeki gölet etrafına yapılan peyzaj faaliyetleridir. Bütün yapılan çalışmalarda kısmen veya tamamına yakınına dair bir takım düzeltilmesi gereken sorunlar şu şeklide sıralanabilir: Üniversite peyzaj çalışmalarını yürüten çalışanlar nicelik olarak yeterli sayıda olsa da nitelik olarak yetersizdir. Peyzaj çalışması yapan personel hiçbir teknik bilgiye sahip değildir. Tamamen kulaktan dolma farazi bilgilerle hareket eder. Bitkilerin yaşam döngüsü; toprak veya mineral toleransı, suya karşı davranış, mevsimler arası geçişte bitkilerin durumları, zararlı ve haşereye karşı önlemler vb. konularda bilgi sahibi değiller. Peyzaj alanlarında müthiş bir su israfı vardır. Var olan otomasyon sistemlerinin efektif kullanılamaması neticesinde yağmurlu havalarda dahi sulama yapıldığı görülmüştür. Çim biçme esnasında zarar verilen sulama boruları ve fiskiyele nedeniyle su israfı meydana gelmektedir. Özellikle Millet Bahçesi ve Çevresindeki Rekreasyon alanına özel birim tahsis edilip bakım faaliyeti yürütülmesi gerekmektedirken bu yapılamamaktadır. Söz konusu alanda yabani otlar yeşermiş ve

çevre düzenlemesi âtil hale gelmek üzeredir. Üniversitenin kurulduğu alan Şeker Fabrikasının atık deşarj alanı olan bir bataklık olduğu için yer altı sularına kimyasallar sızdığı düşünülmektedir. Bu bağlamda yapılan kazılarda tuhaf renkli ve kokulu bir çamur tabakasına yer yer rastlanılmaktadır. Peyzaj alanında dikilen ağaçların yıllar içerisinde yeterince gelişme gösterememesi bu duruma bağlanmaktadır. Sayılan bu durumlara istinaden yapılan çalışmalar Ne yeterli ne yetersiz olarak değerlendirilebilir”. (İK16).

“Üniversitemiz her yıl düzenli olarak yeşillendirme çalışmaları yapılmaktadır. 2007 de kurulan bir üniversite olmasına rağmen bütün alanımız yeşil. Hatta kampüsümüz sınırları içerisinde bulunan şeker fabrikasına ait dinlenme havuzları kaldırılarak üniversite millet bahçesi yapıldı. Böylelikle hem kötü kokular son verildi. Hem de yeşil aranı arttı. Öğrencilerimiz üniversite personeli hatta Ağrı da oturan bütün vatandaşlar için piknik alanı oluşturuldu. Burada bisiklet yolları, çocuk parkı ve kamelyalar yapılarak insanlar için güzel bir alan oluşturuldu”. (AK07).

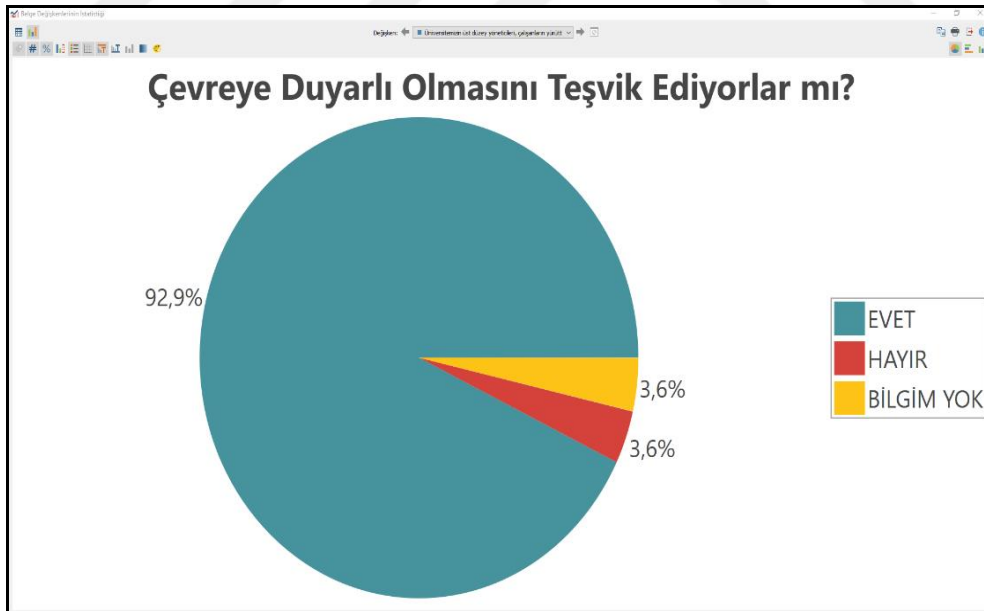
Yeşillendirme çalışmaları yapılıyor. Bu konuda üniversitemiz diğer üniversitelere göre çok ilerdedir. Hatta 205 üniversite arasında en yeşil 5. Üniversite seçilmiştir. Üniversitemizin her m2 sinde peyzaj ve yeşil alan çalışmaları yapılmakta ve sulama ile desteklenerek yeşil kalması sağlanmaktadır. Bu alanda örnek bir üniversitedir. Çok yeterli buluyorum”. (İK07).

Araştırmaya katılan tüm katılımcıların görüşleri incelendiğinde; Yeterlilik derecesi alt kodunda katılımcıların %60,7 çok yeterli, %32,10 yeterli, %7,10 ne yeterli ne yetersiz bulmuşlardır. Yeşillendirme çalışmaları yapılıyor mu? Alt kodunda yeşillendirme çalışmalarını yeterli bulmuşlardır. Kampüste yapılan yeşillendirme çalışmaları ile ilgili olarak her yıl ağaçlandırma ve yeşillendirme çalışmalarının yapı işleri ve teknik daire başkanlığına bağlı peyzaj ekibi tarafından bakımının yapıldığı söylemişlerdir. Yapılan çalışmalara üniversite millet bahçesi ve içindeki sulama göletinin yapılmasını örnek verilmiştir. Ayıca her yıl düzenli olarak ağaç dikme etkinlikleri yapıldığı en son olarak da Gazze hatıra ormanı alanında ağaç dikme etkinlikleri yapıldığını söylemişlerdir. Bazı katılımcılar ise eksiklerin olduğu bu eksiklerin giderilmesi gerektiğini söylemişler bu eksikleri şöyle sıralamışlardır. Peyzaj ekiminde çalışan çalışanların teknik bilgiye sahip olmadıkları, çim biçme sırasında sulama sistemine zarar verdiklerini, vahşi sulama yapıldığı, bitki- toprak-

su konularına eğitim almaları gerektiğini söylemişlerdir. Katılımcı (İK07) 205 üniversite arasında en yeşil 5. Üniversite seçildiği söylemiştir. Bu da üniversitenin yeşil üniversite olduğunu göstermektedir. Yapılacak çalışmalar alt kodunda Ağrı iklim şartlarına dayanıklı ağaç çeşitliliğinin artması ve akıllı sulama sisteminin yapılmasını tavsiye etmişlerdir. Yeşillendirme çalışmalarının faydaları alt kodunda şunlar söylenmiştir. Ağaç dikmek, birçok farklı şekilde doğaya katkıda bulunmanın yanı sıra insanlara birçok faydası olduğu, ağaçlar havayı temizleyerek solunabilir hava kalitesini artırdığı, toprağı koruduğı, erozyonu önlediğı, iklim değışikliğı ile mücadele ettiğı, su kaynaklarını koruduğı ve biyoçeşitliliğı artırdığı söylemişlerdir.

Araştırma kapsamında katılımcılara “Üniversitemizin üst düzey yöneticileri ve çalışanların yürüttükleri faaliyetleriyle ilgili çevreye duyarlı olmayı teşvik ediyor mu? Cevabınız evetse, örneklerle belirtiniz.” Sorusu sorulmuştur. Katılımcıların tamamı bu soruya cevap vermiş ve “Çevreye duyarlı olmasını teşvik ediyorlar mı?” alt kodunda aşağıdaki grafik ortaya çıkmıştır.

Çevreye duyarlı bir yönetim ile ilgili Grafik 4.11’de sunulmuştur:

Grafik 4.11. Çevreye duyarlı bir yönetim

Grafik 4.11’de görüldüğü üzere katılımcıların %92,9’si çevreye duyarlı bir yönetim sergiliyorlar mı, sorusuna evet demişlerdir. Bu sonuç üst düzey yöneticilerin çevreci bir yönetim sergilediklerini göstermektedir.

Katılımcıların kendilerine sorulan soruya ilişkin vermiş oldukları cevaplar aşağıda yer almaktadır:

“Ana nizamiye ikiye bölünüp işlek bir hâla getirilmesi gerekiyordu. Çalışma yapılacağı yerde bir ağaç olduğundan proje değişikliği yapıldı. Ağaç kesilmeden proje yapıldı. Bu da yönetimin çevreye duyarlı olduğunun göstergesidir. Bunun gibi birçok örnek verebilirim. Ben yönetimin çevreye duyarlı olduğunu düşünüyorum”. (İK08)

“Üniversitemizde idari birimler tarafından yapılan faaliyetlerde çevreye ve ağaçlara zarar vermeyecek şekilde yapılmasına büyük önem vermektedir. Otobüs durağı yapılırken ağaç kesilmemiş, ağacın alını boş bırakılmış çevresine beton atılmıştır”. (İK10)

“Üst yöneticiler çevreye duyarlı işlerin yapılmasına büyük önem vermektedirler. Yeşil ölçüm sıralaması bunun göstergesidir”. (AK07)

“Bütün yöneticilerimiz üniversitemizin daha yeşil daha yaşanabilir bir çevre için hatta üniversitemizin dışında ilimizin daha yaşanabilir bir çevre olabilmesi adına atıktan uzak ağaçlandırılmış ve insanların rahat bir nefes alabileceği mekanlar olabilmesi için çaba sarf ediyorlar. Örneğin yapılan ağaç dikme etkinlikleri hem şehirde hem de üniversitemizde yüksek katılımlı olmaktadır. Bu tür etkinliklere bazen sivil toplum kuruluşları ile yapılmaktadır”. (İK01)

“Üniversitemizin üst düzey yöneticileri genel olarak çevresel sürdürülebilirlik konularında duyarlı bir yönetim sergilemektedir. Bu konularda farkındalık oluşturmak için çeşitli çalışmalar yapmakta çalışanları bu yönde teşvik etmektedirler. Üst düzey yöneticiler, çevresel sürdürülebilirlik ile ilgili stratejik planlar belirleyip ve kurumun genelinde uygulanması için çalışmalar yapılmaktadır. Bu stratejiler genel olarak atık yönetimi, su tasarrufu ve enerji verimliliği gibi konuları kapsamaktadır”. (İK13)

“Üniversitemiz rektörü bu konuda çok duyarlı, çevreyle ilgili bir proje geldiğinde rektörümüz projeyi destekler ve imkânları seferber etmektedir. Üniversitemizin yönetim bu konuda duyarlı olduğunu düşünüyorum”. (AK01)

“Teşvik ediliyor. Bunlara şahidiz. Mesela otobüs durağı yapılırken ağaçların kesilmediğine biz de şahidiz”. (AK06)

Araştırmaya katılan tüm katılımcıların görüşleri incelendiğinde; Çevreye duyarlı bir yönetim sergileniyor mu? Alt kodunda katılımcıların %92,90 evet demişlerdir. Katılımcıların %53,60 idareci olduğu düşünüldüğünde üst düzey yöneticilerin çevreye duyarlı bir yönetim sergiledikleri ve çevreye önem verdikleri göstermektedir. Örnek verebilir misiniz? Alt kodunda; ağaç dikme etkinliklerine önem verildiği, ağaçların kesilmemesi için proje değişikliği yapıldığı, fakülteler tarafında hatıra ormanları yapıldı söylemişlerdir. Öneriler alt kodunda bazı önerilerde bulunmuşlardır. Bu öneriler; projelerde ödüllendirme sisteminin oluşması, kontrol mekanizmasının aktifleşmesi, çevreye duyarlı projelere öncelik verilmesi, farkındalık eğitimlerin verilmesi vb. çalışmalar.

Araştırma kapsamında katılımcılara “Üniversitemizde fiziksel engeli bulunan öğrencilere yönelik yapılan çalışmalar var mı? Size göre başka hangi çalışmalar yapılabilir? Örneklendiriniz.” soruları sorulmuştur. Engelsiz üniversite üst kodunda soru analiz edilmiştir. Yapılan çalışmalar, yapılacak çalışmalar ve öneriler olarak üç alt koda ayrılmıştır. Fiziksel engeli bulunan öğrencilere yönelik yapılan çalışmalar var mı? sorusuna bütün katılımcılar “evet” cevabı vermiştir.

Araştırmada yer alan bazı katılımcıların sorulan sorulara ilişkin cevapları aşağıda sunulmuştur:

“Üniversitemiz engelli öğrencilerimizin hiçbir engelle karşılaşmadan eğitim almalarına büyük önem vermektedir. Bu doğrultuda yapılan çalışmaları şöylece sıralayabiliriz: Kampüs içinde engelli otoparkları, kaldırımlarda hissedilebilir yüzey uygulamaları, bütün binalarımızda engelli rampası ve hissedilebilir yüzeyler, Braille alfabeli ışıklı ve sesli kat planları yapılması, Braille alfabeli asansör kullanım talimatının asılması, asansörlerin engellilerin kullanacağı şekilde yenilenmesi, binalarımızda engelli tuvaletlerin yapılması veya yenilenmesi, kütüphanelerde görsel ve işitsel çalışma salonların olması, sınıf içinde ve konferans salonlarımızda engelli bireylere oturma alanları yapılması, Yarı Olimpik Yüzme Havuzu'nda engelli öğrencilerimize yüzme eğitimi verilmesi... Üniversitemiz bu çalışmalar sonucunda 2019 yılında mekanda erişebilirlik, eğitimde erişebilirlik, sosyokültürelde erişebilirlik bayrakları almıştır”. (İK10)

“Var. Üniversitemiz fiziksel engellilere yönelik bir tesis kuruldu. Adı ise Engelsiz Yaşam Merkezi'dir. Burada engelliler istihdam ediliyor. Pet bardak, ıslak

mendil ve peçete üretiliyor. Ağrı'nın iç piyasasında yer almışız. Burada amacımız hem engellileri istihdam etmek hem de ilin ekonomisine katkı sağlamaktır. Bir fabrika görevi görüyoruz. Ben de o tesisin yöneticiliğini yapıyorum". (İK07)

"Bu konuda üniversitemizin çok ilerde olduğunu düşünüyorum. Çünkü Engelli Yaşam Merkezi'miz var, SOGEP kapsamında yapıldı. Burada engelli vatandaşlarımız çalışmakta ve bir gelir elde etmektedirler. Burada bardak, ıslak mendil üretimi yapılmakta ve diğer tarafta engellilere yönelik yüzme havuzumuzda hocalarımız tarafından çok ciddi çalışmalar yapılmaktadır". (AK01)

"Üniversitemizde engelli öğrenciler için birçok çalışma yapılmaktadır. Bunlardan bazıları; kampüs ve binalarda hissedilebilir yüzeylerin yapılması, engelli rampaların yapılması, asansörlerin engelli öğrencilerin kullanımına uygun hale getirilmesi, Braille alfabeli kat planlarının yapılması, engelli wc lerinin yapılması gibi örnekleri verebiliriz". (İK11)

"Engelsiz üniversite parolamızla özellikle görme engellilere yönelik kaldırımlarımızda yürüme yolları bulunmakta, bütün birimlerimizde rampalar oluşturulmuş, engelsiz üniversite ödülleri kapsamında yüksek öğretimin başlattığı projelerde üniversitemiz engelsiz üniversite bayrakları ödülüne aday olmuş ve hem mekânda hem eğitimde hem de sosyokültürel etkinliklerde ulaşılabilirlik bayraklarını almış bir üniversitedir. Çalışmalarımızı tabi ki yeterli bulmuyoruz. Bununla ilgili çalışmalarımız sürekli devam etmektedir." (İK01)

"Çok var. Engelsiz yaşam merkezi, engelli otoparkları, hissedilebilir yüzey uygulamaları, asansörlerin, uygulanması, ışıklı ve sesli kat planlarının yapılması, kütüphanelerde görsel ve işitsel çalışma salonları, havuzumuzda engelli bireylere yönelik çalışmalar yapılması. Engelli bireylere karşı hassasiyeti gösteriyor". (AK04)

"Binalarımızın tamamında engelsiz bina özelliği barındıracak çeşitli bayraklar alındı. Bunların tamamının üç bayrak alacak şekilde yapılması gerektiğine inanıyorum". (AK05)

Yapılan çalışmalar alt kodunda bütün katılımcıların bu konuda bilinç sahibi olduğu görülmüş ve birbirine yakın cevaplar vermiştir. Yapılan çalışmalar şöyle sıralanmıştır: Kampüs içinde engelli otoparkları ve kaldırımlarda hissedilebilir yüzey uygulamaları, engelli rampası ve hissedilebilir yüzeylerin yapılması, Braille alfabeli ışıklı ve sesli kat planları, Braille alfabeli asansör kullanım talimatı, asansörlerin

engellilerin kullanacağı şekilde yenilenmesi, engelli tuvaletlerin yapılması veya yenilenmesi, kütüphanelerde görsel ve işitsel çalışma salonları, sınıf içinde ve konferans salonlarımızda engelli bireylerin oturma alanlarının yapılması, yarı olimpik yüzme havuzlarında engelli öğrencilerimize yüzme eğitimi verilmesidir.

Katılımcılar, yapılacak çalışmalar ve öneriler alt kodlarında kurumun bütün binalarında engelsiz asansörlerin olması, engellilere rehberlik edecek öğrenci gruplarının oluşturulması ve kurum binalarının tamamında üç bayrak alacak şekilde dizayn edilmesi ve buna benzer çalışmaların yapılmasıyla ilgili birtakım önerilerde bulunulmuştur.

4.2.2. Sürdürülebilirlik teması, üst ve alt kodu verileri

Sürdürülebilirlik teması dâhilinde yapılan analiz sonucunda fosil yakıt, yenilenebilir enerji kaynakları ve enerji tasarruflu cihazlar üst kotlara ayrılmış bu kotlar da kendi içinde alt kotlara ayrılmıştır. Kullanılan tema, üst ve alt kotlar 2., 3. ve 6. sorulara cevap olarak düzenlenmiştir.

Araştırma kapsamında katılımcılara “Üniversite bina yerleşkesinde enerji tasarruflu cihazlar (bilgisayar, yazıcı ve fotoselli, pay ölçer vs.) kullanılıyor mu? Cevabınız evetse, bu cihazların üniversiteye faydaları nelerdir?” soruları sorulmuştur.

“Enerji tasarruflu cihazlar kullanılıyor mu?” alt kotunda aşağıdaki grafik ortaya çıkmıştır.

Enerji tasarruflu cihazlar kullanımı ile ilgili Grafik 4.12’de sunulmuştur.

Grafik 4.12. Enerji tasarruflu cihazlar

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere, “Enerji tasarruflu cihazlar kullanılıyor mu?” Alt kotunda katılımcıların %92,90 evet cevabı vermişlerdir. Ancak katılımcılar aydınlatmayla ilgili cihazlar konusunda bilgi sahibi oldukları hâlde bilgisayarlar ve yazıcılar gibi cihazlarla bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür. Bilgi İşlem Daire Başkanlığı ve İdari İşler Daire Başkanlığında çalışanlar yeni alınan cihazlarda tasarruflu olmasına dikkat ettiklerini söylemişlerdir.

Bazı katılımcıların görüşleri aşağıda sunulmuştur:

“Üniversitemizde özellikle aydınlatma alanının tamamına yönelik tasarrufa yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Yapı işleri daire başkanlığı tarafında proje kapsamında akkor lambaları led aydınlatmalarla değişmektedir. Enerji koordinatörlüğü de enerji tasarrufuna yönelik çalışmalar yapmaktadır. İlgili bakanlıklarla tedbir amaçlı önlemleri dikkate alarak çalışmalar yürütülmektedir. Bu cihazlar özellikle enerji tasarrufu sağladığı için elektrik faturalarının azalmasını sağlamaktadır. Kamu kaynakların etkin kullanmasını sağlamaktadır. Az bütçe ile daha fazla iş yapılabilir.”. (İK01)

“Enerji tasarruflu cihazlar kullanılmaktadır. Personel odalarında kullandığımız aydınlatmalar led aydınlatmalardır. Büyük bir tasarruf sağlamaktadır. Bu yıl üniversitemizin çevre aydınlatmaları ihale kapsamında LED’e dönüşmüştür. Bu da hem ekonomik hem de tasarruf açısından çok önemli bir gelişme olarak görüyorum. Bu tasarruflarla birlikte bütçemizde tasarruf sağlamaktadır.”. (İK02)

“Dış aydınlatmada tasarruflu led lambalar kullanılıyor. Ayrıca A sınıfı enerji tasarruflu yazıcılar ve beyaz eşyalar tercih ediliyor. Bu cihazlar daha az enerji harcıyorlar.”. (İK06)

“Üniversitemiz Çevre aydınlatmada ve yeni yapılan binalarda enerji tasarruflu lambalar kullanılmaktadır. Eski binalarımızda bozulan lambaların yerine enerji tasarruflu cihazlar kullanılmaktadır. Enerji tasarruflu ampul geleneksel akkor ampullere kıyasla daha az enerji tüketen ve daha uzun ömürlü olan aydınlatma cihazlarıdır.”. (İK10)

“Üniversitemizde enerji tasarruflu cihazların kullanılmasına öncelik verilmektedir. Akkor ampullerin kullanılmamasına yönelik çalışmalarımız bulunmaktadır. Binalarımızda aydınlatmalar değişecekse led aydınlatmalar tercih edilmektedir.”. (AK01)

“Eskiye lambaların yerine led lambalar kullanılıyor. Bir çaba var. Sensörlü lambalar var. Bunun genele yayılması gerekir. Enerji tasarrufu açısından bizim bütçemize faydası var. Burada tasarruf edilen kaynakla başka yerlere aktarma yapılabilir”. (AK04)

“Yine alınan cihazlarda enerji tasarruflu olmasına dikkat edilmektedir. Çevre aydınlatmaların çoğu led aydınlatmalar olduğunu biliyorum. Yine binalarda da led aydınlatmalar var. Eski binalardaki aydınlatmalar da led aydınlatmalara dönüşüyor. Bu cihazlar enerji tasarrufu sağlamakta. Elektrik faturalarına ayrılan bütçe de başka alanlarda değerlendirilmektedir”. (AK07)

Aydınlatma alt kotunda yapılan açıklamalarda Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı tarafından yapılan ihale kapsamında bütün çevre aydınlatmaların Led aydınlatmalara dönüştürüldüğü ve yeni yapılan binalarda Led aydınlatmaların olduğu ancak eski binalarda kullanılan aydınlatmaların da bütçe dâhilinde Led aydınlatmalarla değiştirildiği söylenmiştir. Enerji tasarruflu cihazların kullanılmasının faydaları konusunda katılımcıların çoğu birbirine yakın cevaplar vermişlerdir. Özetle katılımcılar, Led ampullerin daha az enerji tükettiği ve çok daha uzun ömürlü oldukları, Led lambaların tam parlaklıkta yandıkları ve çeşitli renk seçenekleri oldukları şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

Araştırma kapsamında katılımcılara “Üniversitemizde güneş ve rüzgâr enerjisi gibi yenilenebilir enerji kaynakları kullanılıyor mu? Cevabınız evetse, yenilenebilir enerji kaynaklarının üniversitemizde kullanılması ne gibi faydalar sunabilir? Belirtiniz.” soruları sorulmuştur.

“Üniversitemizde güneş enerji sistemi kullanılmaktadır. Rüzgâr enerjisi için bir proje çalışmamız bulunmaktadır. Özellikle üniversitemizde kurduğumuz GES’de üniversitemizin elektrik enerji ihtiyacının önemli bir kısmını karşılamaktadır. Böylece elektrik faturasına daha az ödeme yapılmaktadır”. (İK01)

“GES kullanılmaktadır. Üniversitemiz elektrik tüketiminin %25 karşılamaktadır. İkinci bir GES daha yapılırsa kendi enerjimizi kendimiz üretmiş olacağız. Bütçe olarak çok karlı duruma düşeceğiz”. (İK02)

“GES kullanılıyor. Üniversiteye ekonomik katkı sağladığını biliyorum. Öncelikle çevre kirliliği açısından çok ciddi faydası var. İkincisi çok tasarruflu ve

ekonomiktir, üçüncüsü doğaldır. Bu anlamda desteklenmesi gereken projelerdir”. (İK07)

“Üniversitemiz yenilenebilir enerji kaynaklarından güneş enerjisini kullanmaktadır. Güneş enerjisi sistemi 2020 yılında KDV dahil yaklaşık olarak 3,5 milyona yapılmış, elektrik enerjisi üreterek 24 ayda maliyetini çıkarmıştır. 2023 yılında aylık ortalama 200.000 TL elektrik üretmiştir. Böylelikle elektriğe daha az ödeme yapılmıştır”. (İK10)

“Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmasını gerekliliğini olduğunu hatta zorunlu olduğunu düşünüyorum. Bir üniversite olarak ilde örnek bir kurum olmamız gerektiğini farkındayım. Özellikle kurum olarak kendi elektrik enerjisini elde etme adına yeterli olduğunu düşünüyorum”. (AK01)

“Elektrik harcamaların $\frac{1}{4}$ ‘ünü karşılamaktadır. Bütçe olursa ikincisi de yapılabilir. Yenilenebilir enerji kaynakları çevre dostu bir yatırımdır. Kurulum aşaması pahalı olsa da kısa sürede maliyetini karşılayarak kârlı bir duruma geçer. Sürdürülebilir bir yatırımdır”. (AK07)

“GES kullanılmaktadır. Elektrik harcamaların $\frac{1}{4}$ karşılamaktadır. Bütçe olursa ikincisi de yapılabilir. Yenilenebilir enerji kaynakları çevre dostu bir yatırımdır. Kurulum aşaması pahalı olsa da kısa sürede maliyetini karşılayarak kârlı bir duruma geçer. Sürdürülebilir bir yatırımdır”. (AK10)

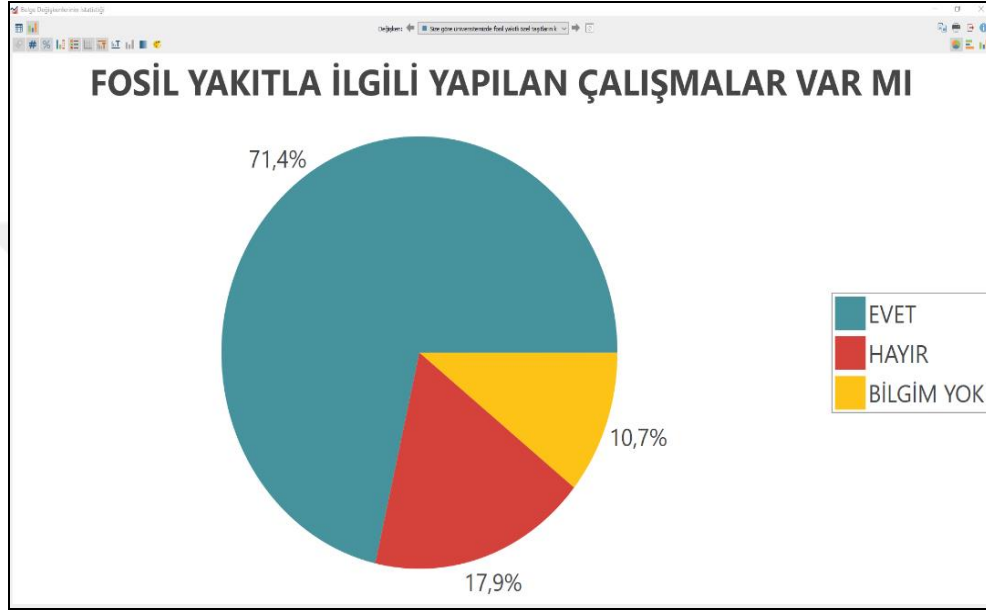
Araştırmaya katılan tüm katılımcıların görüşleri incelendiğinde; katılımcıların hepsi yenilenebilir enerji kaynaklarından GES (Güneş Enerji Sistemi) kullanıldığı, rüzgâr enerjisi kullanılmadığı söylemişlerdir. Bu konuda çalışanların tümünün bilgi sahibi olduğu gözlenmiştir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının faydalarını şöyle sıralamışlardır: Kurulum anından itibaren masrafsız elektrik üretmesi, şebekeden bağımsız elektrik üretimi imkânı sağlaması, güneş endüstrisi ve yeni iş imkânları sağlaması, güneşin fosil yakıtlara nazaran tükenmeyen bir enerji kaynağı olduğunu söylemişlerdir.

Araştırma kapsamında katılımcılara “Size göre üniversitemizde fosil yakıtlı özel taşıtların kullanımını azaltmak, öğrencileri ve çalışanları bisiklet kullanımına teşvik etmek, elektrikle çalışan taşıt kullanımını özendirmek için yapılan çalışmalar var mı? Bunlara ilave olarak başka hangi çalışmalar yapılabilir?” sorusu katılımcılara sorulmuştur. Soru üç alt koda ayrılmış ve analiz edilmiştir. Bu alt kotlar yapılan

alışmalar, yapılacak çalışmalar ve önerilerdir. “Fosil yakıtların azaltılmasıyla ilgili yapılan çalışmalar var mı?” alt kotunda aşığıdaki grafik ortaya çıkmış ve katılımcıların çoğı evet demiştir.

‘Fosil yakıtların azaltılmasıyla ilgili yapılan çalışmalar var mı?’ Alt kotunda aşığıdaki grafik ortaya çıkmıştır:

Fosil yakıtların azaltılmasıyla ilgili Grafik 4.13’te sunulmuştur:

Grafik 4.13. Fosil yakıtların azaltılmasıyla ilgili yapılan alışmalar

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere yapılan çalışmalar var mı? Alt kotunda katılımcıların %71,40 evet, %17,90 hayır ve %10,70 bilgin yok demişlerdir.

Bazı katılımcıların cevapları aşığıda sunulmuştur:

“Üniversitemiz hizmet araçların tamamı fosil yakıtlarla alışıyor. Özellikle makam araçların yenilenebilir enerji kaynağıyla dönüştürölmesi ile ilgili önerilerimiz var. Bunun dışında bisiklet kullanımı, şarjlı scooter gibi bineklerin kullanımı adına SKS başkanlığı bünyesinde bisiklet parkımız bulunmaktadır. Burada öğrencilerimiz ve çalışanlarımız faydalanmaktadırlar. Bilgi işlem daire başkanlığımız personelin yerleşke içindeki ulaşımını elektrikli bisikletle yapmaktadır”. (İK01)

“Bizim birimizde elektrikli bisiklet kullanılmaktadır. Kampus içi ulaşımında kullanılmaktayız. Bu da fosil yakıtların azalmasını sağlamaktadır. SKS başkanlığın bisikletle ilgili çalışması bulunmaktadır. Üniversite öğrencileri kullanmaktadır.

Bunun dışında yürüyüş alanları bulunmaktadır. Elektrikle çalışan araçlarla ilgili bir çalışma yok. Bizim birimimizde dizel çalışan motosiklet yerine elektrikle çalışanı tercih ettik. Motosiklet ihtiyacımız var. Yeni alımlarımızda elektrikli bisikletler tercih edilecektir". (İK08)

"Üniversitemiz öğrenci ve çalışanları bisiklete teşvik etmek için bisikletler kiralanmakta ve bisikletle kampüsü gezme turları yapılmaktadır. Ayrıca bahar şenliklerinde kampüs alanda bisiklet şenlikleri yapılmaktadır. Toplu taşıma olarak personel servisi bulunmaktadır. Böylelikle özel araç sayılara azaltılarak fosil yakıtlı araçların sayılı azaltılması için toplu taşıma araçlarına önem verilmektedir. Bu çalışmalara ilave olarak üniversitemizde bisiklet yolları ve bisiklet park istasyonları gibi kampüs alanda altyapılar yapılabilir. Üniversitemiz kampüs alanında bisiklet paylaşım sistemleri kurarak personel ve öğrencilerin kısa mesafeli yolculuklarda bisiklet kullanılmasını sağlanabilir. Üniversitemizde elektrikli araçlar için şarj istasyonları kurulabilir. Üniversitemiz elektrik araçlar ve bisiklet kullanımı ile ilgili avantajları hakkında çeşitli etkinlikler ve seminerler düzenlenebilir". (İK13)

"Alt ve orta düzeyde yöneticilere bile özel araç ve makam şoförü tahsis edilen bir ortamda yapılabilecek yegâne önlem yeni üretilen TOGG elektrikli araçlardan bu kişilere tahsis etmek olabilir." (İK16)

"Üniversite kampüsünde elektrikle çalışan bir ring hattı konulabilir yani bir tren hattı gibi bir şey yapılabilir zaten uzun süredir bu tarz fikirler var. Bu tamamen yeni çıkan bir fikir değil kaynaklar dahilinde bunun yapılması gerekliliğini düşünüyorum. Bu da sadece öğrencilerin değil belki de kampüs içerisinde fosil yakıtların kullanılmasını tamamen önüne geçilebilir". (AK01)

"Üniversitemizde bisiklet kiralanmaktadır. Uygun fiyatlarla yapılmaktadır. Genellikle öğrenciler kullanmakta ama çalışanlar da teşvik edilebilir. ABD üniversitelerinde çalışanlar bisikletle gidip geliyorlar. Bir kültür olarak yerleşmiş. Bu bilinç geliştirilebilir. Üniversite fosil yakıtlı otobüs kullanmakta. Bunlar elektrik ile değiştirilebilir. Bu tür çalışmalar yapılabilir". (AK06)

"Fosil yakıt araçlarıyla ilgili doğrudan bir çalışma olmamasına rağmen. Öğrencilere sağlanan bisikletler var. Kiralama yoluyla bisikletler kullanılarak kampüs içinde ulaşımı sağlıyorlar". (AK08)

Tüm katılımcıların görüşleri incelendiğinde; yapılan çalışmalar alt kotunda özetle şunlar söylenmiştir: Fosil yakıtların azaltılmasıyla ilgili doğrudan olmasa da dolaylı olarak bazı çalışmalar yapılmaktadır. Bunlar servislerin ve kampüs içinde bisikletlerin kullanılması ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı gibi bazı birimlerde çalışanların işlerinde kullanılması için elektrikli bisikletlerin alınmasıdır. Yapılacak çalışmalar alt kotunda; elektrik, tesisat, marangoz ve peyzaj ekiplerin kullandığı benzinle çalışan ATV motorların elektrikli ATV'lere değiştirilmesi, öğrenci ve çalışanların toplu taşıma araçlarına yönlendirilmesi, bisikletlerin sayısının artırılmasıdır. Öneriler alt kotunda ise bazı katılımcılar; makam araçlarının elektrikli araçlarla değiştirilmesini, kampüs içinde elektrikli minibüslerin olmasını ve fosil yakıtların azaltılması için eğitimlerin verilmesini tavsiye etmişlerdir.

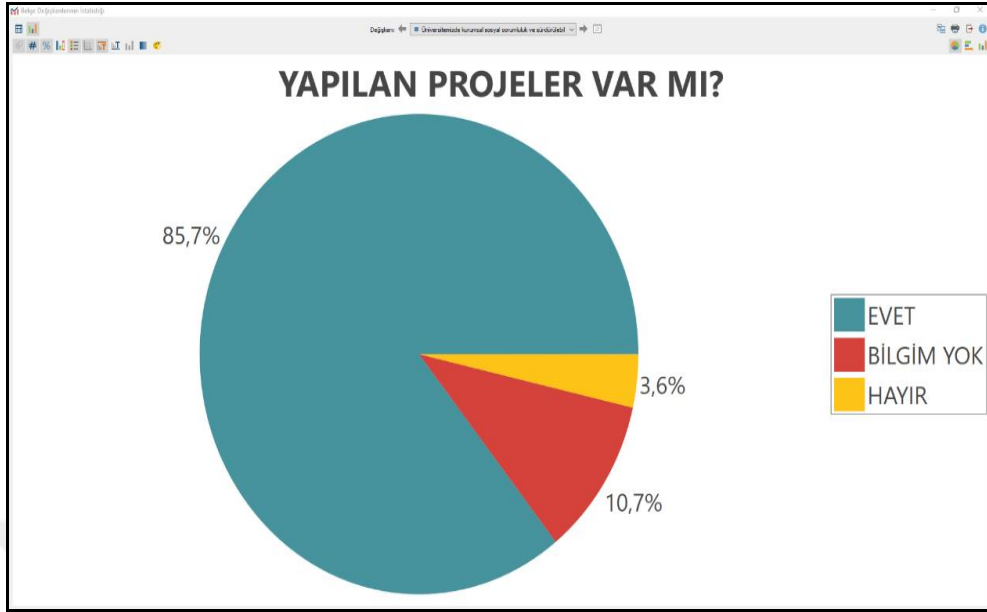
4.2.3. Kurumsal sosyal sorumluluk teması, üst ve alt kodu verileri

Kurumsal sosyal sorumluluk teması altında bilimsel araştırmalar, hizmet içi eğitim, projeler üst kotları oluşturulmuş ve bu üst kotlar da kendi içinde alt kotlara ayrılmıştır. Kullanılan tema, üst ve alt kotlar 7., 8. ve 12. sorulara cevap olarak analiz edilmiştir.

Araştırma kapsamında katılımcılara “Üniversitemizde kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik ile ilgili yapılan bilimsel, toplumsal ve kurumsal projeler var mı? Varsa bunlara örnek verebilir misiniz?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %85,7’si evet cevabını vermiştir.

“Üniversitemizde kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik ile ilgili yapılan bilimsel, toplumsal ve kurumsal projeler var mı?” kotunda aşağıdaki grafik ortaya çıkmıştır.

Yapılan projelerle ilgili Grafik 4.14’te sunulmuştur:

Grafik 4.14. Yapılan projeler

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere yapılan projeler var mı? Sorusuna katılımcıların %85,70 evet, %10,70 bilgin yok, %3,60 hayır demişlerdir.

Bazı katılımcıların cevapları aşağıda verilmiştir.

“Proje koordinatörlüğün verdiği rapora göre çeşitli projeler var. Örneğin sanayi teknoloji bakanlığı tarafından yapılan SOGEP projelerimiz var. SKS tarafından yürütülen engelsiz yaşam gibi projeler var. Spor Bilimleri fakültesi öğretim üyeleri tarafından engellilere yönelik yüzme kurslarımız var. Engelsiz üniversite sloganıyla çıktığımız bu yolda birçok birimimiz tarafından bir sürü projemiz var. Bir de engelsiz öğrencilerimiz dışında dezavantajlı guruplara yönelik çalışmalar ve projeler yürütülmektedir”. (İK01)

“Yeşil kampüs benim alanım dışında ama sosyal sorumluluk benim alanımdadır. Üniversitede çok sayıda sosyal sorumluluk projesi yapılmıştır. Bugün bir köy okuluna gittim. Köy okulu öğrencilerine kitap ve oyuncak hediye ettik ve çocuklara kek ve meyve suyu ikramında bulunduk. Buradaki amacımız çocukları sevindirmek, farkındalık oluşturmaktır. Çocukları üniversitemize davet ettik. Çocuklar üniversiteyi gezsinler yüzme havuzunda yüzünler ve sinemada film izlesinler. Bunun dışında iki önemli sosyal sorumluluk projesine imza attık. Bir tanesi evi yıkılan bir nenemizin bu kış kulüplerimiz ve üniversitemiz çalışanların desteğiyle

sıfırdan bir ev yaptık. İkincisi de deprem bölgesinde yine sosyal sorumluluk kapsamında hala sürdürülebilirliği devam eden ciddi anlamda maddi destek sağladık”. (İK07)

“Üniversitemizde kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik çerçevesinde çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı koordinasyonunda Kalkınma Ajansları tarafından yürütülen Sosyal Gelişmeyi Destekleme Programı'na (SOGEP) Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA) koordinesinde başvuruda bulunduğumuz Engelsiz Yaşam Merkezi projemiz Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından seçilen Türkiye'deki en iyi beş proje arasında yer aldı. SOGEP'e 2019 yılında başvuruda bulunduğumuz Engelsiz Yaşam Merkezi projesi kapsamında Üniversitemizde kurulan Engelsiz Yaşam Merkezi ile hem engelli vatandaşların istihdamına hem de burada üretilen pet bardak, ıslak mendil ve peçetelerin satışı ile Ağrı ekonomisine önemli katkı sağlanıyor. Üniversitemiz tarafından, Kahramanmaraş merkezli 11 ilimizi etkileyen depremin ardından Ağrı'ya gelen depremden etkilenen çocuklara yönelik çeşitli branşlarda düzenlenen spor kursları verilmiştir. Deprem bölgesine uzattığımız yardım eliyle afet bölgesinde bulunan vatandaşlarımıza temel ihtiyaç malzemeleri gönderilmiştir. Üniversitemiz teknik elemanları ve şoförlerimiz yardım bölgesine gönüllü giderek teknik ve şoför desteği sağlamıştır”. (İK10)

“Üniversitemizde kurulan engelsiz yaşam merkezi ve burada üretilen ürünlerle engelliler çalışma hayatına katılmakta hem de ürettikleriyle ağrı ekonomisine katkı sağlamakta. Sosyal dayanışma ile ilgili faaliyetler yapılmakta. (Depremzedelere destek ve Filistin halkına destek vb). Yine yeşil kampüs sıfır atık projeleri hepsi sürdürülebilirliğe katkı sunan çalışmalar”. (İK15)

“Üniversitemizde bu konularda çok ciddi çalışmalar yapılmaktadır. Özellikle Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA) ile Sosyal Gelişmeyi Destekleme Programı (SOGEP) kapsamında çalışmalar yapılmaktadır. Üniversitemizin önemli bir kaynağı olan İbrahim Çeçen Vakfı ile ciddi anlamda projeler yapılmaktadır.” (AK01)

“Üniversitemiz Green Metric sıralamasında önemli bir yer edinmiştir. Dünya sıralamasında kendini göstermiştir. Bu açıdan bakıldığından önemli bir girdi elde etmiştir. Bununla birlikte yeşil alan oluşturulması konusunda çeşitli kurumlarla ortak projeler yürütüyoruz. Bu üniversitemiz açısından fayda sağlıyor. Üniversitemizin

kendi bünyesinde çeşitli bölümlerle moleküler biyoloji, iş sağlığı güvenliği, biyoloji, kimya gibi bölümlerle çeşitli projeler yapılmakta bu projeler TÜBİTAK'a sunularak kurumsal anlamda ciddi bir girdi elde ediliyor". (AK05)

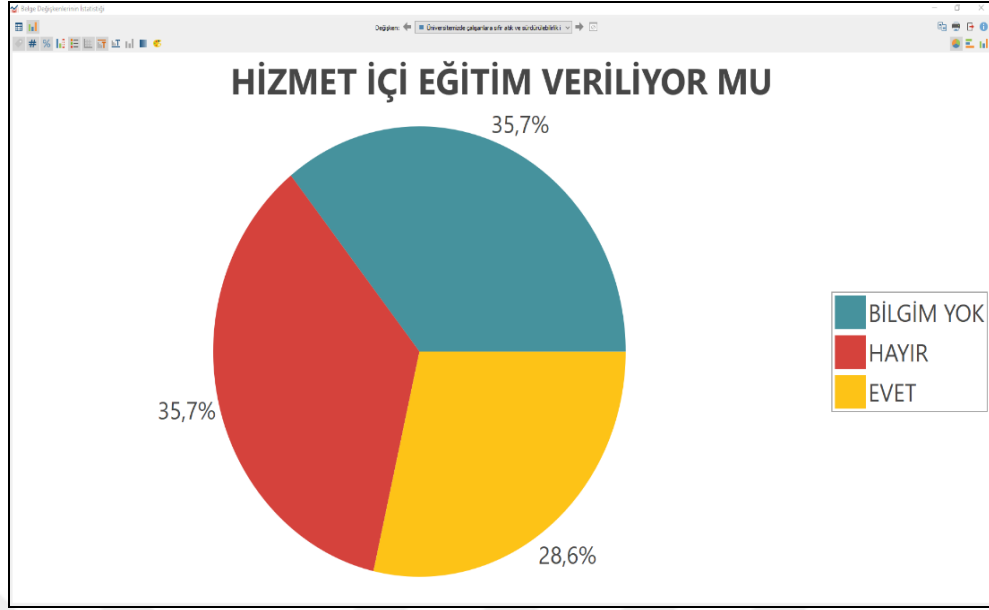
"Sürdürülebilirlikle ilgili çeşitli çalışmalar var. Bununa ilgili sürdürülebilirlik raporlaması, sürdürülebilirliğin faydaları yönelik çeşitli makaleler var. Benim de bu konuda birkaç tane çalışmam var". (AK08)

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde; kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlikle ilgili çeşitli çalışmaların yapıldığını söylemişlerdir. Sosyal sorumluluk projeleri Sağlık Kültür ve Spor Daire Başkanlığı tarafından, sürdürülebilirlik çalışmaları akademik birimler tarafından yapıldığı tespit edilmiştir. İdari kadroda görevli olan katılımcılar sosyal sorumluluk, akademik kadroda görev yapanlar sürdürülebilirlik projeleri örnek vermişlerdir. Sosyal sorumluluk kapsamında en güzel örnek engelsiz yaşam merkezinin açılmasıdır. Burada yaklaşık on engelli vatandaşlarımız istihdam edilmiş, Üretilen pet bardak, ıslak mendil ve peçetelerin satışı ile Ağrı ekonomisine katkı sağlamaktadır. Üniversite yönetimi tarafından, Kahramanmaraş merkezli on bir ilimizi etkileyen depremin ardından Ağrı'ya gelen depremzede ailelere öğrenci yurtlarında geçici olarak barındırılmış, üniversitenin tüm imkânlarından ücretsiz olarak faydalandırılmıştır. Ayrıca deprem bölgesine makine, şoför ve teknik personel gönderilmiştir. Sürdürülebilirlikle ilgili akademik çalışanların makaleleri bulunmaktadır.

Araştırma kapsamında katılımcılara "Üniversitemizde çalışanlara sıfır atık ve sürdürülebilirlik ile ilgili hizmet içi eğitimler veriliyor mu? Cevabınız evetse, verilen bu eğitimleri yeterli buluyor musunuz? Buna ilaveten başka hangi eğitimler verilebilir?" sorusu sorulmuştur.

"Üniversitemiz çalışanlarına sıfır atık ve sürdürülebilirlik ile ilgili hizmet içi eğitimler veriliyor mu?" kotuna ilişkin bulgular aşağıdaki grafik ortaya çıkmıştır:

Hizmet içi eğitim ile ilgili bulgular Grafik 4.15'te sunulmuştur.

Grafik 4.15. Hizmet içi eğitimler

‘Hizmet içi eğitim veriliyor mu?’ alt kotunda yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere katılımcıların %28.6’sı evet, %35,7’si hayır ve %35,7 bilgin yok cevabı vermişlerdir.

Hizmet içi eğitimle ilgili bazı katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

“Kampüsümüzde çok sayıda insanın ikametgâh ettiği lojmanlarda daha çok görseller kullanılarak her atığın çöp olmadığını, bunların geri dönüşüme kazandırılacak birer ekonomik değer olduğunu ifade edecek şekilde birtakım reklam çalışmaları yapıyoruz. Bunları daha da artırmamız gerekmektedir”. (İK01)

“Hizmet içi eğitimler verilmiyor. Yeterli bulmuyorum. Gerek personel olsun gerek öğrenciler olsun bu konuda yeterli bilince sahip değiliz. Bu tür şeylerde katkıda bulunmalarını sağlamak için eğitim ve reklam gibi farkındalık çalışmaları yapmak gerekir”. (İK03)

“Üniversitemizde sıfır atık ve sürdürülebilirlikle ilgili ‘enerji ve su tasarrufu, çevre dostu tatbikatlar, atık ayrıştırma ve çevre bilinci gibi’ konularda yeterli eğitimler verildiğini düşünmüyorum. Verilen eğitimlerin etkili olmasını sağlamak için sürekli destek ve izleme sistemleri oluşturulabilir. Yani çalışanları sıfır atık ve sürdürülebilirlik konularında bilgilendirme ve destek sağlanabilir. Verilen eğitimlere katılımcı odaklı ve etkileşimli yaklaşımlar düzenlenebilir. Böylece çalışanlar deneyimlerini paylaşabilmeli, fikirlerini ve sorularını ifade etmeleri teşvik

edilmelidir. Yani verilen eğitimler kapsamlı ve içerik konusunda zengin olmalıdır”. (İK13)

“Hayır, hizmet içi eğitimler verilmedi. Yapılan tek işlem odalarda bulunan çöp kutularını kaldırıp yerine koridor girişlerine büyük çöp kovaları koymak oldu”. (İK16)

“Üniversitemizde bu çalışmalar kapsamında eğitimler veriliyor. Bu tarz eğitimler kendim fakültemde uygulamasını yaptık. Bir örneğini vereyim. Bizim bulunduğumuz fakülte bir uygulama fakültesidir. Bütün sınıflarda, hocaların odalarında, laboratuvarlarda çöp kutularını kaldırdık. Yeşil bir çevre içi koridorlarda daha az çöp kutusu koyduk ve başlangıçta bu uygulamanın hepimiz olmayacağını düşünsek de zaman içerisinde atıkları azaltmada etkili olduğunu gördük”. (AK01)

“Hizmet içi eğitim verildiğini bilmiyorum. Yapılması gerekmektedir. Eğitimle insanlar bilinçlenip uygulanırsa hem insan ve çevre sağlığı için faydalı olacak hem de gelecek nesiller için yaşanabilir bir dünya bırakabiliriz. Sınırlı olan kaynakları daha az harcayarak gelecek nesillere bırakabiliriz”. (AK07)

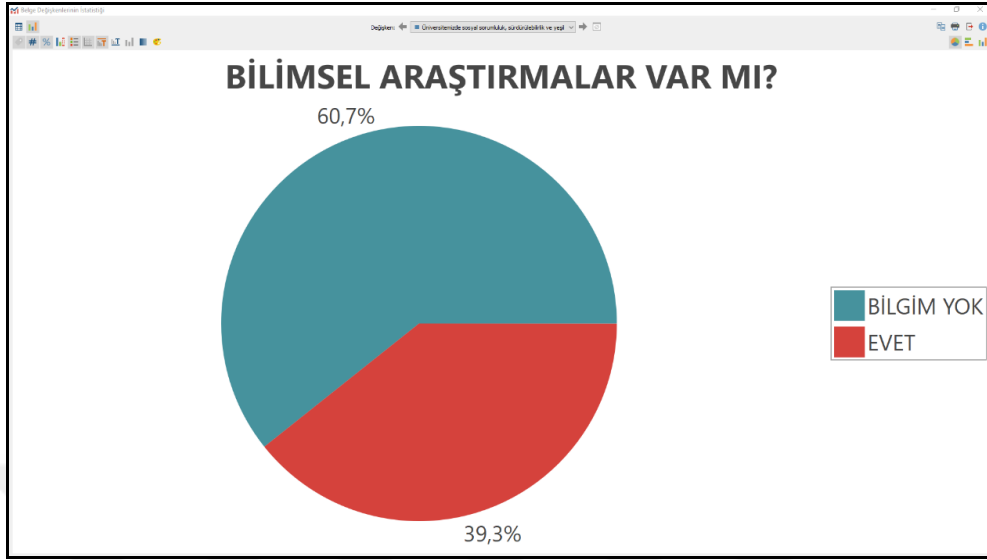
“Hizmet içi eğitimler verilse de yetersiz olduğunu düşünüyorum. Çünkü bir iki kere böyle eğitimler verdik ama bunun sürdürülebilirliği sağlanması bizim için büyük bir değer arz ediyor”. (AK10)

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde; hizmet içi eğitimlerden bilgilerinin olmadıklarını veya bu tür faaliyetleri yeterli görmediklerini belirtmişlerdir. Hizmet içi eğitimin faydaları alt kotunda; insanlar eğitimlerle bilinçlenip uygularlarsa çevre ve insan sağlığı açısından olumlu katkısı olacağı, daha az kaynak harcanacağı ve gelecek nesillere yaşanabilir bir hayat bırakabileceğini söylemişlerdir. Öneriler alt kotunda; eğitimlerin herkesin katılacağı şekilde planlanması, çeşitli alanlarda ve sürekliliği sağlanması gerektiğini söylenmiştir.

Araştırmaya katılan katılımcılara “Üniversitemizde sosyal sorumluluk, sürdürülebilirlik ve yeşil kampüs konusuyla ilgili yapılan bilimsel araştırmalar var mı? Bu çalışmaları ne derece yeterli buluyorsunuz?” sorusu sorulmuştur.

“Üniversitemizde sosyal sorumluluk, sürdürülebilirlik ve yeşil kampüs konusuyla ilgili yapılan bilimsel araştırmalar var mı?” sorusuna ilişkin bulgular aşağıdaki grafik ortaya çıkmıştır.

Bilimsel araştırmalarla ilgili bulgular Grafik 4.16’da sunulmuştur:

Grafik 4.16. Bilimsel araştırmalar

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere “Bilimsel araştırmalar var mı?” sorusuna verilen cevapların %60,70 bilginin yok, %39,30 evet cevabı verilmiştir.

Bilimsel araştırmalarla ilgili bazı katılımcıların verdikleri görüşleri aşağıda verilmiştir:

“Üniversitemiz çevresel sürdürülebilirlik ile ilgili akademisyenlerin çalışmaları olduğunu biliyorum. Green Metric ölçme kuruluşu tarafından derecelendi ve ciddi bir sıralamada yer aldı. Daha üst seviyelere ulaşmak için hem bilimsel hem de fiziksel çalışmalar yapmalıyız”. (İK01)

“Bu benim alanım dışında olduğı için bilginin yok”. (İK07)

“Bu konu hakkında detaylı bilgi sahibi değılim.” (İK16)

“Birkaç akademik bölümde var kesinlikle yeterli değıl. Bireylerde farkındalık oluşması anlamında özellikle akademik çalışmalar yapılmalıdır”. (İK15)

“Bilimsel çalışmanın yeterli görmenin yanlış olacağı kanaatindeyim. Bilimsel çalışmalar hiçbir zaman yeterli olmaz, daha ileri gidilmelidir. Üniversitemiz bu konuda genç bir üniversitedir. Adımlar atılmıştır; kesinlikle bunlar yeterli değıldir. Daha fazla adımlar atılmalıdır”. (AK01)

“Çok sayıda bilimsel çalışma yapıılıyor, özellikle su ve hava kirliliğı, sürdürülebilir çevre ile ilgili ulusal ve uluslararası anlamda önemli makaleler

yayınlanıyor. Sempozyumlarda bildiriler yayınlanıyor, kitap çalışmaları yapılıyor. Bunların da sadece üniversitemiz bazında değil tüm il yöneticileri anlamında da değerlendirilmesi gerektiği inancındayım”. (AK05)

“Bu konuda çalışmalar var. Ancak bu araştırmalar daha çok sürdürülebilirlik raporlaması ve işletmelerin sürdürülebilirlik çalışmaların değerlendirilmesine yönelik. Daha genişletilebilmesi ve daha farklı alanlara yönetilmelidir”. (AK08)

Yapılan görüşmeler sonucunda akademik kadroda bulunan katılımcılar, kendi alanlarıyla ilgili makale çalışmalarının yapıldığını, alanlarını ilgilendirmeyen konularda bilgilerinin olmadıkları ve İdari kadroda çalışanlar bilimsel araştırmaları takip etmedikleri görülmüştür.

4.2.4. Sıfır atık teması, üst ve alt kodu verileri

Sıfır atık teması altında kâğıt ve plastik, su tasarrufu, atıklar üst kotları oluşturulmuş ve bu üst kotlar da kendi içinde alt kotlara ayrılmıştır. Kullanılan tema, üst ve alt kotlar 4., 5. ve 9. sorulara verilen cevaplar analiz edilmiştir.

Araştırma kapsamında katılımcılara “Size göre üniversitemizde sıfır atık projesi kapsamında atıkları azaltmak veya geri dönüştürmek için yapılan çalışmalar var mı? Varsa yapılan bu çalışmalara ek olarak hangi çalışmalar yapılabilir? Anlatınız.” soruları sorulmuştur.

Araştırmaya katılan bazı katılımcıların bu sorulara ilişkin verdiği yanıtlar belirtilmiştir:

“Üniversitemizde atık toplama merkezleri oluşturduk. Özellikle yaz aylarında öğrencilerimizin yoğun olduğu dönemlerde plastik, kâğıt ve metal atıkları toplayabileceğimiz geri dönüşün alanlar oluşturduk. Bir de Çevre Şehircilik Bakanlığı ile sıfır atık projesi kapsamında üniversitenin bütün birimlerinde çöp kutuları kaldırılarak geri dönüşüm kutuları konuldu. Burada toplanan atıklar belli merkezlerde istiflenerek geri dönüşüm şirketlerine ve belediyenin katı atık depolama tesislerine gönderiliyor. Burada ekonomiye kazandırılmaya çalışılıyor”. (İK01)

“Çalışmalar var ama yetersiz. Binaların girişinde atıkları ayrıştırmak için çöp kutuları konulmuştur. Toplum olarak yeterli bilinç düzeyinde değiliz. Kutuları amaçlarına göre kullanmıyoruz. Dolayısıyla bundan dolayı amacına ulaşmıyor. Bur da toplanan atıklar Ağrı Belediyesinde geri toplama depolarına gönderiliyor. Burada amacına göre işlem yapılıyor mu bilmiyorum. Öğrencilerin ve çalışanların geri

dönüşüm kutularının amacına göre kullanılmasına yönelik reklam çalışmaları yapılabilir". (İK03)

"Benim daire başkanlığında sıfır atık projesi etkinlikleri yapıyoruz. Birkaç tanesini açıklayayım. Bana bağlı tüm binaların girişlerinde sıfır atıkla ilgili çöp kutuları mevcuttur ve bu çöp kutuları belli aralıklarla toplanıp dönüşüm tesislerine gönderiliyor. Bunun dışında biz projeler yapıyoruz. SERKA'ya sunulmuş olan sıfır atık projem var. Bu da merkezi yemekhanedeki yemek atıklarının gübre ve hayvan mamasına dönüşümüyle ilgili çok güzel bir proje hazırladık. Bu da geri dönüşüm anlamında üniversiteye renk katacak. Projemiz değerlendirme aşamasında geçebileceği konusunda hayırlı bir haber aldım. Bunun dışında yine geri dönüşümle alakalı sınav merkezlerinde, sınav sonrasında kullanılan kalem, silgi ve kalem tüşları toplanarak köy okullarına gönderilmektedir. Böylece geri dönüşümde katkı sağlıyoruz". (İK07)

"Üniversitemizde yapılan çalışmalar: Binalarımızın odalarında ve sınıflarında çöp kutuları kaldırılarak koridorlarda biriktirme kutuları konulmuş, atıklar cinslerine göre ayrıştırılarak toplanmaktadır. Geçici depolama alanları yapılmıştır. Çevre Şehircilik ve iklim değışikliğı bakanlığınca yetkilendirilmiş geri dönüşüm şirketleri belli aralıklarla gelip atıkları alarak geri dönüşüme kazandırmaktadır. Bu çalışmalar sonucunda sıfır atık belgesi alınmıştır. Üniversitemizde sıfır atık yönetim sistemi kurulabilir. Bu sistemde eğitim ve bilgilendirme çalışmaları yapıldıktan sonra izleme, kayır tutma ve iyileştirme faaliyetleri yapılmalıdır". (İK10)

"Sıfır atık projesi çok önemli bir projedir. Üniversitemiz bu yönde halihazırda dış kaynaklı bir proje verilmiş durumda değerlendirme aşamasında olan bu proje yemek atıklarını gübreye dönüştürülmesi yönünde kompost yapılması üzerine bir proje bulunmakta bu projeye önem vermekteyim". (AK01)

"Sıfır atıkla yapılan çalışmalar kendi fakültemiz için söyleyebilirim. Atıkların ayrıştırmasıyla ilgili çalışmalar var. Bizim binada her katta atıklar için ayrı ayrı çöp kutuları bulunmaktadır. Bu çöp kutuları toplanıp geri dönüşüm tesislerine gönderilmektedir. Bu küçük ölçekli, bunu genele yayabiliriz". (AK06)

"Çalışmalar var. Tüm birimlerde atıkların konulacağı çeşitli alanlar var. Atıklar cinslerine göre ayrıştırılmaktadır. Ancak toplanıp ayrıştırıldıktan sonra bir

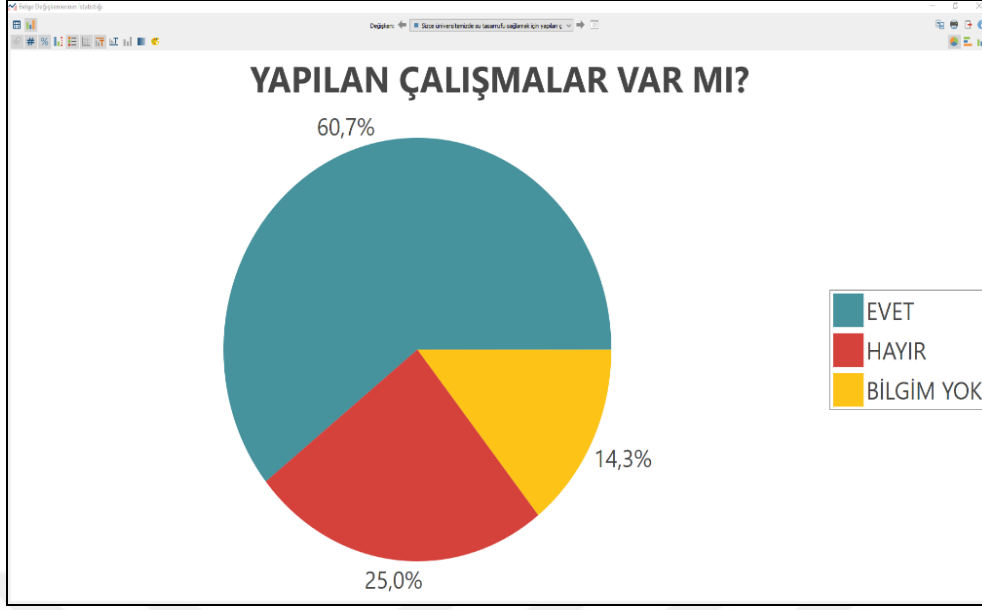
değerlendirilmeye tabi tutuluyor mu geri dönüşümle ilgili bir faaliyet var mı onu bilmiyorum. Ağrı genelinde atıkların değerlendirmesiyle ilgili tesislerin kurulması gerekmektedir. Böylece hem ekonomik kazanç elde edilecek hem de çevre sağlığı ve çevre temizliği açısından bir kazanım elde edilecektir". (AK08)

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde; atıkları geri dönüştürmek alt kotunda ilgili olarak yapılan çalışmalar şöyle özetlenebilir: Binaların odalarında ve sınıflarında çöp kutuları kaldırılarak koridorlarda biriktirme kutuları konulması, atıklar cinslerine göre ayrıştırılarak toplanması, geçici depolama alanları yapılması, Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca yetkilendirilmiş geri dönüşüm şirketleri belli aralıklarla atıkları alarak geri dönüşüme kazandırılması ve yapılan çalışmalar sonucunda sıfır atık belgesi alınmasıdır. Atıkları azaltmak alt kotunda herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Sıfır atık kapsamında yapılan çalışmalar var mı? Sorusuna bütün katılımcılar evet cevabı vermiştir. Yapılacak çalışmalar alt kotunda; yemekhane ve kantinlerdeki sebze ve meyve atıklarının kompost makinasıyla hayvan maması, gübreye dönüştürülmesi projesi bulunduğu ve onay aşamasında olduğunu söylemişlerdir. Geri dönüşümün faydaları alt kotunda; atıkları geri dönüştürülerek ekonomik kazanç elde edildiği, çevre sağlığı ve çevre temizliği açısından olumlu katkıları olacağını söylemişlerdir. Katılımcılar üniversitemizde sıfır atık yönetim sisteminin kurulması, eğitim ve bilgilendirme çalışmalarının yapıldıktan sonra izlenmesi, atıklarla ilgili tabloların kayıt altına alınması ve iyileştirme faaliyetlerinin yapılması şeklinde önerilerde bulunmuşlardır.

Araştırma kapsamında "Sizce üniversitemizde su tasarrufu sağlamak için yapılan çalışmalar var mı? Bu çalışmalar yeterli midir? Buna ek olarak başka hangi çalışmalar yapılabilir? Açıklayınız." soruları sorulmuştur.

"Sizce üniversitemizde su tasarrufu sağlamak için yapılan çalışmalar var mı? Bu çalışmalar yeterli midir? Buna ek olarak başka hangi çalışmalar yapılabilir? Açıklayınız". Soruları katılımcılara sorulmuş, bu sorulara ilişkin katılımcıların verdikleri yanıtlar aşağıdaki grafikte sunulmuştur:

Su tasarrufu ile ilgili yapılan çalışmalara ilişkin bulgular Grafik 4.17'de sunulmuştur:

Grafik 4.17. Su tasarrufu ile ilgili yapılan çalışmalar

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere su tasarrufu ile ilgili yapılan çalışmalar var mı?" alt kotunda katılımcıların %60,70'si evet, %25 hayır, %14,30 bilgin yok cevabı verilmiştir. Su tasarrufu konusunda akademik çalışanların bilgi sahibi olmadığı görülmüştür. Teknik çalışanlardan yapılan hizmetler hakkında bilgi alınmıştır.

Araştırma kapsamında yer alan bazı katılımcıların sorulara ilişkin verdiği yanıtlar aşağıda belirtilmiştir:

"Su kaynakları dünyanın tamamında olduğu gibi ülkemizde de sınırsız değildir. Üniversite olarak su kaynakları verimli kullanmak için elimizden gelen tüm tedbirleri almaya çalışıyoruz. Özellikle sulamada zaman ayarlı sistemler kullanarak suyu mümkün olduğu kadar daha tasarruflu kullanmaya çalışıyoruz. Genç nesle suyun daha tasarruflu kullanmaya yönelik bilgilendirme çalışmalar yapılabilir. Çünkü bu bilinç yerleşmedikten sonra son tüketici olan insanların daha fazla su tükettiğini görüyoruz. Bununla ilgili çeşitli bilimsel çalışmalar etkinlikler yapılabilir". (İK01)

"Su tasarrufu sağlamak için sulama göletlerimiz bulunmaktadır. Bütün sulamalarımız göletlerde karşılanmakta böylece şebeke suyu kullanılmadığından büyük bir tasarruf sağlanmaktadır. Yazıcı barajından üniversitemizin sulama

sistemine bir hat verilirse sulama sisteminde hem temiz su kullanılacak hem bakım onarım maliyeti düşecektir". (İK02)

"Su tasarrufu ile ilgili çalışmaların olduğunu söyleyemem. Bazı fakültelerde sensörlü musluklar bulunmakta, bunun dışında yeterli bir çalışma bulunmamaktadır. Özellikle sulamanın teknik özelliği 'vahşi sulama' olarak geçmektedir. İhtiyaçtan fazla su kullanılmaktadır. Tasarruf için damlama sulama kullanılması önerilmekte ama üniversitemizin alt yapısı buna uygun değil. Mecburen fiskiye gibi yöntemlerle sulama yapılmaktadır. Bu da ciddi su tüketimine yol açmaktadır. Su tasarrufu sağlamak için tavsiyem var ama tamamen bütçeye bağlı. Özellikle ağaçlandırmada damlama sulama olmalıdır. Bir diğeri de özellikle belli bir boyuta gelen çam ağaçların sulanmaması daha doğru olacaktır." (İK-03)

"Üniversitemiz şebek suyu yerine Şeryan çayından su alıyor. Dereden aldığımız suları sulama göletleri doldurularak otomatik sulama sistemiyle damlama ve fiskiyeli sulama yapılarak su tasarrufu sağlanmaktadır. Ek olarak; Üniversiteler su verimliliği gibi projeler, gri (kullanılmış) su kullanımı ve su tasarrufu gibi konularında çeşitli eğitim ve farkındalık programları düzenleyerek öğrenci ve çalışanlarını bilgilendirerek farkındalıkları artırılabilir. Üniversiteler atık su geri kazanımı ile ilgili teşvik çalışmaları başlatılabilir. Böylece atık su kazanımından kampüs alanında ve farklı amaçlar için kullanılabilir. Örneğin gri suyun kullanımı ve yağmur suyu toplama gibi sistemler suyun verimli kullanılmasını sağlayabilir. Sürdürülebilirlik çalışmalarının önemli modüllerinden olan su tasarrufu ile ilgili üniversitelerin bu alanda yoğun çalışmalarda bulunmalarının önemli olduğunu düşünüyorum". (İK13)

"Üniversitemiz yanandan geçen nehirden su alarak sulamada kullanılmaktadır. Fakat şahsı fikrim su kaynakların dönüşümü üzerine daha fazla çalışma yapılması gerektiğini düşünüyorum. Son dönemlerde ülkemizde ve dünyada büyük su kıtlığı yaşanmaktadır. Su kaynakların verimli kullanılabilirliği ile ilgili daha iyi çalışmalar yapılabilir. Ne yapılabilir şu anda tam olarak bilemiyorum ama bunun örneklerinin araştırılması gerekiyor". (AK01)

"Bildiğim kadarıyla su tasarrufu için herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Su tasarrufu çok önemli bir konu olarak görmekteyim dünyada su kaynakları gittikçe azalmaktadır. İlk öce insanları bu konuda bilinçlendirmek gerekmektedir. Burada da

su tasarrufunu sağlamak için PUKO uygulamamız gerekiyor. İşe bütün binalarda eski muslukların sensörlü musluklarla değiştirilmesiyle başlanabilir". (AK10)

"Yapıldığına eminim fakat daha dikkatli olunması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü gelecek dünya savaşların su için yapılacağına dair bir düşünceye sahibim. Özellikle çim sulama cihazların sıklıkla kontrol edilerek su israfının önüne geçilmelidir". (AK12)

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde; yapılan çalışmalar alt kotunda, bazı binalarımızda sensörlü muslukların bulunduğu, yarı olimpik yüzme havuzunda suyun ilaçlandığı, dereden alınan suyla sulama yapıldığı, suyun tasarruflu kullanılması için reklam çalışmaları yapıldığı söylenmiştir. Yapılacak çalışmalar alt kotunda; bütçe dahilinde bütün binalarda sensörlü muslukların kullanılması, su tasarrufu ile ilgili eğitimlerin verilmesi planlandığı söylenmiştir. Öneriler alt kotunda; yağmur ve gri (kullanılmış) suların sulamada kullanılması için çalışmalar yapılabileceğini söylemişlerdir. Suyu tasarrufu kullanmanın faydaları alt kotunda; kuraklığın ve su kıtlığının etkisini azaltacağını ve kullanılan su miktarını azaltarak kaynakları verimli kullanmasını sağlayacağını söylemişlerdir.

Araştırma kapsamında katılımcılara "Üniversitemizde kâğıt ve plastik kullanımını azaltmak için yapılan çalışmalar var mı? Varsa bu çalışmaların üniversitemize faydaları nelerdir? Açıklayınız." soruları katılımcılara sorulmuş ve bu sorulara ilişkin katılımcıların verdikleri yanıtlar aşağıdaki grafikte sunulmuştur:

Kâğıt ve plastik kullanımını azaltmak için yapılan çalışmalarla ilgili bulgular Grafik 4.18’de sunulmuştur:

Grafik 4.18. Kâğıt ve plastik kullanımını azaltmak için yapılan çalışmalar

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere kâğıt ve plastik kullanımını azaltmak için yapılan çalışmalar var mı?” alt kotunda katılımcıların %96,4’ü evet, %3,60 bilgin yok demişlerdir.

Bazı katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir:

“Üniversitemizde kâğıt kullanımı azaltmak için EBYS sistemi kullanılmakta böylelikle yazışmalar EBYS üzerinde yapılmaktadır. Bunun dışında plastik kullanımına baktığımızda plastik doğada çok uzun süreliği yok olmayan, doğaya ciddi manada zarar veren bir maddedir. Bunun kullanımını en aza indirecek birtakım öneriler yapılmaktadır. Bu tabi direk bizim çözebileceğimiz bir mesele değil bunun için toplumsal bilinci artırmamız gerekmektedir. Bunun temelinde eğitim süreci yatmaktadır”. (İK01)

“Çeşitli alanlarda kâğıt kullanımını azaltmak için birçok alanda sosyal medya kullanıyoruz. Reklam çalışmalarını sanan ortamda yapıyoruz”. (İK07)

“Üniversitemizde yazışmaların çoğu EBYS sistemi üzerinde yapılmaktadır. Çift taraflı çıktı alınmakta, öğrenci ödevleri ve tezler e-posta olarak

gönderilmektedir. Böylece kâğıt israfı önlenmektedir. Çay ocaklarında pet bardaklar yerine cam bardaklar kullanılmaktadır". (İK10)

"Üniversitemizde her türlü iş ve işlem EBYS üzerinden yapılan yazışmalarla sürdürülmektedir. Bu da kâğıt ve plastik israfını engelleme konusunda olumlu olsa da mevcut arşivleme anlayışı ve buna dair mevzuat kâğıt kullanımının tamamen bitirilmesine engel olmaktadır. Arşivleme mantığının da elektronik ortama taşınması yararlı olacaktır". (İK16)

"Bu konuda üniversitemizde çalışmalar bulunmaktadır. Özellikle plastik atıkların farklı çöp kutularına atılması ve dönüşüme kazandırılmasına çalışılmaktadır. Yine farkındalık çalışması yapılarak kullanılan kaynakların israf edilmeden kullanılması yönünde çalışmalar bulunmaktadır. Daha fazla çalışmalar yapılabilir belki bu röportajın da böyle katkısı olabilir". (AK01)

"Özellikle EBYS geçmiş olmamız kâğıt tüketimi açısından önemli bir girdi sağlamış durumda çünkü sürekli ıslak imzalı evraklarla uğraşmak yerine elektronik evraklarla uğraşmak kâğıt tüketimi için önemli bir tasarruf sağlamaktadır". (AK05)

"Üniversitemizde EBYS sistemi kullanılmaktadır. Bu da kâğıt israfını azaltmaktadır. Öğrenci ödev, makale gibi çalışmaları e-posta ortamında gönderilmektedir. Çıktı alınmamaktadır. Çıktı alınması gerekiyorsa çift taraflı alınmaktadır. Pandemi döneminde artmaya başlayan plastik kullanımı pandemiden sonra azalmıştır. Çay ocaklarında cam bardak kullanılmaktadır. Yemekhanelerde, kafelerde ve yurtlarda cam bardak ve yıkanabilir tabakların kullanılmasına önem verilmelidir. Plastik malzemeler hem insan sağlığına hem de çevreye büyük zararlar vermektedir". (AK07)

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde; kâğıt kullanımını azaltmak alt kodunda yapılan çalışmalar şöyle özetlenebilir: Resmi yazışmalarda elektronik belge sisteminin kullanıldığı, öğrenci bilgi sisteminde ödevlerin hazırlanıp gönderildiği, makale ve tez ödevlerin e-posta ile yapıldığı, çıktı alınacaksa çift taraflı olarak alındığı, duyurular internet sitelerinde yapıldığını söylemişlerdir. Plastik kullanımı alt kodunda yapılan çalışmalar şöyle özetlenebilir: Pandemi zamanında artan pet bardakların yerine cam bardakların kullanıldığı yemekhane ve kantinlerde yıkanıp tekrar kullanılabilen malzemelerin kullanıldığı söylemişlerdir. Kâğıt ve plastik kullanımı azaltmanın faydaları alt kodunda; kâğıt kullanımını azaltarak daha az

ağaçların kesileceğini, plastik kullanımını azaltılması ile çevre ve insan sağlığına daha az zarar vereceğini söylemişlerdir. Öneriler alt kodunda, elektronik okur yazarlık oranının artırılması ve bunun bir kültür haline gelebilmesi, plastik malzemelerini azaltmak için eğitim ve seminerlerin verilebilmesi, yemekhanelerde ve kantinlerde cam bardak ve porselen tabakların kullanılmasının faydalı olabileceği yer almıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Üniversitelerin amaçları arasında eğitim vermek, bilim üretmek, araştırma yapmak, toplumsal sorunlara duyarlı olmak ve çözüm yolları geliştirmek vardır. Bu perspektiften bakıldığında küresel sorunlara çözüm yolları aramak üniversitelerin başlıca görevlerinden biri olmaktadır. Küresel anlamda üniversitelerden kurumsal sosyal sorumluluk çalışmaları yapmak, sürdürülebilirliğe ulaşmak, yeşil kampüs olma yolunda üniversitelerin öncü rol üstlenmeleri beklenmektedir. Kurumsal sosyal sorumluluğun birçok tanımı yapılmıştır. Tanımların ortak özellikleri ise kurumların kâr etmenin yanında paydaşlara karşı sorumluluklarının olması (özellikle çevre ve topluma karşı sorumlulukları), kurumların faaliyetlerini yaparken çevre sorunlarını en aza indirmeleri, piyasadaki arz-talep dengesini oluşturmaları, kaynakları verimli kullanmaları ve fosil yakıtlar yerine yenilenebilir enerji kaynaklarına öncelik verilmesidir. Üniversitelerin de diğer kurumlar gibi çevreye ve topluma karşı sorumlulukları vardır ki, bu sorumluluklarını yerine gerçekleştirdikleri oranda üniversitelerin kurumsal imaj algıları ile tercih edilme oranları artmaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluk projeleri uygulanırken toplumların kültür yapılarına dikkat etmek gerekir. Bu projelerde etkin ve doğru bir planlama yapılmalı ve daha sonra da oluşturulan planlar uygulanmalıdır. Aksi takdirde iyi planlama yapılmayan projeler kurum kimliğine zarar vermektedir.

Sürdürülebilirlik köken olarak Latince bir kelime olup ‘devamlılık’ anlamına gelmektedir. Mevcut durumun devamlılığını sağlamak, kaynakları yok etmeden daha iyi bir yaşam sürmektir. Sürdürülebilirliğin psikolojik, çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik olarak dört boyutu bulunmaktadır. Küreselleşen dünyamızda kurumlar faaliyetlerinde devamlılığı sağlayabilmeleri için psikolojik sermayeye yani çalışanlara önem vermeleri gerekmektedir. Böylece kurumlar insan kaynakları açısından süreklilik sağlar. İnsan sermayesinde çalışanların esneklik, umut, iyimserlik ve özyeterlilik özelliklerini ortaya çıkarıp güçlendirmeleri gerekmektedir. Çevresel sürdürülebilirlik; savaşlar, doğal afetler ve küresel ısınma sonucu ortaya çıkmış ve önemi artmıştır. Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 2015 yılında BM genel kurulunda kabul edilmiştir. 2030 yılına kadar ulaşılması beklenen hedefler şunlardır. Yoksulluğa ve açlığa son, sağlıklı bireyler,

nitelikli eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliği, temiz su ve sıhhi koşullar, erişilebilir ve temiz enerji, insana yakışır iş ve ekonomik büyüme, sanayi-yenilikçilik ve altyapı, eşitsizliklerin azaltılması, sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları, sorumlu tüketim ve üretim, iklim eylemi, sudaki yaşam, karasal yaşam, barış-adalet ve güçlü kurumlar, hedefler için ortaktır. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin uygulanabilmesi için çevreyi temsil eden yeşil kavramını başta üst düzey yöneticiler olmak üzere tüm yöneticilerin özümsemeli ve bu anlayışa göre kararlar almalıdırlar. Dünya liderlerinin elini taşın altına koyup çıkarsız, fakatsız bir şekilde yaşanabilir bir dünya için gerekenleri yaparak topluma örnek olmalıdırlar.

Son yıllarda yeşil kampüs kavramının önemi artmaya başlamıştır. Yeşil kampüs; sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik ana hatlarına saygılı insan ve çevre yaklaşımli bir kavramdır. Yeşil kampüs anlayışının üniversitelere en önemli faydası ona kurumsal itibar kazandırması, çevreci yönetim sergilemesi, kaynakların daha verimli kullanılması, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelinmesi ve toplumsal bilinç sağlamasıdır. Yeşil kampüsle ilgili değerlendirme sistemi yapılmış bunlardan en önemlisi GreenMetric (Yeşil ölçüm)'tir. Sıralamada kullanılan kategoriler sürdürülebilir kalkınma hedefleri arasında paralellik göstermektedir. Yeşil ölçümde kullanılan kategoriler: kurulum ve alt yapı, enerji ve iklim değişikliği, atık yönetimi, su yönetimi, yeşil ulaşım, eğitim ve araştırma.

Bu çalışmada kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik çerçevesinde Yeşil kampüs kavramının önemi, işleyişi, yönetim fonksiyonlarına etkisi ve avantajları incelenmiştir. Yapılan literatür araştırmasında kurumsal sosyal sorumluluk, sürdürülebilirlik ve yeşil kampüs konularıyla ilgili ayrı ayrı çalışmalar bulunmuş olmasına rağmen, konunun bütününe kapsayan bir çalışmaya rastlanılamamıştır. Bu çerçevede bu çalışmanın; araştırma konusu, araştırmanın yöntemi, örnekleme ve bulguları açısından özgün olduğu söylenilebilir. Bu çerçevede yapılacak bu tez çalışmasının kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik çerçevesinde üniversite çalışanlarının yeşil kampüs algılarını araştırması ile üniversite yöneticilerine kurumun sürdürülebilirlik yönetimiyle ilgili katkılar sunabilmesi açısından farkındalık oluşturacağı düşünülmektedir.

Bu tez çalışmasının amacı Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi'nde çalışanların kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik çerçevesinde yeşil kampüs algılarının araştırılması, çevre duyarlılığının artması için yapılması gerekenleri araştırıp belirlenmesi, yönetici ve çalışanlarda çevre duyarlılığına yönelik farkındalığın oluşturulmasıdır. Bu amaçla öncelikle kurumsal sosyal sorumluluk, sürdürülebilirlik ve yeşil kampüs ile ilgili yapılan makale ve tezler incelenmiştir. Bu kavramların tanımı, tarihsel gelişimi, önemi ve faydaları araştırılmış, daha sonra nitel araştırma yapılarak veriler MAXQDA programı ile analiz edilmiştir. Son olarak öneriler kısmında yapılması gereken çalışmalar ele alınmıştır.

Mülakata 12'si akademik ve 16'sı idari kadro olmak üzere toplam 28 kişi katılmıştır. Katılımcıların %10,7'si kadın, %89,3'ü erkektir. Kadın sayısının az olmasının sebebi idarecilerin çoğunun erkek olması ve kadınların mülakata katılmak istememelerinden kaynaklanmaktadır. Katılımcıların %82,10'u evli ve %17,90'ı bekardır. İdarecilerinden mülakat yapıldığından evli sayısı fazla çıkmıştır. İdarecilerin çoğu kırk yaş üstüdür. Araştırma, üniversite çalışanları ile yapıldığından eğitim düzeyleri çok yüksek çıkmıştır. %25'i lisans, %75'i lisansüstü eğitim almıştır. Araştırma grubu olarak %57,1'i idari ve %42,9'u akademik kadrodan seçilmiştir. Katılımcıların unvanları akademikten idari çalışanlara göre sıralandığında %17,9'u profesör, %10,7'si Dr. Öğr. Üyesi, %10,7'si Araştırma Görevlisi, %3,6'sı Doçent %28,6'sı memur, %28,6'sı mühendis olduğu saptanmıştır. Katılımcıların %53,6'sı yöneticilik görevleri olduğu %46,4'ü yöneticilik görevleri olmadığı görülmüştür. Bu sonuçlar nitel bir araştırma için kabul edilebilir oranlar olarak görülmektedir. Katılımcıların çoğu üniversite kuruluşundan itibaren bu kurumda çalıştıklarını söylemişlerdir.

Araştırma soruları dört ana temaya ayrılmış temalar da kendi içlerinde üst ve alt kotlara ayrılarak analiz edilmiştir. Analizlerde çıkan bulgular şöyle sıralanabilir.

Kampüsün açık alanında yapılan yeşillendirme çalışmalarını yeterli buluyor musunuz sorusuna mülakata katılanların %60,70'i çok yeterli, %32,10'u yeterli ve %7,10'u ne yeterli ne yetersiz cevabını vermişlerdir. Çalışanların yeşillendirme çalışmaları konusunda algı düzeylerinin çok yüksek olduğu görülmektedir. Çalışanların yapılan yeşillendirme çalışmaları takip ettiklerini, yapılan çalışmaların olumlu sonuçlar verdiği göstermektedir. Yöneticiler çevreye duyarlı bir yönetim

sergiliyorlar mı sorusuna %92,60'ı evet, %3,60'ı hayır ve %3,6'ı bilgim yok, demişlerdir. Bu veriler yöneticilerin çevreye duyarlı bir yönetim sergilediklerini göstermektedir. Fiziksel engeli bulunan öğrencilere yönelik yapılan çalışmalar var mı sorusuna katılımcıların hepsi 'evet' demiştir. Engellilerle ilgili yapılan çalışmalar personel tarafından bilinmekte ve takip edildiği görülmektedir. Bu konuda katılımcıların algı düzeyleri çok yüksek çıkmıştır. Kampüs alanında ve binalarda enerji tasarruflu cihazlar kullanılıyor mu, sorusuna %92,60'ı evet, %3,60'ı hayır ve %3,60'ı bilgim yok, demişlerdir. Bu konuda da katılımcıların algıları çok yüksek çıkmıştır. Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı ekipleri tarafından, binalarda ve çevre aydınlatılmasına tasarruflu cihazların kullanılmasına önem verdikleri ve bütçe dahilinde bütün eski aydınlatmaların yerine yeni aydınlatmaların kullanılması için çalıştığı görülmüştür. Yenilenebilir enerji kaynakları kullanılıyor mu, sorusuna katılımcıların hepsi güneş enerjisi sisteminin kullanıldığını ve yaklaşık %25 enerji tasarrufu sağlandığını söylemişlerdir. Yenilenebilir enerji kaynakların artırılması için yeni projelerin olduğu hatta rüzgâr enerjisinin üniversite kampüsün içinde kullanılabilirliği için etüt çalışmaların yapıldığı görülmüştür. Fosil yakıtla ilgili çalışmalar var mı, sorusuna %71,40'i evet, 17,90'ı hayır ve %10,70'i bilgim yok, demiştir. Evet diyenlerin çoğu yapılan bisiklet etkinliklerinden bahsetmişlerdir. Fosil yakıtların azaltılmasıyla ilgili çalışmaların yapıldığı, ancak üniversite içinde tanıtım çalışmalarının yapılmadığı ya da az yapıldığından bazı çalışanların bilgi sahibi olmadıkları görülmektedir. Üniversite içinde tanıtım çalışmalarına önem verilerek bilgilendirme çalışmaları yapılırsa daha iyi sonuçlar çıkacaktır.

Üniversitede kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlikle ilgili yapılan çalışmalar var mı, sorusuna katılımcıların %85,70'i evet, %3,60'ı hayır ve %10,70'i bilgim yok, demişlerdir. Evet diyenlerin çoğu sosyal sorumluluk projelerini örnek göstermişlerdir. Sosyal sorumluluk projeleri Sağlık Kültür ve Spor Daire Başkanlığı bünyesinde yapıldığı ve öğrencilerin gönüllü olarak çalışmalara katıldığı görülmüştür. Bu çalışmaların tanıtılması için tanıtım çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Böylece katılım sayısı artacak toplum tarafından olumlu bir itibar sağlanabilir. Sıfır atık ve sürdürülebilirlikle ilgili hizmet içi eğitim veriliyor mu, sorusuna katılımcıların %28,60'ı evet, %35,70'i hayır ve %35,70'i bilgim yok demişlerdir. Bu konuda hizmet içi eğitimlerin çok az verildiği görülmektedir. Hizmet

içi eğitimler çalışanlar için önemli olum belli aralıklarla ve planlı olarak yapılmalıdır. Araştırmaya çıkan sonuca göre bazı birimler tarafından yapılsa da geneli kapsayan eğitimlerin az olduğu görülmüştür.

Kurumsal sosyal sorumluluk, sürdürülebilirlik ve yeşil kampüsle ilgili bilimsel araştırmalar var mı, sorusuna katılımcıların %60,70'i bilgin yok, %39,30'u evet, demiştir. Mülakata katılan idari kadro sayısı akademik kadro sayısından fazla olduğundan ve bilimsel çalışmalar konusunda bilgi sahibi olmadıklarından bu oran az çıkmıştır. Sıfır atıkla ilgili yapılan çalışmalar var mı, sorusunda bütün katılımcılar "evet" demiştir. Genellikle atıkları ayrıştırmakla ilgili örnekler verilmiş, atıkların azaltılmasıyla ilgili bir açıklama yapılmamıştır. Su tasarrufu sağlamak için yapılan çalışmalar var mı, sorusuna katılımcıların %60,70'i evet, %25'i hayır ve 14,30'u bilgin yok, demiştir. Su tasarrufu ile ilgili katılanların sulama göletleri ve otomatik sulama sistemlerinin olması vb. gibi çoğu sulama sistemlerinden bahsetmişlerdir. Su tasarrufu ilgili yapılan çalışmalar teknik konu olduğunda akademik çalışanların bilgi sahibi olmadığı görülmüş ve bundan dolayı hayır ve bilgin diyenlerin sayısı fazla çıkmıştır. Yapılan çalışmalar daha çok sulama sistemlerinde ve yüzme havuzunda görülmektedir.

Kâğıt ve plastik kullanımını azaltmak için yapılan çalışmalar var mı, sorusuna katılımcıların %96,40'ı evet ve %3,60'ı bilgin yok, demiştir. Katılımcıların çoğu kâğıt kullanımı ile ilgili örnek vermiş, plastik ile ilgili bilgi verilmemiştir. Buradan katılımcıların plastik kullanımıyla ilgili yapılan çalışmalarla ilgili bilgi sahibi olmadıklarından cevap vermedikleri anlaşılmıştır.

Bu çalışmada nitel araştırma yapılmış araştırma soruları yeşil kampüs kriterleri, sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve kurumsal sosyal sorumluluk projeleri içine alacak şekilde geniş kapsamlı 12 adet açık uçlu sorular sorulmuştur. Bu araştırma akademik ve idari çalışanlar arasında nitel bir araştırma yapılması açısından diğer araştırmalardan ayıran önemli bir farklılık olarak ortaya çıkmaktadır. Araştırmalarda üniversitelerin sürdürülebilir ve yeşil kampüs kriterlerinin bir bütün olarak ele alınmadığı, sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik eğitimin geri planda kaldığı görülmektedir.

Bu tez çalışmasında üniversitenin mevcut durumunu yeşil kampüs kategorilerine göre detaylı olarak incelenmiş; eğitim, su ve ulaşım bulguları ile Köksal (2022) ve Can'ın (2019) yeşil kampüs kriterleri sonucunda ortaya çıkan bulgular ile benzeştiği; yenilenebilir enerji kaynakları, çalışanların çevreci algı düzeyleri ile farklılaştığı görülmektedir. Ribeiro ve diğerleri (2021); Tezel, Ugural ve Giritli (2018) tarafından yapılan çalışmalarda öğrencilerin çevreye karşı olan algıları araştırılmış ve algı düzeyleri düşük çıkmıştır. Diğer yandan bu tez çalışmasında çalışanların yeşim kampüsle ilgili algı düzeylerinin yüksek çıkması bakımından Ribeiro ve diğerleri (2021) ile Tezel, Ugural ve Giritli (2018) tarafından yapılan çalışmalardan farklılaştığı anlaşılmıştır.

Araştırma bulgularından SWOT analizi yapılmıştır. SWOT analizine göre üniversitenin güçlü yanları şunlardır: Üniversitenin planlı ve yeşil alan oranının fazla olması, yöneticilerin çevreye duyarlı bir yönetim sergilemeleri, kampüs içerisinde ve binalarında engelsiz üniversite bayraklarının alınması, enerji tasarruflu cihazların tercih edilmesi, yenilenebilir enerji sisteminin kullanılması, fosil yakıtların azaltılmasıyla ilgili çalışmaların olması, sosyal sorumluluk projelerine önem vermeleridir. Üniversitenin gelişmeye açık yönleri şunlardır: Alanlarında uzman çalışanların yetersizliği, çalışanların motive edecek teşvik sisteminin yetersizliği, bütçe yetersizliğinden dolayı bazı çevresi ve sosyal projelerin yapılamaması, kampüs ve binada kullanılan aydınlatmaların bütçe yetersizliğinden dolayı hepsinin tasarruflu aydınlatmalarla değişmemesi, iklim şartlarından dolayı kış aylarında bisikletlerin kullanılamaması, yapılan sosyal ve çevresel projelerin tanıtımının yeterli olmaması, hizmet içi eğitimlerin yetersiz olması, plastik kullanımı azaltmak için yapılan çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir.

Fırsatlar şöyle sıralanabilir: İbrahim Çeçen Vakfı ve hayırseverlerin sosyal ve kültürel anlamda Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi'ni, kuruluşundan itibaren çeşitli projelerle desteklemektedir. Tehditler ise şunlardır: Bütçe olanaklarının yetersiz olmasından dolayı bazı çevreci, sosyal ve sürdürülebilirlik projelerin yapılamaması, doğal afetler veya faiz oranlarının yüksel olmasından dolayı projelerde ön görülemeyen maliyetlerin ortaya çıkmasıdır. Üniversitenin gelişmeye açık yanlarını öneriler kısmındaki maddeleri dikkate alarak güçlendirilmesi, fırsatları değerlendirip

ve tehditlerin aza indirilmesi için planlama yapılması durumunda çevreci bir üniversite olma yolunda ilerleme kaydedileceği düşünülmektedir.

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi GreenMetric (Yeşil Ölçüm) sıralamasında daha üst sıralarda olması, kurumsal imajının geliştirilmesi, kurumsal itibarın arttırılması, öğrenciler arasında tercih edilebilirliğinin sağlanması, toplumsal ve çevresel sorunlara karşı farkındalığın oluşturulması, çevre duyarlılığının artırılması, sosyal projelere duyarlılığın artması, sürdürülebilir bir üniversitenin devamlılığının sağlanması, katılımcıların önerileri ve araştırma sonucunda çıkan eksiklerin giderilmesi için yapılacak çalışmalarla ilgili öneriler şöyle sıralanabilir:

Kurumsal sosyal sorumluluk, sürdürülebilirlik ve yeşil kampüs çalışmalarıyla ilgili koordinatörlüğün veya Araştırma ve Uygulama Merkezinin kurulması bu koordinatörlüğün veya Sürdürülebilirlik Araştırma ve Uygulama Merkezinin aktif olarak üniversite bünyesinde üniversitenin çevresel düzenlemeleriyle ilgili projelerin üretilerek faaliyetlerini göstermesi tavsiye edilebilir. Bu koordinatörlüğün veya merkezin üniversitenin idari çalışanları, peyzaj mimarları ile çevre mühendislerinde oluşan profesyonel uzman bir ekip kadrosunun olması ve direk rektörlüğe bağlı çalışması ile ilgili birimin bir kısmı sıfır atık yönetiminden karşılanan ayrı bir bütçesi olması önerilir.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü ile üniversite arasında çevre düzenlemesinde görevli çalışanlara hizmet içi eğitimler verilebilmesi uzmanlardan danışmanlık alınması ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı çalışanlarının üniversite lisansüstü eğitim alabilmesi amacıyla protokol anlaşmasının yapılması tavsiye edilebilir. Üniversitenin peyzaj ekibinde görev yapan çalışanlara üniversitenin çevresiyle ilgili düzenlemelerin sağlıklı ve verimli bir şekilde yapılabilmesi için yılda en az bir kez, bu kurumda bulunan uzmanlar ile çevre mühendisleri, alanla ilgili akademisyenler tarafından hizmet içi eğitimlerin verilmesi, bu uzmanların da sürdürülebilirlikle ilgili açılacak lisansüstü programlardan kurum kontenjanları çerçevesinde yararlanması önerilebilir; çalışanların yeşillendirme, ağaçlandırma, aşılama, etkin sulama ve toprak yapısı gibi bilgilere sahip olması sağlanabilir. Ağrı ili iklimine göre üniversite kampüsü çevresinin yeşillendirme ve ağaçlandırma çalışmalarının hızlandırılması, soğuk iklim koşullarına dayanıklı çeşitli ağaçların dikilmesi ile hizmet içi eğitimlerin alanında uzman kişiler tarafından

verilmesi hem kampüs peyzajına hem de öğrenci ve çalışanlarda çevre bilincinin gelişmesi açısından faydalı olabilir.

Sıfır atık yönetim sisteminin yedi adımı aktif olarak işlenmelidir. Bu yedi adım; odaklanma, mevcut durum, planlama, ihtiyaç ve temin, eğitim, uygulanma ve değerlendirmedir. Sistem aktif olarak uygulandığında ayrıştırılıp geri dönüştürülen atıklardan elde edilecek gelirden oluşan bir bütçeyle üniversitenin koridor ve lavabolarına fotoselli sistemlerin kurulması, akademik derslikler ve idari binalarının çevreye daha az zarar veren daha tasarruflu led aydınlatmalara dönüştürülmesi sağlanabilir. Depozito yönetim sistemi kurulabilir. Öğrencilerde ve üniversite çalışanlarında sıfır atık kültürünü geliştirmek için depozito yönetim sistemine uygun öğrenci yaşam merkezi ile akademik ve idari binalara depozito yönetim sistemine uygun iade makineleri konulabilir. Diğer yandan sıfır atık konusunda öğrencilerin bilinçlendirilmesi için Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürlüğü uzmanları tarafından üniversitenin bahar şenlikleri sırasında verilecek seminer, yarışma gibi etkinliklerin düzenlenmesi sıfır atıkla ilgili çevre kültürünün oluşturulması açısından faydalı olabilir.

Üniversitenin akademik ve idari bölümlerinin bulunduğu binaların dış çevresinin aydınlatılmasında kısmi olarak led lambalar kullanılmasına rağmen, çoğu binaların iç aydınlatmasında özellikle çalışma ofislerine ait kısım, koridor ve dersliklerde, lojmanların kazan daireleri ile elektrik odalarında floresan lambalar çoğunlukla kullanılmaktadır. Eski binalarda da ödenekler çerçevesinde periyodik çerçevede içerdiği civa sebebiyle çevreye karbon ile radyasyon yayılımı zararı veren eski teknoloji aydınlatmaların yerine led armatürlerin kullanılması önerilebilir. Böyle bir politikanın izlenmesi ise, daha az enerji harcaması, uzun ömürlü olması ve çevreye daha az karbon ve radyasyon salınımı yayması açısından elektrik tasarrufu sağlanmasına katkı sunabilecektir. Üniversiteye yeni alınacak elektrikli ve elektronik cihazların enerji verimliliği açısından tasarruflu olanlarının tercih edilmesi tavsiye edilebilir.

Yenilenebilir enerji kaynakların çeşitliliği ile sayısının artırılması için çalışmalar yapılabilir. Üniversitemiz yoğun rüzgâr alan bir coğrafi konumda bulunmaktadır. Bu sebeple de üniversite yönetiminin ilgili birimleri tarafından rüzgâr enerjisinden etkin ve verimli şekilde yararlanma stratejisi belirlenebilir. Bununla

ilgili olarak rüzgâr enerjisi santrallerinin kurulması ve yaygınlaştırılması için başta Valilik olmak üzere Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü, Ticaret ve Sanayi Odaları, Kalkınma Ajansları ile iş birliği yapılarak finansmanının sağlanması yönünde projelerin geliştirilmesi önerilebilir.

Teknoloji destekli su yönetimi birimi kurulması tavsiye edilebilir. Bu birim aktif olarak yirmi dört saat çalışabilir olmalı, su yönetimi birimi; mevcut durum tespiti, planlama, ihtiyacın belirlenmesi, eğitim, uygulama, raporlama sistemini oluşturulabilir. Binalarda su verimliliğini sağlamak için üç önemli stratejilerin geliştirilmesi faydalı olabilir. Bu stratejiler; kullanılan suyun azaltılması, yağmur suyu ve gri su sistemini oluşturulması sayılabilir. Suyun yeniden kullanılmasını sağlamak, eski muslukların ve sulama sistemlerinin sensörlü yeni musluklarla ve akıllı sulama sistemiyle değiştirilmesi önerilebilir. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesinde Şeryan Çayı'ndan pompalar yardımıyla sulama havuzuna su verilmekte, sulama havuzlarından yeşil alanlar sulanmaktadır. Bu sistem hem elektrik tüketimine neden olmakta hem yağmurlu havalarda çamurlu suların fiskiyeleri tıkanması nedeniyle bakım- onarım masraflarını artırmaktadır. Yazıcı Barajı'ndan sulama göletine bir hattın gelmesiyle hem elektrik tüketimi hem de sulama sisteminin bakım-onarım giderleri azalacaktır.

Fosil yakıtlı özel taşıtların sayısını azaltmak için öncelikle makam arabaların yerine elektrikle çalışan araçlar tercih edilmelidir. İşçilerin kullandığı fosil yakıtlı çalışan ATV taşıtlarının yerine Şarjlı ATV'ler, bisikletler ve scooterler kullanılabilir. Üniversite kampüsünün elektrikli bir ray sistemi kurulabilir, kampüsün coğrafi konumu buna uygundur. Buna ilaveten hem üniversite çalışanlarının hem de öğrencilerin faydalanması adına üniversitenin çeşitli noktalarına uygulama üzerinden kiralama yoluyla insanların kolaylıkla kullanabileceği bisikletler, elektrikli bisiklet ve scooterlar konulabilir. Bisiklet kullanımının kültür haline gelmesi için bisiklet sürme günleri gibi birtakım etkinliklerle bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir. Kış aylarında iklim şartları elverişli olmasa da yaz aylarında özellikle lojmanlarda oturanlar bisiklet kullanabilir.

Kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlikle ilgili akademik çalışmaların artırılması üniversitenin yöneticileri tarafından teşvik edilebilir. Üniversite müfredatında özellikle lisans ve yüksek lisans düzeylerinde dersler

verilmeli, yüksek lisans öğrenimde sürdürülebilirlikle ilgili alanlar oluşturulmalı, akademisyenler ile lisansüstü öğrenim gören öğrencilerin makale yayınları ve tez sayılarının artırılması yönünde teşvik sisteminin kurulması önerilebilir. Buna ilaveten Türkiye’de birçok devlet ve vakıf üniversitesinin üye olduğu üniversite bünyesinde akademisyenlerin sürdürülebilirlikle ilgili yayınların görülebilirliği artırılacak YOKSİS sistemiyle entegre veya bağımsız bir akademik veri yönetim sistemi (AVESİS) kurulabilir. Akademik yönetim sistemi yoluyla akademik çalışanların, proje, yayın, tezler ve ödüller hakkında detaylı rapor ve istatistiklere ulaşabilir, araştırmacı, yayın ve proje araması gerçekleştirilebilir. Buna ilaveten bu sistemde bulunan ‘Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları’ modülü sayesinde araştırmacıların BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları kapsamında gerçekleştirdiği yayın, proje, tez ve benzeri faaliyetlerin uluslararası düzeyde görünür olması sağlanarak, bu hedeflere yaptıkları katkıların etki düzeyinin artırılmasına fayda sunabilecektir.

Sıfır atık ve sürdürülebilirlikle ilgili belli aralıklarla tüm çalışanları ve öğrencileri kapsayacak şekilde hizmet içi eğitimler yapılabilir. Böylelikle çalışanların ve öğrencilerin konuyla ilgili olarak farkındalık oluşması ve bunun kurumda yerleşik bir çevre kültürünün oluşturulması açısından faydalı olabilir. 5 Haziran Dünya Çevre Günü çerçevesinde öğrencilerde üniversite kampüsüyle ilgili çevre kültürü oluşturmak için üniversitesinin çevresiyle ilgili projeleri üretebilecekleri çeşitli proje yarışmaları düzenlenebilir. Bu projelerde değerlendirmeye alınan projelerin ekonomik, teknik fizibilite çalışmaları yapıldıktan sonra proje ekipleri oluşturularak hayata geçirilmesi sağlanabilir.

Kâğıt ve plastik kullanımını azaltmak için üniversite çalışanlarına hizmet içi eğitimler verilmesi ile tanıtım çalışmaları yapılabilir. Elektronik arşiv (E-arşiv) sisteminin kurulması ve uygulanması tavsiye edilebilir. Öğrenci ödevleri, makaleler, tezler için elektronik posta kullanımının artırılması sıfır atık hedefine ulaşabilmede faydalı olabilir veya önerilebilir. Çalışanların, özellikle idarecilerin tablet kullanması işle ilgili faaliyetleri tablet üzerinde yapması, dijital okur-yazarlık oranının artırılması tavsiye edilebilir. Bu doğrultuda üniversite çalışanlarının dijital okuryazarlıkla ilgili alanında uzmanlar tarafından eğitimler, seminerlerin yapılması faydalı olabilir. Plastik kullanımı azaltmak için öncelikle plastiklerin insan sağlığına ve çevreye verdiği zararları anlatmak için bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır.

Yemekhanede, konuk evinde, kantinlerde ve çay ocaklarında mümkün olduğunca yıkanabilir ve kullanılabilir malzemeler kullanılabilir. Pandemi zamanında çok kullanılan plastik bardaklara son verilmelidir. Yemekhanedeki organik atık çöplerin ayrıştırılarak kampüs içindeki iek ve ağaçların büyümesi için gübre ile kampüste bulunan kedi, köpek gibi sokak hayvanları için mama üretiminin yapılması ve bunların hayvanlara özellikle soğuk kış aylarında belli noktalarda verilmesi önerilebilir. Böylelikle kampüste bulunan köpek gibi sokak hayvanlarının a kalmaması sağlanarak, bunların öğrencilere ve niversite çalışanlarına saldırması kısmen de olsa nlenebilir.

Su verimliliği ve seferberliği kapsamında Tarım ve Orman Bakanlığı Su Yönetimi Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan ‘kurakçıl peyzaj uygulamaları’ rehber dokümanı uygulanabilir. Kurakçıl peyzaj uygulanmasının yedi temel ilkesi bulunmaktadır: Planlama ve projelendirme, toprak analizi ve hazırlığı, uygun bitki seçimi, çim alanların oluşturulması, etkili sulama, mal kullanımı, uygun bakımdır. Bu uygulamalar yapıldığında suda ve bakım-onarımda büyük tasarruf sağlanmaktadır. Ayrıca bölgenin iklim şartlarına göre ağaçlandırma, yeşillendirme çalışmaları yapıldığında sürdürülebilirliğe büyük katkı sağlamaktadır.

İdari ve akademik kadroda çalışan yöneticiler yapacakları projelerde iyi bir planlama yapmalı, projenin çevreye vereceği etkileri, sürdürülebilirliği ve niversitenin i ve paydaşlarına faydaları analizini yaptıktan sonra uygulama aşamasına geçilebilir. Uygulama aşamasında projenin alanında uzman kişiler tarafından yapılmasına ve projenin n görülen bütçeyi aşmamasına dikkat edilebilir. Kontrol aşamasında; izleme, lme, analiz etme ve değerlendirme sitemleri aktif olarak takip edilebilir. Önlem alma aşamasında projenin amacına ulaşması için takip edilebilir ve zamanında gerekli önlemler alınabilir. Ayrıca çalışanlarına karşı babacan liderlikle yaklaşılabilir. Babacan liderlik yöneticilerin çalışanlarıyla bir aile büyüğü gibi davranması iş ortamını aile şirketi gibi görmesi, astları ile duygusal ilişkiler kurması, her çalışanına değer vermesi gibi özellikleri bulunmaktadır. İmknlar dahilinde çalışanların maddi ve manevi ihtiyaçlarının karşılanması tavsiye edilebilir. Ayrıca başarılı çalışanlara başarı belgesi yanında sembolik anlamı olan hediyeler verilebilir.

Etkili bir liderlik türü olarak nitelendirilen babacan liderlik, yöneticilerin çalışanları ile bir aile büyüğü gibi ilgilendiği liderlik stilini ifade etmektedir. ‘Babacan’ olarak nitelendirilen yöneticilerin astları ile duygusal ilişkiler kurduğu, her çalışana ayrı değer verdiği ve özel yaşamları hakkında tavsiyelerde bulunabildiği söylenebilir. Buna karşılık olarak statüye ve hiyerarşiye önem veren babacan liderler, astlarından sadakat beklemektedirler.

Konuyla ilgili araştırma yapacak araştırmacılara Türkiye’de bulunan üniversitelerin sürdürülebilirlik, kurumsal sosyal sorumluluk ve çevre yönetimiyle ilgili algı düzeyleri belirlemek için karma yöntemlerle araştırılması tavsiye edilebilir.

KAYNAKLAR

- Aggarwal, P. (2013). Impact of sustainability performance of company on its financial performance: a study of listed Indian companies. *Global Journal of Management and Business Research*, 13, 60-75.
- Ahmet, E. 1979. İşletmelerin toplumdaki görüntüsü, İstanbul Üniversitesi. *İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi Yönetim*, 3(11), 29-35.
- Akatay, A. ve Aslan, Ş. (2008). Yeşil yönetim ve işletmeleri ISO 14001 sertifikası almaya yönelten faktörler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 313-339.
- Akgündüz A. (1988). *İslam hukukunda ve Osmanlı tatbikatında vakıf müessesesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Akman, E., Ören, K. ve Eser B. (2019). *Sosyal sorumluluk farklı bakış açısı*. Ankara: Pelikan Yayınları.
- Aktan, C. (1999). *Meslek ahlakı ve sosyal sorumluluk*. İstanbul: Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği Yayınları.
- Aktan, C. C. ve Börü, D. (2007). Kurumsal sosyal sorumluluk işletmeler ve sosyal sorumluluk. Aktan C. C. (Ed.), *kurumsal sosyal sorumluluk* (1-25). İstanbul: İGİAD Yayınları.
- Akyıldız, F. (2006). The failure of multinational companies in developing countries in sharing environmental responsibilities: the case of Turkey. *Social Responsibility Journal*, 2(2), 142-150.

- Akyıldız, F. (2007). Türkiye’de sosyal devlete ilişkin algılamayı dönüştürme aracı olarak sosyal sorumluluk kampanyaları. *Memleket: Siyaset Yönetim Dergisi*, 2(4), 138-183.
- Alabulut, İ. (1996). İşverenlerin çalışanlara karşı sosyal sorumlulukları. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.
- Alagöz, M. (2004). Sürdürülebilir kalkınma paradigması. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 4(8), 1-23.
- Alpaslan, A. (2012). *Kurumsal sosyal sorumluluk ve firma performansı arasındaki ilişki, Türk sermaye piyasası üzerine bir inceleme*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Altun, G. (2022). Sürdürülebilir ve akıllı yerleşkeler: Bursa Uludağ Üniversitesi Görükle Yerleşkesi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Anand, A. ve Kumar, R. (2016). Importance of Brundtland Report in the protection of. Environment: a legal analysis. *South Asian Journal of Multidisciplinary Studies*, 3(3), 230-249.
- Argüden, Y. (2007). *Kurumsal sosyal sorumluluk*. İstanbul: ARGE Danışmanlık Yayınları.
- Arslan, E. (2021). *Turistik tüketimin kimlik inşasındaki rolü*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Arslan, E. (2022). Nitel araştırmada geçerlilik ve güvenirlik. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 51(1), Ö395-Ö407.

- Ataç, D. (1982). İşletmelerin sosyal sorumlulukları. *Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi*, 18(1), 104-109.
- Ataman, G. (2001). *İşletme yönetimi: Temel kavramlar ve yeni yaklaşımlar*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Aykan, E. (2012). Girişimciliğin değişen yüzü: eko girişimcilik. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(3), 195-212.
- Balıkçioğlu, B. ve Karacaoğlu, K. (2007). Sosyal bir ürün olarak topluma pazarlanan hayırseverlik: stratejik hayırseverlik, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Birimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 121-141.
- Bandsuch, M., Pate, L. ve Thies, J. (2008). Rebulding stakeholder trust in business through principle-centered leadership and transparency in corporate governance, *Business and Society Review*, 113(1), 99-127.
- Bankası, T. C. (2015). G20 Platformu ve 2015 Türkiye Dönem Başkanlığı. *Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası*.
- Barbosa, A. D. S., da Silva, M. C. B. C., da Silva, L. B., Morioka, S. N. ve de Souza, V. F. (2023). Integration of environmental, social, and governance (ESG) criteria: their impacts on corporate sustainability performance. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10(1), 1-18.
- Baron, D. P. (1993). *Business and its environment*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.
- Başaran Koç Y. (2017). Sosyal bilimlerde örnekleme kuramı. *Akademik Sosyal Araştırma Dergisi*, 47, 480-495.
- Başbuğ, Ş. ve Örs, H. (2018). *Kurumsal sosyal sorumluluk dezavantajlı gruplar tüketici tutumu*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

- Bayraktaroğlu, G., İlter, B. ve Tanyeri M. (2009). *Kurumsal sosyal sorumluluk: pazarlamada yeni bir paradigmaya doğru*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Becan, C. (2011), Kurumsal sosyal sorumluluk kavramının paydaş teorisi ve iletişim yaklaşımı açısından değerlendirilmesi: bankaların basın bültenlerine yönelik bir içerik analizi. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 16-35.
- Becerikli, S. Y. (2000). Stratejik yönetim planlaması: 2000’li yıllarda işletmeler için yeni bir açılım. *Amme İdaresi Dergisi*, 33(3), 97-109.
- Behn, R. (2003). *Demokratik hesap verme sorumluluğu* (Paradigma Tercüme Ltd. Şti., Çev.). İstanbul: Arı Yayınları.
- Berber, M. (2011). *İktisadi büyüme ve kalkınma*. Trabzon: Derya Kitabevi.
- Bertaux, D. (1981). *Biography and society: The life history approach in the social sciences*. From the life-history approach to the transformation of sociological practice. California: SAGE Publications, 29-45.
- Besler, S. (2010). *Sosyal girişimcilik*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Bıçakçioğlu-Peynirci, N. (2020). Sürdürülebilir kalkınma amaçlarına genel bakış. Ed: Madran C. ve Tanyeri M. Sürdürülebilir kalkınma amaçları ile kurumsal dönüşüm. Ankara: Akademisyen Kitabevi, 1-21.
- Biber, A. (2002). Halkla ilişkilerde sosyal sorumluluğun oluşumu ve Türkiye’de sivil toplum örgütlerin rolü. (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Biler, D. (2019). *Kentsel dönüşüm projelerinin sosyal sürdürülebilirlik ölçütleri çerçevesinde değerlendirilmesi; Şanlıurfa eski sanayi bölgesi kentsel dönüşüm projesi örneği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Harran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şanlıurfa.

Birleşmiş Milletler. (1996). Habitat Gündemi ve İstanbul Deklarasyonu. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/habitat/editordosya/file/dokumanlar/Istanbul%20Deklarasyonu.pdf>, (Erişim tarihi:10 Eylül 2024).

Birleşmiş Milletler. (2012). İstedığımız Gelecek Erişim adresi: (https://issuu.com/undpturkiye/docs/3.the_futurewewant?utm_medium=referral&utm_source=www.undp.org), (Erişim Tarihi: 15 Eylül 2024).

Bowen, H. R. (1953). *Social responsibilities of businessman*, New York: Harper.

Bozlağan, R. (2005). Sürdürülebilir gelişme düşüncesinin tarihsel arka planı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 50, 1011-1029.

Braun, V. ve Clarke, V. (2013). *Successful qualitative research: A practical guide for beginners*, Washington: Sage Yayıncılık

Bulut, N. (2009). *Sanayi devrimlerinden küreselleşmeye sosyal haklar*: İstanbul. On İki Levha Yayıncılık.

Can, T. (2019). Yeşil Üniversite rehberi ve Ege Üniversitesi çevre yönetim bilgi sisteminin oluşturulması. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Çevre Bilimleri Anabilim dalı, İzmir.

Carrasco, I. (2007). Corporate social responsibility, valuas and cooperation. Faculty of Economics and Management, University of Castilla-La Mancha. *Int Adv Econ Res.* 13(4), 454-460.

Cebecioğlu, E. (1991) “Bacıyan-ı Rum” Türk Aile Ansiklopedisi, 654(3), Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

Ceritoğlu, A. B. (2001). *Kurumsal sosyal sorumluluk*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.

- Ceyhan, S. ve Ada, S. (2015), İşletme fonksiyonları açısından çevreye duyarlı işletmecilik. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 11(26), 115-137.
- Charmaz, K. (2006). *Constructing Grounded Theory: A Practical Guide Through Qualitative Analysis*. London: SAGE.
- Chen, L., Tang, O. ve Jia, F. (2019). The moderating role of supplier involvement in achieving sustainability, *Journal of Cleaner Production*, 235, 245-258.
- Chen, Yu-Shan ve Chang, Ching-Hsun (2013). The determinants of green product development performance: green dynamic capabilities, green transformational leadership, and green creativity, *Journal of Business Ethics*, 116(1), 107-119.
- Corbin, J. M. ve Strauss, A. L. (1990). Grounded theory research: Procedures, canons, and evaluative criteria. *Qual. Sociol.*, 13(1), 3-21.
- Coşkun, G. (2010). Kurumsal pazarlama ve sosyal sorumluluk. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çamur, D. ve Vaizoğlu, S. A. (2007). Çevreye ilişkin önemli toplantı ve belgeler. *Koruyucu Hekimlik Bülteni Dergisi*, 6(4), 97-306.
- Çelik, A. (2007). *Şirketlerin sosyal sorumlulukları*, Coşkun Can Aktan (Ed.) Kurumsal sosyal sorumluluk, işletmeler ve sosyal sorumluluk, İGİAD Yayınları, İstanbul. 61-85.
- Çelik, Y. (2013). Çalışanların işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerine yönelik algısı ile iş tatmini arasındaki ilişki bir araştırma. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. İstanbul.

- Çelik, Z. ve Öztürk M. (2022). Sürdürülebilir ve yeşil kampüsler: Türkiye’deki üniversitelerin yeşil vizyonu. *Kent Araştırma Dergisi*, 14, 315-346.
- Çemrek, D. ve Vaizoğlu, S. A. (2013). Sürdürülebilir kalkınma sporunun hesaplanması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 131-152.
- Çınar, M. (2011). *İyi niyet geliştirme aracı olarak sosyal sorumluluk: Jandarma Genel Komutanlığı toplumsal gelişime destek faaliyetleri örneği*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Davis, K. ve R. Blamstrom, (1971). Business society and environment: Social power and social response, New York: McGraw-Hill Book Company.
- Dees, J. Gregory. (1998a). The meaning of social entrepreneurship. *Stanford University*: Draft Report for the Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership. 1-5.
- Dees, J. Gregory. (2007). Taking Social Entrepreneurship Seriously, *Society*, 44(3), 24-31.
- Deloitte (2021). Deloitte global resilience report: Coping with the unexpected challenges (pp. 1-8) Erişim adresi: (<https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/dk/Document/aboutdeloitte/2021-Resilience-Report.pdf>), (Erişim tarihi: 11 May 2021).
- Demirtaş, M. (2015). Türkiye’de yapılan kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin uluslararası gelişmeler bağlamında değerlendirilmesi, kurumsal sosyal sorumluluk ve kurumsal itibar. Ed. Mine Demirtaş. İstanbul. Derin Yayınları,
- Develioğlu F. (1993). *Osmanlıca Türkçe ansiklopedik lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi.

Dinçer, Ö. (1998). *Stratejik yönetim ve işletme politikası*. İstanbul: Beta Yayınları.

Dinçer, Ö. (2004). *Stratejik yönetim ve işletme politikası*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Doğan, N. (2010). Kurumsal sosyal sorumluluk üzerine kuramsal ve ampirik araştırmalar, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 201-216.

Durak, İ. ve Yücel A. (2010). Ahiliğin sosyo-ekonomik etkileri ve günümüze yansımaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Birimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 151-168.

Dyllick, T. ve Hockerts, K. (2002). Beyond the business case for corporate sustainability. *Business Strategy and The Environment*, 11(2), 130-141.

Efe, A. (2021). İslami perspektiften sürdürülebilir kalkınma. *Yönetim, Ekonomi, Edebiyat, İslami ve Politik Bilimler Dergisi*, 6(1), 95-126.

Ekinci, Y. (1991). *Ahilik* (3. Baskı). Ankara: Sistem Ofset Yayınları.

Erbaşı, A. (2022). Giriş. *Yeşil işletme* (XI-XXIX): Ankara. Nobel.

Erbaşı, A. (2022). Yeşil kalkınma ve sosyal sorumluluk. *Yeşil işletme* (41-60). Ankara: Nobel.

Erdirençelebi, M. ve Çini, M. A. (2022). Yeşil yönetim. *Yeşil işletme* (161-176). Ankara: Nobel.

Erdoğan, S. (2003). Çok uluslu şirketler, işçi hakları ve sosyal sorumluluk. *Mülkiye Dergisi*, 27(239), 141-134.

Ergün, T. ve Çobanoğlu, N. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre etiği. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 97-123.

- Ersoy, N. (2016). *Çok kriterli karar verme yöntemleri ile kurumsal sürdürülebilirlik performansın değerlendirilmesi: Arçelik örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Erten, S. (2006). Çevre eğitim ve çevre bilinci nasıl olmalıdır? Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın Organı, *Çevre ve İnsan Dergisi*, 65(66), 1-13.
- Ezer, F. (2010). 1929 Dünya ekonomik krizinin Türkiye'ye etkileri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 427-442.
- Ferrer, J. R. (2005). *Globalization: Ethical evaluations and implications for corporatu social responsibility of transnational corporations* (Unpublished Doctoral Thesis). The Faculty of the Graduate School, Chicago, Illinois.
- Filho, W. L. (2015). Campus greening: Why it is work it. W. L. Filho, W. L. Filho, N. Muthu, G. Edwin ve M. Sima (Ed.) *Implementing campus greening initiatives: approaches, methods, perspectives* (s. 359-362). İsviçre: Springer.
- Frankental, P. (2001), Corporate social responsibility- a PR invention?. *Corporate Communications*, 6(1), 18-23.
- G20 Zirvesi. (2015). G20 Liderler Bildirgesi. 15-16 Kasım 2015, Antalya. https://tr.wikipedia.org/wiki/2015_G20_Antalya_zirvesi (Erişim tarihi: 15 Ekim 2024)
- Gedikçi A. (2021). *Kurumsal sosyal sorumluluğun kurumsal itibara etkisi*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- Gezer, Y. (2021). *Tarımsal işletmelerde yeşil yönetim uygulamaları: Nitel bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bayburt.

- Gomez, N. Cadarso, M. A. ve Monsalve, F. (2016). Carbon footprint of a university in a multiregional model: the case of the University of Castilla-La Mancha. *Journal of Cleaner Production*, 138, 119-130.
- Gökmen, A. (2006). Ahiliğin sosyo-ekonomik işlevleri. II. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, (13 Ekim 2006 Kırşehir) Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2007. 149-161.
- Gray ve W.I. Jenkins. (1986). Accountable management in British central government: Some reflections on the financial management initiative. *Financial Accountability and Management*, 2(3), 171-186.
- Green, J. ve Thorogood, N. (2018). *Qualitative Methods for Health Research*. London: SAGE.
- Güleryüz, İ. (2021). *Kurumsal sosyal sorumluluk ve itibar yönetimi*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Gümen, L. (2014). *Türkiye’de vakıfların dünü bugünü*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Gümüş, A. (2021). Interdisciplinary public finance, business and economics studies, Volume IV, Ed: A. Akıncı, Literature review on the green innovation concept, pp. 417-428, Berlin: Peter Lang GmbH Internationaler Verlag der Wissenschaften, E-ISBN 978-3-631-86052-6.
- Gümüş, A. (2021). Sosyal bilimlerde akademik çalışmalar 1. Ed: Selçuk B., Ünal S., ve Mert Y. L., Yeşil girişimcilik aslında nasıl bir girişimciliktir? Bir literatür araştırması, (ss. 69-78). İzmir: Duvar Yayıncılık, ISBN:978-625-7502-75-7.

- Gümüş, A. (2022). Studies on interdisciplinary economics and business–Volume V. Ed: Özçelik Ö., Green growth and economy research on eco-innovation within the framework of corporate social responsibility understanding of businesses (pp. 171-174). Berlin: Peter Lang GmbH Internationaler Verlag der Wissenschaften, ISBN:978-3-631-87204-8.
- Gümüş, A. (2024). Ağrı ilindeki kadın ve genç girişimcilerin kurdukları işletmelerle ilgili nitel bir araştırma. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34(1), 149-166.
- Günerhan, S. ve Günerhan, H. (2019). Türkiye için sürdürülebilir üniversite modeli. *Mühendis ve Makine Dergisi*, 57(682), 54-62.
- Güney S. (2017). *Örgütsel davranış*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Gürdoğan, N. (2008). *Kuruluşlarda bireysel ve sosyal sorumluluk bilinci*. İstanbul: İGİAD.
- Gürel, T. (2010). Kurumsal sosyal sorumlulukta yeni yaklaşımlar ve tartışılan konular. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 6(3), 111-122.
- Hadjri, M., Perizade, B., ve Zunaidah, F.W. (2019). Green human resource management, green organizational culture, and environmental performance: An empirical study. *Advances in Economics, Business and Management Research*, International Conference of Organizational Innovation, 100, 138-143.
- Halıcı, A. (2001). İşletmelerde sosyal sorumluluk stratejileri: Çanakkale ilinde bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 7(1). 10-20.

Harris, J. M. (2000). Basic principles of sustainable development. Global development and environment institute working paper 00-04. Tufts University, ABD.

Hay, R. ve Gray, E. (1997). Social responsibilities of business mandaterse. Managing corporate social responsibility, Ed: Arciha B. Carrol, Little, Boston: Brown and Company, ABD.

Hirschland, M. (2006). The market for virtue: The potential and limits of corporate responsibility. *Stanford Social Innovation Review*, 4(1), 75-76.

İlinç, K. D. (2012). Kurumsal sosyal sorumluluk ve işletme yönetimi, farklı bakış açılarıyla sosyal sorumluluk. Ed: Ören K., Akman E. ve Eser B. Ankara: Pelikan, 120-130.

İslamoğlu, A. H. ve Altunışık R. (2013). *Tüketici davranışları*. Ankara: Beta Yayınları.

Jang, Yoon Jung; Zheng, Tianshu ve Bosselman, Robert (2017). Top managers' environmental values, leadership, and stakeholder engagement in promoting environmental sustainability in the restaurant industry, *International Journal of Hospitality Management*, 63, 101-111.

Johnson, H. H. (2003). Does it pay to be good? Social responsibility and financial performance, *Business Horizons*, 46(6), 34-40.

Kakabadse N. K., Kakabadse A. P. ve Lee-Davies L. (2009). CSR leaders road-map. *Corporate Governance*, 9(1), 50-57.

Kalaycı, E. (2020). Sosyal hizmet perspektifi ile sürdürülebilir kalkınmayı düşünmek: Yeşil kampüsler örneği. Yeşil kampüs- kapsam -uygulama - yönetim. Ed: M. K. Öktem ve A. S. Mutdoğan. Hacettepe Üniversitesi, Ankara. 127-146.

- Kapusuz, A. G. ve Çavuş M. F. (2017). Geçmişten yeni bir kavram: Yeşil (eko) girişimcilik. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 52 Özel Sayı, 104-119.
- Karabulut, E. (2003). *İşletmelerde çevre bilinci ve yeşil yönetim uygulamalarının işletme Başarısına katkısını incelemeye yönelik bir araştırma*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kavas, K. ve Sezer, S. (2002). Johannesburg dünya sürdürülebilir kalkınma zirvesi'nin ardından. *Türk İdare Dergisi*, 437, 1-25.
- Kaya, D. (2017). Kurumsal sosyal sorumluluk endeksinin objektif verilerle ölçülmesi ve firma performansı ile ilişkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kaya, Ö. (2008). Sivil toplum kuruluşları ve kalkınma. (Yayımlanmamış Uzmanlı Tezi), T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi, Ankara.
- Kayahan, T. (2014). Kurumsal sürdürülebilirlik ve muhasebeye yansımaları: Sürdürülebilirlik muhasebesi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1). 58-81.
- Kayalıdere, G. (2019). Kamu ekonomisi perspektifinden yeşil girişimcilik. Yeni nesil girişimcilik ve ekonomi. Ed: M. Miynat, T. Özdil, M. H. Yalçinkaya, C. Çılbant. Bursa: Ekin Basım Yayın, 436-451.
- Kaynar, B. (2011). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışına Dayalı Sosyal Raporlamanın İşletme Performansı Üzerine Etkisi: Türkiye Uygulaması. (Yayımlanmamış doktora tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme sürecinde sürdürülebilir bir kalkınma için sürdürülebilir bir çevre. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(20), 19-33.

- Kerse, G., Maden, Ş. ve Selçuk E. T. (2021) Yeşil dönüştürücü liderlik, yeşil içsel motivasyon ve çalışanın yeşil davranışı: ölçek uyarlama ve ilişki tespiti. *İşletme Araştırma Dergisi*, 13(2), 1574-1591.
- Keskin, S. (2016). Yeşil girişimcilik. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 285-294.
- Kidd, C. V. (1992). The evolution of sustainability. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 5(1), 1-26.
- Kiş, E. (2021). *Sürdürülebilir kalkınma göstergesine göre k-ortalamlar yöntemi ile kümeleme analizi uygulaması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Korkmaz, S. (2009). *İşletmelerin sosyal sorumlulukları*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Kotler, P. ve Lee N. (2006), *Kurumsal sosyal sorumluluk* (S. Kaçamak, Çev.), İstanbul: Mediacat Yayınları.
- Koyuncuoğlu Ö. (2022). Türkiye’de sürdürülebilir üniversite üzerine yazılmış lisansüstü tezlere yönelik bir inceleme, *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 84-100.
- Köksal, Ö. (2022). Üniversite kampüslerin sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesi: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Örneği. (Yayımlanmamış doktora tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun.
- Kuhlman, T. ve Farrington, J. (2010). What is sustainability? *Sustainability*, 2(11), 3436-3448.
- Kuşat, N. (2013). Yeşil sürdürülebilirlik için yeşil ekonomi: avantaj ve dezavantajları- Türkiye incelemesi. *Journal of Yaşar University*, 8(29), 4896-4916.
- Küçük, M., Güneş, G. (2013). Sivil toplum kuruluşları ve çevresel sürdürülebilirlik. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 5(2), 298-311.

- Landorf, C. (2011). Evaluating social sustainability in historic urban environments. *International Journal of Heritage Studies*, 17(5), 463-477.
- Lantos, G. P. (2001). The boundaries of strategic corporate social responsibility. *The Journal of Consumer Marketing*, 18(7), 595-632.
- Lehner, Othmar M. ve Juha, K. (2012). Opportunity in social entrepreneurship: A thematic meta analysis. *The Journal of Entrepreneurship*, 21(1), 25-58.
- Lele, Sharachandra M. (1991). Sustainable development: a critical review, *World Development*, 19(6), 607-621.
- Lincoln, Y. ve Guba, E. (1985). *Naturalistic inquiry: Establishing trustworthiness*, London: Scientific Research An Academic Publisher.
- Linnenluecke, M.K. ve Griffiths, A. (2010). Corporate sustainability and organizational culture. *Journal of World Business*, 45(4), 357-366.
- Lipschutz, R. D., De Wit, D. ve Lehmann, M. (2017). Handbook of theory and practice of sustainable development in higher education. sustainable cities, sustainable universities: Re-Engineering the campus of today for the world of tomorrow. Ed: Filho, W. L., Skanavis, C., Do Paço, A., Rogers, J., Kuznetsova, O., Castro, P. Springer, İsviçre, 3-16.
- Livesay, C. H. ve Carnegie, A. (2000). *Rise of big business*. New York: L. Publishing.
- Low, J. (2019). A pragmatic definition of the concept of theoretical saturation. *Soci Focus.*, 52(2), 131-139.
- Luhans, F. ve R. Hodgetts, (1972). *Halkla ilişkilerde eleştirel yaklaşımlar*. (S. Yıldırım Becerikli, Çev.), İstanbul: Vadi Yayınları.
- Luthans, F. (2007). Hope, optimism and other business assets: Why psychological capital is so valuable to your company. *Gallup Management Journal*, 13(1), 137-142.

- Luthans, F. ve Youssef, C. M. (2004). Human, social and now positive psychological capital management: Investing in people for competitive advantage. *Organizational Dynamics*, 33(2), 143-160.
- Magis, K. ve C. Shinn (2009). *Emergent principles of social sustainability. Understanding the social dimension of sustainability*. New York: Routledge.
- Mahon, J. F. (2002). Corporate reputation: research agende using strategy and stakelholder. *Business ve Society*, 41(4), 415-445.
- Martinet, A. C. ve Reynaud, E. (2004). Entreprise durable, finance et strategie. *Revue Française de Gestion*, 30(152), 121-136.
- Masca M. (2009). Sürdürülebilir kalkınma: kalkınma ve doğa arasında denge arayışları. *Küresel Diyalog Bildirimler Kitabı*, (s. 195-206). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF. E- Nüsha Yayını.
- Merriam, S. B., (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*, San Fransisco: The Jossey-Bass.
- Miller, F. B. (1966). *Sanayide beşerî münasebetler* (S. Yalçın ve T. Dereli, Çev.). İstanbul: Sermet Matbaası.
- Moldan, B., Janousková, S. ve Hak, T. (2012). How to understand and measure environmental sustainability: Indicators and targets. *Ecological Indicators*, 17, 4-13.
- O’Riordan, T. (1998). “The politics of sustainability” sustainable environmental management principles and practice, Kerry Turner (Ed.), London: Belhaven Press, 29-50.
- Öktem, M. K. ve Mutdoğan, A. S. (2020). *Yeşil kampüs (Kapsam-Uygulama-Yöntem)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Özcan T. (2003) *Osmanlı para vakıfları Kanuni dönemi Üsküdar örneği*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Özcan, I. (2015). Dünya çevre günü. *Karacadağ Bölgesel Kalkınma Dergisi*, 4(6), 68-69.
- Özçağ, M. ve Hotunluoğlu, H. (2015). Kalkınma anlayışında yeni bir boyut: yeşil ekonomi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 303-324.
- Özgener, Ş. (2000). İş ahlaki ve sosyal sorumluluk. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Konya.
- Özkalp, E. Kirel, Ç. (2011). *Örgütsel davranış*. Bursa: Ekin Yayınları.
- Özmehmet, E. (2010). Dünya'da ve Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları. *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 3(12), 1853-1876.
- Öztürk C. M. (2014). *Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı ve gelişimi, kurumsal sosyal sorumluluk*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın.
- Özüpek M. N. (2008). *Sosyal sorumluluk*. Kalemder A. ve Fidan M. (Ed.) Halkla ilişkiler, Konya: Tablet Yayınları, 251-289.
- Özüpek, N. (2004). *Kurum imajında sosyal sorumluluk kurumsal ve uygulamalı bir çalışma*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Payton, R. L. ve Moody, M. P. (2008), *Understanding philanthropy: Its meaning and mission (philanthropic and nonprofit studies)* (First edition). Bloomington, Indiana, US: Indiana University Press.
- Pisano, U., Endl, A. ve Berger G. (2012). The Rio +20 Conference 2012: Objectives, Processes and Outcomes. *ESDN Quarterly Report*, 25, 1-38.
- Porter, M.E. ve Kramer, M. R. (2002). The competitive advantage of corporate philanthropy. *Harvard Business Review*, 80, 56-68.

- Ribeiro, J. M. P., Hoeckesfeld, L., Magro, C. B. D., Favretto, J., Barichello, R., Lenzi, F. C., Secchi, L., de Lima, C. R. M. ve de Andrade Guerra, J. B. O. (2021). Green campus initiatives as sustainable development dissemination at higher education institutions: Students' perceptions. *Journal of Cleaner Production*, 312, 1-13.
- Ricks, J. M. (2005). An Assessment of strategic corporate philanthropy on perceptions of brand equity variables. *Journal of Consumer Marketing*, 22(3), 121-134.
- Robertson, J. L. (2008). The nature, measurement and nomological network of environmentally specific transformational leadership. *Journal of Business Ethics*, 151, 961-965.
- Roca, L. C. ve Searcy, C. (2012). An analysis of indicators disclosed in corporate sustainability reports. *Journal of cleaner production*, 20(1), 103-118.
- Ryfman, P. (2006). *STK'lar*. (İ. Yerguz, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Saunders Saunders, B., Sim, J., Kingstone, T., Baker, S., Waterfield, J. ve Bartlam, B. (2018). Saturation in qualitative research: exploring its conceptualization and operationalization. *Qual Quan.*, 52(4), 1893-1907.
- Sel, B. Ç. (2024). *Kurumsal sürdürülebilirlik anahtar göstergesinin finansal performansa etkisi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Enstitüsü, Tokat.
- Seligman, M. E. (1998). *Learned optimism: How to change your mind and your life*, NewYork: Pocket Books.
- Sert Yılmaz, N. (2012). *Kurumsal sosyal sorumluluk ve aktivizm ilişkisinin araştırılması: Türkiye'de özel sektör, kurumsal sosyal sorumluluk ve aktivizm ilintisi*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Sert, N.Y. (2012). Türkiye’de özel sektörün kurumsal sosyal sorumluluk anlayışına ilişkin yarar algısı: Kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin duyurulmasında web sitelerinin kullanılması, *AJT-e: Online Academic Journal of Intermtion Technology*, 3(1), 35-36.
- Shirista, P., Şenocak, B., ve Bursalı, Y. M. (1995). Ecocentric managemant for a risk society. *Academy of Management Review*, 1(20), 118-137.
- Skalar, M. S. (2014). Ormanlara ilişkin küresel bir antlaşmanın yokluğunda uluslararası hukukta ormanların korunması. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 47-76.
- Smith, A. E. ve Hunter, S. C. (2008). Toward A Multidimensional Model Of Social Entrepreneurship: Definitions, Clarifications and Theoretical Perspecitives, *Journal of Busivess & Economcs Research*, 6(6), 93-112.
- Snyder, C. R. ve Taylor, J. D. (2002). Hope as a common factor across psychoterphy approaches: A lesson from dodo’s verdict. Handbook of hope, Ed: C. R. Snyder. San Diego, Academic Press, 1-101.
- Soussan, J. G. (1992). Sustainable Development, Environmental Issues in the 1990’s, A. M. Mannion and S. R. Bowlby (Ed.), John Wiley ve Sons, West Sussex, England, 21-35.
- Sönmez F. ve Bircan K. (2004). İşletmelerin sosyal sorumluluğu ve çevre sorunlarında ekonomik yaklaşımlar. *Yaklaşım Dergisi*, 133(12), 1-11.
- Söylemez, Z. (2023). *Türkiye’deki çevreci sivil toplum kuruluşlarının politika ve uygulamalarına etkisine ilişkin görüşme*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Stajkovic, A. D. ve Luthans, F. (1998). Social cognitive theory and self-efficacy: Going beyond traditional motivational and behavioral approaches. *Organizational Dynamics*, 26(4), 62-74.

- Stoner, James, A. F. ve Edward, F. (1992). *Management* (5 th Edition). New Jersey: Prentice-Hall.
- Stringer, L. (2009). *Yeşil işleri* (Çev: P. Şiraz). İstanbul: Türkiye Metal Sanayileri Sendikaları (Mess) Yayın.
- Sulich, A. (2018). The green economy development factors. 32nd IBIMA Conference, 15-16 November 2018, Seville, Spain. Proceeding Book.
- Svara, J. H. (2007). *The ethics primer for public administrators in government and nonprofit organizations*. (Second edition). Burlington: Jones ve Bartlett Learning.
- Şahin, B. A. (2023). *İşletmelerde halkla ilişkiler ve kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleriyle kurumsal imaj arasındaki ilişki: Özel bir bankanın müşterileri arasında gerçekleştirilen bir alan araştırması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Giresun.
- Şenocak, B. ve Bursalı, Y. M. (2018). İşletmelerde çevresel sürdürülebilirlik bilinci ve yeşil işletmecilik uygulamaları ile işletme başarısı arasındaki ilişki. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Birimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), 161-183.
- Şimşek, Ş., Akgemci, T. ve Çelik, A. (2005) *Davranış bilimlerine giriş ve örgütlerde davranış* (4. Baskı). Konya: Adım Matbaacılık.
- Şimşek, Ş., Çelik A., Akmenici T. ve Dikmen A. (2020). Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi Ed: Şimşek Ş., Çelik A., Akmenici T., Dikmen A., Konya: Eğitim Yayınları, 120-122.
- Tam, D. (2004). Çevre duyarlı planlamanın ve deprem duyarlı planlamanın bütünleştirilmesinin sağlayacağı faydalar. *Planlama Dergisi*, TMMOB Şehir Planlama Odası, 3, 67-74.
- Tanrıverdi, A. (2022). *Güney Kore'nin ekonomik kalkınmanın temel dinamikleri*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Taşkan, U. (2003). *İşletmelerin sosyal sorumluluklarını yerine getirmelerinde halkla ilişkilerin rolü ve konuyla ilgili bir model önerisi*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Taşkıran, B. G. (2023). *Çevresel sürdürülebilirlik açısından işletmeler ve yöneticilerinin farkındalık düzeylerinin tespit edilmesi Çorum bölgesinde uygulama*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.

Tayyar A. ve Birol Ç. (2013). Liberal iktisadi düşüncede devlet. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1), 110-130.

TDK, (2024). Hayırseverlik. Büyük Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara.

Tekeli, İ. (1996). *Habibat II konferans yazıları*. T.C. Başbakanlık Konut İdaresi Başkanlığı, Ankara

Tezel, U., Uğural, M. ve Giritli, H. (2018) Towards green campuses: students' perceptions and expectations. 5th International Project and Construction Management Conference, Cyprus International University, North Cyprus, 859-866.

Tıraş, H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: teorik bir inceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 57-73.

Torlak, Ö. (2007). *Pazarlama ahlâkı*. İstanbul: Beta Yayınları.

- Turan, G. (1997). Türk endüstri işletmelerinde sosyal sorumluluk anlayışı ve çalışanlarına karşı sorumlulukları üzerine bir araştırma. Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu, 24-25 Aralık 1997. Ed: Aktan, C. C. Sakarya Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Adapazarı.
- Turan, S. (2022). Osman Devleti'nde Ahilik Teşkilatında orta sandıkları ile başlayan tegafül uygulamaları ve geleceği, *Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi*, 4(8), 16-18.
- Türker, D. ve Vural, C. A. (2016). Kurumsal sosyal sorumluluk ve hayırseverlik, Kurumsal sosyal sorumlulukta güncel yönelim ve yaklaşımlar. Ed: Hoşnut, S. ve Van Het Hof, S, Ankara: Nobel yayınları, 149-170.
- UI GreenMetric word university ranking (2023). Innovation, impacts and future direction of sustainable universities. (Erişim adresi: [http://greenmetric.ui.ac.id/}](http://greenmetric.ui.ac.id/)), (Erişim tarihi:23.09.2023).
- Ulaç Y. (2008). *Vakıflar Hukuku ve Mevzuat*. Ankara: PYS Vakıf Sistem Matbaa Müdürlüğü Yayınları.
- UN. (1987). *Our common future*. (A/42/427). New York: United Nations.
- Union for conservation of nature and natural resources (IUCN). (1980). *Word Conservation Strategy*, IUCN-UNEP-WWF. (Erişim adresi: <https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/wcs-004.pdf>), (Erişim tarihi: 24.09.2023)
- United Nations. (1976). The Vancouver declaration on human settlement. United Nations Conference on Human Settlement Report of Habitat, 31 Mayıs- 11 Haziran 1976, Vancouver, Canada.
- Uysal, A. (2002). Sürdürülebilir kalkınma: genel bakış. Tübitak- TTGV, bilim-teknoloji-sanayi tartışmaları platformu, temiz üretim, temiz ürün, çevre dostu teknolojiler çalışma grubu, ulaştırma sektörü raporu. Ankara.

- Ülgen, H. ve Mirza, S. K., (2014). *İşletmelerde stratejik yönetim*, (7. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Van Marrewijk, M., (2003). Concepts and definitions of CSR and corporate sustainability: Between agency and communion. *Journal of Business Ethics*, 44(2-3), 95-105.
- Van V. E. (2009). Guest editorial introduction: Leadership and corporate social responsibility. Corporate governance. *Emerald Group Publishing Limited*, 9(1), 3-6.
- Vega, C. A. Benitez, S. O. ve Barreto, E. R. (2008). Solid waste characterization and recycling potential for a university, *Waste Management*, 28(1), 21-26.
- Wilson, M. (2003). Corporate sustainability: What is and where does it come from? *Ivey Business Journal*, 1(5), 1-20.
- Wood, R. ve Bandura, A. (1989). Impact of conceptions of ability on self-regulatory mechanisms and complex decision making. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(3), 407-415.
- Yağar, F. (2023). Nitel araştırmada örneklem büyüklüğünün belirlenmesi: veri doygunluğu. *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2). 138-152.
- Yağar F. ve Dökme S. (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3). 1-9.
- Yalçın, Y. (2022). *Türkiye’de kurumsal sosyal sorumluluk ve kurumsal itibar*. Nobel Yayınları: Ankara.
- Yalman, Y. (2022). *Türkiye’de kurumsal sosyal sorumluluk ve kurumsal itibar*. Ankara: Nobel.
- Yamak, S. (2007). Kurumsal sosyal sorumluluk kavramının gelişimi. İstanbul: Beta Yayınları.

- Yelkikalan, N. ve Akatan, A. (2007). *Sivil toplum kuruluşlarında gönüllülük ve insan kaynakları*. Ankara: Ekin Yayınları.
- Yıldırım, U. ve Öner, Ş. (2003). Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının Türkiye'ye yansımaları: GAP'ta sürdürülebilir kalkınma ve yerel gündem 21, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 12(4), 6-27.
- Young W. ve Tilley, F. (2006). Can businesses move beyond efficiency. the shift toward effectiveness and equity in the corporate sustainability debate. *Business Strategy and the Environment*, 15(6), 402-415.
- Yönet, E. (2005) Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışında Son Dönemeç: stratejik Sosyal Sorumluluk. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 8(13), 239-264.
- Yu, M. ve Zhao, R. (2017). Sustainability and firm valuation: An international investigation. *International Journal of and Information Management*, 23(3), 289-307.
- Zafer Ç. Ve Murat Ö. (2022). Sürdürülebilir ve yeşil kampüsler: Türkiye'deki üniversitelerin yeşil vizyonu. *Kent Araştırmaları Dergisi*, 14, 315-346.
- Zen, I. S., Subramaniam, D., Sulaiman, H., Saleh, A. L. Omar, W. ve Salim, M. R. (2016) Institutionalize waste minimization governance towards campus sustainability: a case study of green office initiatives in universities teknologi, *Journal of Cleaner Production*, 135, 1407-1422.
- Zhu, B. ve Dewancker, B. (2021). A case study on the suitability of STARS for green campus in China. *Evaluation and Program Planning*, 84, 1-8.

EKLER

Ek-1: Mülakat Formu

Demografik Sorular

Cinsiyetiniz

() Kadın

() Erkek

Medeni Durumunuz

() Evli

() Bekar

Yaşınız.....

Eğitim Durumunuz

() Lise

() Ön lisans

() Lisans

() Lisansüstü

Göreviniz

() Akademik çalışan

() İdari çalışan

Unvanınız

() Prof.

() Doç.

() Dr. Öğr. Üyesi

() Araştırma Gör.

() Öğretim Gör.

() Memur

() Mühendis

()Tekniker

Yöneticilik göreviniz var mı ?

() Evet

() Hayır

Kamu kurumlarında toplam çalışma süreniz.....

Bulunduğunuz kurumda toplam çalışma süreniz.....

Nitel araştırma soruları

1. Size göre üniversitemiz kampüsünde çevre düzenlemeleriyle ilgili yeşillendirme çalışmaları yapılıyor mu? Cevabınız evetse, bu çalışmaları ne derece yeterli buluyorsunuz? (1=Çok Yeterli, 2=Yeterli, 3=Ne yeterli ne yetersiz, 4=Yetersiz, 5=Çok yetersiz).
2. Üniversitemiz bina yerleşkesinde enerji tasarruflu cihazlar (bilgisayar, yazıcı ve fotoselli, pay ölçer vs.) kullanılıyor mu? Cevabınız evetse, bu cihazların üniversiteye faydaları nelerdir.
3. Üniversitemizde güneş ve rüzgâr enerjisi gibi yenilenebilir enerji kaynakları kullanılıyor mu? Cevabınız evetse, yenilenebilir enerji kaynaklarının üniversitemizde kullanılması ne gibi faydalar sunabilir? Belirtiniz.
4. Size göre üniversitemizde Sıfır Atık Projesi kapsamında atıkları azaltmak veya geri dönüştürmek için yapılan çalışmalar var mı? Varsa, yapılan bu çalışmalara ek olarak başka hangi çalışmalar yapılabilir? Anlatınız.
5. Sizce üniversitemizde su tasarrufu sağlamak için yapılan çalışmalar var mı? Bu çalışmalar yeterli midir? Buna ek olarak başka hangi çalışmalar yapılabilir? Açıklayınız.
6. Size göre üniversitemizde fosil yakıtlı özel taşıtların kullanımını azaltmak, öğrencileri ve çalışanları bisiklet kullanımına teşvik etmek, elektrikle çalışan taşıt kullanımını özendirmek için yapılan çalışmalar var mı? Bunlara ilave olarak başka hangi çalışmalar yapılabilir?
7. Üniversitemizde kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik ile ilgili yapılan bilimsel, toplumsal ve kurumsal projeler var mı? Varsa bunlara örnek verebilir misiniz?
8. Üniversitemizde çalışanlara sıfır atık ve sürdürülebilirlik ile ilgili hizmet içi eğitimler veriliyor mu? Cevabınız evetse, verilen bu eğitimleri yeterli buluyor musunuz? Buna ilaveten başka hangi eğitimler verilebilir?
9. Üniversitemizde kâğıt ve plastik kullanımını azaltmak için yapılan çalışmalar var mı? Varsa bu çalışmaların üniversitemize faydaları nelerdir? Açıklayınız.
10. Üniversitemizin üst düzey yöneticileri, çalışanların yürüttükleri faaliyetleriyle ilgili çevreye duyarlı olmasını teşvik ediyor mu? Cevabınız evetse, örneklerle belirtiniz.

11. Üniversitemizde fiziksel engeli bulunan öğrencilere yönelik yapılan çalışmalar var mı? Size göre başka hangi çalışmalar yapılabilir? Örneklendiriniz.
12. Üniversitemizde sosyal sorumluluk, sürdürülebilirlik ve yeşil kampüs konusuyla ilgili yapılan bilimsel araştırmalar var mı? Bu çalışmaları ne derece yeterli buluyorsunuz?

Ek-2: Etik kurul kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 31.05.2024-E.102884

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Hukuk Müşavirliği

Sayı : E-95531838-050.99-102884
Konu : Etik Kurul Kararı

31.05.2024

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÜMÜŞ

İlgi : Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğünün 16.05.2024 tarih ve 101248 sayılı yazısı

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğünün ilgi yazısına istinaden Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÜMÜŞ'ün danışmanlığında yüksek lisans öğrencisi Kamuran KIZILKAYA'nın "**Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Yeşil Kampüs: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Örneği**" başlıklı bilimsel araştırması Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulunca incelenmiş olup, 30.05.2024 tarih ve 195 sayılı karar ile söz konusu araştırmaya izin verilmiştir. Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Metin AKGÜN
Etik Kurulu Başkanı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : *BSUBZUBFPP* Pin Kodu : 74503

Belge Takip Adresi : https://ebys.agri.edu.tr/enVision/Validate_Doc.aspx?

Adres : Fırat Mah. Yeni Üniversite cad. No:2 AE/1 04100 Merkez, Ağrı – Türkiye

Telefon : 0472 215 98 63 Faks:0472 216 20 08

e-Posta : hukukburosui@agri.edu.tr Web : www.agri.edu.tr

Kep Adresi : agriibrahimcecenuniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için : Yılmaz SABUNCU

Unvanı : Şube Müdürü

Tel No : 1280

Ek-3: Özgeçmiş

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Kamuran KIZILKAYA
Doğum Yeri ve Tarihi	■■■■■■■■■■
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İşletme Ana Bilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı (Tezli Yüksek Lisans Programı)
Bildiği Yabancı Dil	İngilizce
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
İletişim	
E- posta Adresi	■■■■■■■■■■
Mezuniyet Tarihi	08.01.2025